

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tomáš Bandžuch

Rudolf Lodgman von Auen
a
provincie Deutschböhmen

Praha, 2010

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.
PhDr. Luboš Velek, Ph.D.

Poděkování:

Tímto bych rád poděkoval všem těm, kteří mi při tvorbě této práce podali pomocnou ruku. Především tedy Prof. PhDr. Janu Kuklíkovi, CSc. a PhDr. Luboši Velkovi, Ph.D. za ochotu, s níž mi vždy poskytovali potřebné informace.

Dále svým kolegům za cenné kritické připomínky.

A konečně své rodině za trpělivost, s jakou snášela můj výlet do neklidné zimy let 1918/1919.

Místopřísežné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Srchu, dne 23. 6. 2010
Tomáš Bandžuch

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Před první světovou válkou.....	8
3. Provincie Deutschböhmen.....	12
3.1 Přípravy na vyhlášení.....	12
3.2 Lodgman von Auen jako zemský hejtman.....	18
3.3 V exilu a na mírové konferenci.....	38
4. Po zániku Deutschböhmen.....	56
4.1 V československém parlamentu.....	56
4.2 Rok 1938.....	65
4.3 Ve vysídleneckých organizacích.....	69
4. Závěr.....	73
Prameny a literatura	76

1. Úvod

Mezi základní problémy, s nimiž se musela česká společnost v průběhu dvacátého století potýkat, patří bezesporu vztah k německým obyvatelům českých zemí – a to at' již v rámci Rakousko-Uherské monarchie s nekonečnými boji o vyrovnání či v meziválečném Československu, které stálo a padalo s úspěšným vyřešením otázky menšin, anebo v době po druhé světové válce, kdy Československou republikou dlouho obcházel příznak sudetoněmeckého revizionismu, přičemž ozvěny tohoto českého strachu ze sudetoněmeckých spolků jsou místy patrné dodnes.

Všechny tyto tři fáze českoněmeckého rozporuplného soužití ovšem spojuje jen velice málo jmen. Na obou stranách se politická reprezentace poměrně často měnila a je velice obtížné, ne-li nemožné najít kupříkladu na konci třicátých let v aktivní politice někoho, kdo by se výrazněji angažoval v česko-německých jednáních před první světovou válkou. Na německé straně se však přeci jen jedna takováto osobnost vyskytovala. Rudolf Lodgman von Auen se v politice pohyboval přinejmenším již od roku 1911 a s výjimkou období druhé světové války v ní setrval prakticky až do své smrti o více než padesát let později.

Předmětem této práce není a pochopitelně ani nemůže být zhodnocení celé bohaté politické kariéry tohoto muže. Zaměřil jsem se zde pouze na jednu její část – několik měsíců bezprostředně následujících po konci první světové války, kdy Lodgman von Auen poprvé stanul na piedestalu politického vůdce českých Němců jakožto zemský hejtman provincie Deutschböhmen. Toto období, jakožto jedno z nejzásadnějších v jeho životě, pochopitelně vyvolává řadu otázek, jejichž zodpovězení by mělo patřit mezi cíle této práce.

Co se přímo osoby Lodgmana von Auen týče, budu se snažit podat odpověď na to, jak se on sám stavěl ke vzniku samostatného československého státu a otázce německé menšiny v jeho hranicích. Zároveň bych se také rád soustředil na politiku, jíž Lodgmanova vláda vedla na území, které měla spravovat – s čímž se pochopitelně pojí i problematika zahraničně politická a tedy Lodgmanovy snahy o navázání diplomatických kontaktů za účelem získání garancí proti zabírání „jeho“ provincie Čechoslováky. Dalším problémem, jímž se hodlám zabývat, je konzistence Lodgmanových postojů z doby před tím, než se stal zemským hejtmanem, a v letech následujících.

Z tohoto důvodu se časový rozptyl této práce neomezuje výhradně na období let 1918-1919, ale dotýká se okrajově i ostatních etap Lodgmanova života, přičemž je největší důraz kladen na období přímo navazující na pokus o vytvoření Deutschböhmen – tedy léta Lodgmanovy činnosti v československé poslanecké sněmovně 1920 - 1925.

Druhý okruh otázek, jimž se tato práce věnuje, se týká samotné země Deutschböhmen. Jedná se o problematiku jejího vzniku, fungování a zániku. Zde by mělo být mimo jiné zodpovězeno, komu mohla provincie Deutschböhmen vděčit za svůj vznik, jaký k ní zaujaly postoj nejrůznější vrstvy německé společnosti v Čechách a konečně také, zda byla vůbec životaschopná, či zda ji obsazení československou armádou jen uchránilo od jiného, daleko potupnějšího konce.

Základní literaturou k problematice českých Němců na přelomu let 1918 a 1919 zůstávají přes své zřetelné marxisticko-leninské zabarvení práce Jaroslava Césara a Bohumila Černého *Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety*¹ a monumentální dvousvazková monografie *Politika německých buržoazních stran v Československu 1918-1938*,² v níž je česko-německému konfliktu v době vzniku ČSR rovněž vyhrazen rozsáhlý prostor. Z děl vzniklých ještě v období první republiky si zaslouží připomenout především knihu Ferdinanda Peroutky *Budování státu*,³ jejíž autor se snažil přistupovat k problematice Deutschböhmen pokud možno nezaujatě, a pak také brožuru psanou v protiněmeckém, značně dryáčnickém duchu *Vzestup a pád provincie Deutschböhmen*⁴ od novináře Františka Cajthamla-Liberté, která všechna svá negativa bohatě vyvažuje podrobným popisem událostí vedoucích k zániku tohoto samosprávného útvaru. Z novějších studií k některým dílčím otázkám existence provincie Deutschböhmen a Lodgmanovy role v ní bych rád vyzdvihl články Jaroslava Valenty⁵ a obsáhlejší stat' Hanse Haase.⁶ Důležitým autorem je rovněž Johan Wolfgang Brügel, jehož kniha *Češi a Němci (1918-1938)*,⁷ ačkoli povětšinou straní německé sociální demokracii, rovněž poskytuje dosti přesný obraz česko-německých vztahů.

Co se týče edic dokumentů, poskytla mi ke studiu českého vztahu k Deutschböhmen nedocenitelnou službu kniha *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace*

1 CÉSAR, Jaroslav, ČERNÝ, Bohumil: *Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety*, Liberec, 1960.

2 TÍŽ: *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938*, I. – II., Praha, 1962.

3 PEROUTKA, Ferdinand: *Budování státu I. – II. (1918-1919)*, Praha, 1991.
Tentýž: *Budování státu III. – IV. (1920-1922)*, Praha, 2003.

4 CAJTHAML-LIBERTÉ, František: *Sláva a pád provincie Deutschböhmen*, Ústí nad Labem, 1924.

5 VALENTA, Jaroslav: *Legenda o „rebelech, s nimiž se nevyjednává“* in *Moderní dějiny 2*, 1994, str. 197-214.
Tentýž: *Nezdařený pokus o jednání mezi Čechy a Němci na přelomu let 1918 – 1919* in *Moderní dějiny 3*, 1995, str. 229-239.

6 HAAS, Hans: *Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení: od habsburského státu k Československu – Němci v českých zemích v letech 1918 až 1919*, in MOMMSEN, Hans, KOVÁČ, Dušan, MALÍŘ, Jiří (eds.): *První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci*, Brno, 2000.

7 BRÜGEL, Johann Wolfgang: *Češi a Němci, 1918 - 1938*, Praha, 2006.

politické moci v ČSR,⁸ zatímco druhou stranu tohoto vztahu celkem podrobně pokrývá bilingvní edice Rolanda Hoffmana a Aloise Haraska, jejíž nevýhodou je však jistá selektivnost textů.⁹ Jako poslední, avšak nikoliv nejméně významnou pak sluší jmenovat edici zpráv německých diplomatických zástupců v Praze, jež obsahuje dokumenty, podle nichž si na Lodgmana a jeho projekty utvářela názor Německá říše.¹⁰

Z období Lodgmanovy pozdější poslanecké kariéry, jsou pramenem nevyčísitelné hodnoty stenografické zápisky z jednání poslanecké sněmovny.¹¹

8 HARNA, Josef, ŠEBEK, Jaroslav (eds.): Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, Praha, 2002.

9 HOFFMAN, Roland, HARASKO, Alois (eds.): Odsun – die Vertriebung der Sudetendeutschen: Dokumentation zu Ursachen, Palnung und Realisierung einer „ethnischen Säuberung“ in der Mitte Europas 1848/49 – 1945/6. Band 1. Vom Völkerfrühling und Völkerzwist 1848-49 bis zum Münchener Abkommen 1938 und zur Errichtung des „Protektorat Böhmen und Mähren“ 1939 / Vyhánání sudetských Němců: dokumentace o příčinách, plánování a realizaci „etnické čistky“ ve středu Evropy 1848/9-1945/6. Svazek 1, München, 2000,

10 ALEXANDER, Manfred (ed.): Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag. Innenpolitik und Minderheitenprobleme in der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Teil I. Von der Staatsgründung bis zum ersten Kabinett Beneš 1918-1921. Berichte des Generalkonsuls von Gebattel, des Konsuls König und des Gesandten Professor Saenger, München, 2003.

11 Internetově dostupné jsou na stránkách <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>

2. Před první světovou válkou

Lodgmanové von Auen byli starobylym šlechtickým rodem, jenž coby Lodgmanové of Owen původně vzešel z britských ostrovů, které však Robert Logdman of Owen na konci 16. století z nábožensko-politických důvodů opustil a přes katolické Španělsko přešel pod ochranou Rudolfa II. do Českého království,¹² kde bylo jeho rodové jméno poněmčeno a kde získal říšský šlechtický titul, přičemž jeho potomci, kteří povětšinou procházeli vojenskou či úřednickou kariérou, byli za vlády císaře Karla VI. navíc přijati do stavu českých rytířů.¹³

Lodgmanové byli poměrně výrazně spjati s východními Čechami, kde dosáhly významného postavení kupříkladu osobnosti královehradeckého děkana Franze Lodgmana von Auen či hejtmana poděbradského a kolínského panství Franze Wilhelma Lodgmana von Auen.¹⁴ Není tedy žádným divem, že i syn Josepha Lodgmana von Auen a jeho ženy rozené Alterové von Waltrecht Rudolf Vinzenz přišel na svět 21. prosince 1877 právě v Hradci Králové, kde jeho otec zastával post státního zástupce.

Lodgmanovo rodiště tehdy bylo téměř výhradně českým městem – koneckonců pomineme-li vojenskou posádku, tvořilo v době Lodgmanova dětství hradecké obyvatelstvo 7586 Čechů proti 207 Němcům.¹⁵ A tak není příliš překvapující, že ačkoliv Joseph Lodgman i jeho žena byli Němci, mísila se u nich doma čeština s němčinou, „*jak komu napadlo*“¹⁶ a k blízkému příbuzenství s Lodgmanovou rodinou se dokonce hlásil český spisovatel Jaroslav Maria-Mayer,¹⁷ přičemž jeho nároky na příbuzenství nebyly nikdy ze strany Rudolfa Lodgmana von Auen popřeny.

Ostatně sám Rudolf Lodgman později, již jako člen Československého národního shromáždění, vzpomínal, že jeho otec „*nebyl arci národním přepjatcem a politicky nebyl vůbec činným*“,¹⁸ a přiváděl své české a slovenské kolegy v úžas svou dobrou češtinou, jíž se

12 Stenoprotokoly ze schůzí Poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé – řeč dr. Lodgmana na její 27. schůzi dne 30. 11. 1920 – elektronicky dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/027schuz/s027014.htm>.

13 HAHNOVÁ, Eva, HAHN, Hans Heinrich: Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání, Praha, 2002, str. 29.

14 HELLIICH, Jan: Dějiny Židů v Poděbradech a okolí – práce je elektronicky dostupná na adrese: <http://www.hugogold.com/bohemia/podebrad.pdf>.

15 Údaje podle sčítání lidu z r. 1890 – viz Ottův slovník naučný XI., Praha, 1897, heslo Hradec Králové, str. 739.

16 Cit. dle: Stenoprotokoly – řeč dr. Hajna na její 26. schůzi Poslanecké sněmovny 25. 11. 1920 – elektronicky dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/026schuz/s026007.htm>.

Nicméně je třeba říci, že veškeré Hajnovy vývody v této věci pocházejí z jím citovaných vzpomínek Jaroslava Marii-Mayera a jako k takovým je třeba k nim přistupovat.

17 Jaroslav Maria – Mayer (1870, Rakovník – 1942, Koncentrační tábor Osvětim) byl dekadentní dramatik a autor provokativních próz. – více o něm viz kupříkladu Lexikon české literatury 3 (M-Ř) – Svazek I. (M-O), Praha, 2000, heslo Jaroslav Maria, str. 114-116.

18 Cit. dle: Stenoprotokoly – řeč dr. Lodgmana na 27. schůzi dne poslanecké sněmovny 30. 11. 1920.

podle vlastních slov učil již od dětských let.¹⁹

Je tak dost dobře možné vysledovat v tomto národnostně vlašném prostředí kořeny pro skutečnost, že se Lodgman po svém vstupu do politiky zařadil mezi umírněné nacionály a radikální národnostní postoje spíše odmítal.

V Hradci Králové začal rovněž Lodgman von Auen navštěvovat tamější gymnázium, jež však nedokončil, neboť po otcově smrti se celá rodina přestěhovala do Prahy, kde Rudolf Lodgman svou středoškolskou docházku završil. Následně byl přijat na právnickou fakultu pražské německé univerzity. Svá studia v Praze i ve Vídni pak na přelomu století ukončil dosažením doktorátu a následně vstoupil do služeb pražského místodržitelství. Ovšem již záhy ho začala přitahovat politika, a tak v roce 1906 převzal vedení Svazu německých okresů v Čechách.²⁰

Roku 1909 pojal Lodgman za manželku Annu Marii Filipkovou (1883-1974), dceru vídeňského zlatníka, přičemž z jejich manželství vzešel syn Rudolf (1912-1999) a dcery Edith (1910-2009) a Elisabeth (1916-2004).²¹ Tou dobou, tedy již jako otec a živitel rodiny, počal Lodgman pomýšlet na to, že by své působení přenesl s definitivní platností do sféry politiky.

V červnu 1911 se Lodgman postavil ve volbách do Říšské rady v obvodu Ústí nad Labem sociálnědemokratickému kandidátu Antonu Schrammelovi, jehož strana zdejší poslanecký mandát obhajovala. Ve volebním boji odehrávajícím se ve vypjaté atmosféře²² poznamenané mohutnou bitkou sociálních demokratů a nacionálů z října předcházejícího roku, kdy se za zpěvu „*Wacht am Rhein*“ a „*Pisně práce*“ v ústeckých ulicích porvalo na tisíc lidí ozbrojených židlemi a noži, nakonec Lodgman zvítězil velice těsným poměrem 3839 ku 3576 hlasům.²³ Vzhledem k tomu, že již před svým zvolením se účastnil česko-německých jednání o vyrovnání,²⁴ není se tedy co divit, že se po volbách stal stálíci všech takovýchto debat coby uznávaný expert na tyto otázky.

Ačkoliv sám Lodgman byl tou dobou členem Pokrokové strany,²⁵ v poslanecké sněmovně získal mandát jakožto nezávislý, což mu však nezabránilo vstoupit vzápětí do Německého

19 Tamtéž.

20 HEMMERLE, Rudolf: Sudetenland-lexikon für alle, die das Sudetenland lieben, Würzburg, 1992, str. 276, heslo Lodgman von Auen, Rudolf

21 Údaje převzaty z rodinného hrobu Lodgmanů – dostupné na <http://www.youtube.com/watch?v=XwL5DWAjV30>

22 Například sociální demokraté vytáhli do prvomájového průvodu s heslem „*Za smíření a sbratření lidu proti šovinistickým štváčům.*“ viz HOUFEK, Václav: Nacionalizace společnosti a dělnictvo na Ústecku do roku 1918 in Nacionalizace společnosti v Čechách 1918-1914, Ústí nad Labem, 2008, str. 311.

23 Tamtéž.

24 Blíže o těchto jednáních viz KAZBUNDA, Karel: Otázka česko-německá v předvečer velké války, Praha 1995. Podrobný Lodgmanův nástin německo-českého vyrovnání z doby, kdy ještě nebyl poslancem viz DRAŠAROVÁ, Eva, HORKÝ, Roman, ŠOUŠA, Jiří, VELEK, Luboš (eds.): Promarněná šance I., Praha, 2008, str. 155-157

25 Fortschrittspartei.

národního svazu,²⁶ jenž sdružoval poslance německých měšťanských stran. R. 1912 se navíc stal i poslancem českého zemského sněmu, přičemž i na jeho půdě pilně pracoval pro rozdělení Českého království a vytvoření samosprávné oblasti či dokonce korunní země Deutschböhmen.

Nicméně jeho návrhy se stávaly trnem v oku extrémním nacionalistům, kteří v Lodgmanovi viděli osobu, která příliš ustupuje českým zájmům, neboť odmítá maximalistické koncepce. Lodgman skutečně celkem rozumně naznačoval, že je třeba zřeknout se německých menšin ve vnitrozemí i za cenu jejich následné čechizace, neboť přílišné lpění na rozšíření Deutschböhmen o Plzeň či České Budějovice, kde tvořili Němci výraznou menšinu, by jednak odporovalo celému plánu národnostního rozdělení Českého království a jednak by to byla nepřekonatelná překážka ve vztahu k české straně. Lodgmanova relativní umírněnost mu tak sice vynesla jistý stupeň uznání z české strany, což byl kapitál, který dokázal později maximálně zúročit, ale zároveň i nenávisť v radikálně nacionalistických kruzích. Jejich animozita dosahovala už tehdy takových rozměrů, že dokonce zemské místodržitelství kvůli ní zvažovalo, zda se má Lodgman některých jednání o vyrovnání vůbec účastnit.²⁷ To nicméně nedokázalo zabránit Lodgmanovu raketovému vzestupu mezi nejvýznačnější německé poslance z Čech, přičemž tento jeho nástup nakrátko zabrzdila až první světová válka. Rok po jejím vypuknutí se totiž Lodgman přihlásil coby dobrovolník do armády, kde po dva roky působil na východní i na italské frontě.

Nicméně roku 1917 byl již v souvislosti se znovuotevřením Říšské rady zpět v politice a opět agitoval za národnostní autonomii. Tentokrát se však již v jeho projevech začaly objevovat určité protičeské výpady, které byly patrně reakcí na zvyšující se sebevědomí Čechů a na jejich z jeho pohledu nepřilíživé loajální postoje k habsburské monarchii.²⁸ Tak kupříkladu patřil k těm, kteří rozhodně odsuzovali amnestii, již císař Karel I. udělil osobám odsouzeným za velezradu.²⁹ Avšak i přesto zůstával nadále osamocen a byl vystaven stále silnějším útokům německých nacionalů, kteří v něm právem viděli odpůrce germanizace Rakouska.

Předseda Německé národní rady, třebenický lékař Wenzel Titta, označil jeho počínání za snahu „vydat všanc naše německé výspy a přenechat je našim nepřátelům bez boje“.³⁰

26 Deutscher Nationalverband.

27 KAZBUNDA: Otázka česko-německá... str. 188.

28 Údajnou českou neloajalitu údajně kritizoval již na podzim 1914 spolu s některými radikálními německočeskými poslanci. Viz KAZBUNDA, Karel: Jaroslav Goll a Josef Pekař ve viru války světové, Praha, 2000, str. 15-16, pozn. 7).

29 Tamtéž str. 185.

30 Cit dle VALENTA, Jaroslav: Nezdařený pokus... str. 230.

německočeský nacionalistický tisk Lodgmana osočoval ze zrady národních zájmů a vyzýval jej ke složení mandátu, rovněž tak mu byl vytykán anglický původ jeho předků a dokonce hrozilo, že bude svými kolegy vyloučen z Německého národního svazu.³¹

Zde je třeba patrně hledat příčiny, proč se Lodgmanovi nepodařilo získat širší podporu pro své memorandum císaři z června 1917,³² v němž navrhoval přestavbu říše v národnostní svazový stát, čímž se Lodgmanovy názory přiblížily národnostně smířlivému brněnskému programu německé sociální demokracie.³³ Výrazně se od něj lišily pouze nacionalistickým ujištěním o tom, že:

„Němci musejí... kráčet v prvních řadách. Z historie i z jejich významu vyplývá, že jsou povoláni k tomu, aby v řadě národů zaujímali vedoucí postavení.“³⁴

Odmítnutí se Lodgmanovi dostalo i později při jeho pokusu z ledna 1918 nechat projednat své návrhy v Říšské radě.³⁵

Nicméně s tím, jak se blížil konec války a jak se postavení ústředních mocností stávalo stále nejistějším, bylo čím dál tím zřejmější, že jakékoliv plány na germanizaci Rakouska, budou muset být odloženy ad acta a staří nacionalové se počali stále více přimykát k Lodgmanovu programu, který nyní představoval maximum toho, čeho bylo možno dosáhnout.

31 PEROUTKA, Ferdinand: Budování státu III.... str. 820.

32 SEUBERT, Harald: Lodgman von Auen in Ostdeutsche biographie – dostupné na adrese www.ostdeutsche-biographie.de/lodgru02.htm.

33 Podrobněji o tomto programu sociální demokracie viz HILF, Rudolf: Němci a Češi. Sousedství ve střední Evropě, jeho význam a proměny, Praha, 1996: 55-58.

34 Cit. dle BRÜGEL: str. 71.

35 Tamtéž.

3. Provincie Deutschböhmen

3.1 Přípravy na vyhlášení

Idea země Deutschböhmen, která by byla nezávislá na historickém Českém království, se objevovala v různých obměnách již od revoluce r. 1848 coby součást požadavků na etnickou separaci, které tehdy byly poprvé důrazněji vysloveny. Během celé druhé půle 19. století tedy zaznívalo volání po Deutschböhmen z německého tábora s různou intenzitou, nicméně nikdy zcela neutichlo, přičemž se opravdu důrazně projevilo během první světové války, od níž mnozí čelní představitelé politických stran zastoupených na Říšské radě očekávali, že povede k naprosté proměně Rakousko-Uherska. Ovšem lišili se v tom, jaké změny čekali a jaké považovali za optimální.

Zatímco velkoněmečtí nacionalisté počítali s tuhým germanizačním kurzem, pokračovala i v průběhu války německá sociální demokracie v hlásání ideje na sebeurčení národů v rámci monarchie. Ta se tak měla zříci fikce historických zemí a být nově založena na „*národnostně ohraničených krajích*“, které sociální demokraté považovali „*za jediný prostředek jak po katastrofě této války hospodářsky, sociálně a kulturně znovu obrodit národ.*“³⁶ Pod tímto provoláním, přijatým v září 1916 na stranické konferenci v Brně, je podepsána čelná osobnost německé sociální demokracie v Českém království a pozdější Lodgmanův zástupce v zemské vládě Deutschböhmen Josef Seliger, který v něm mimo jiné coby mluvčí dělnické třídy co nejrozhodněji odmítá:

*„požadavky českých nacionalistů přetvořit sudetské země v československý národní stát. Myšlenka podrobení německého lidu panství cizího národa a jeho odstřižení od ostatních německých Rakušanů je utopií a může boj národů a řešení národnostní otázky jen protáhnout.“*³⁷

Nicméně v německé sociální demokracii panovaly i jiné názory jako kupříkladu ty, jež na konci války představil jeden z jejích hlavních myslitelů Karl Renner, když v podstatě požadoval zavedení národnostních kurií napříč celým státem.³⁸ Je však zřejmé, že i kdyby se za ideu rozdělení Českého království na českou a německou část postavila celá sociální demokracie, sehrál by nakonec hlavní úlohu v přípravách na vytvoření Deutschböhmen ve

36 Cit dle „Přiznat a zajistit každému národu to, co požadují pro sebe a pro svůj národ“ In: HOFFMAN, HARASKO: str. 468.

37 Cit. dle: tamtéž.

38 Podrobněji viz HILF: str. 59-61.

skutečnosti nakonec ze zřejmých důvodů rakouský stát.

Ve snaze nějak vyřešit národnostní problémy, do nichž říše zabředávala stále hlouběji, rozhodl se císař Karel I. k zásadní reorganizaci císařství a posílení národnostní samosprávy, což mělo jednak přispět k znovuoživení loajality jednotlivých národních reprezentací a jednak umožnit, aby se Rakousko mohlo navenek prezentovat jako stát založený na právu na sebeurčení a vzalo tak vítr z plachet těm, kteří jej v zahraničí prezentovali jako *žalář národů*. Císař tak vyšel vstříc požadavkům německých poslanců z Čech, kteří v lednu 1918 coby reakci na českou Tříkrálovou deklaraci prezentovali své státoprávní prohlášení, v němž se dožadovali zřízení samostatné korunní země *Deutschböhmen*³⁹ s vlastními zastupitelskými orgány volenými všeobecným rovným právem, při čemž by z ní byli okamžitě odvoláni všichni státní zaměstnanci české národnosti a nahrazeni etnickými Němci, neboť jen takováto opatření mohla osvobodit pohraničí od „*nadvlády Čechů*“.⁴⁰

Kroky k postupnému rozdělení Českého království na českou a německou část tak byly podnikány již od jara 1918, kdy bylo vydáno nařízení o krajích, které mělo vstoupit v platnost 1. ledna následujícího roku. Podle něj se dělilo České království na dvanáct krajů víceméně kopírujících národnostní rozdělení země – s tím, že pouze kraj Českobudějovický měl být národnostně smíšený. Na obou stranách ovšem i tak zůstávaly poměrně značné národnostní menšiny, čehož pochopitelně znovu využili někteří němečtí nacionalisté k hlasitému odmítání celého nařízení. A to přesto, že se dokonce výhledově počítalo se zřízením dvou na sobě zcela nezávislých vlád, které měly být podřízeny pouze centrálním úřadům ve Vídni.⁴¹ Ovšem ani mezi Čechy tato reforma nevzbudila příliš velké nadšení a i jindy národnostně smířlivá česká sociální demokracie ji v červenci 1918 odsoudila, neboť se domnívala, a jak se později ukázalo celkem oprávněně, že ve svých důsledcích povede k zániku českého menšinového školství v pohraničí.

V létě následoval další krok, když bylo odsouhlaseno zřízení krajského soudu v Trutnově, čímž se dále prohloubila správní propast mezi českými a německými oblastmi a celý proces dospěl před svůj pomyslný vrchol 26. září, kdy c. k. vláda, již tou dobou zbývaly necelé dva měsíce života, vyhlásila rozdělení Zemské správní komise pro Čechy.⁴² Po tomto nařízení si již byli němečtí nacionálové natolik jisti svou věcí, že jejich vůdce a předseda Sdružení německých poslanců z Čech Raphael Pacher mluvil o „*Deutschböhmen, jak již právně*

39 GALANDAUER, Jan: Vznik Československé republiky 1918, str. 155.

40 CAJTHAML-LIBERTÉ: str. 17.

41 CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran..., str. 58-59.

42 Instituce, jež měla poté, co byl r. 1913 anenskými patenty suspendován český zemský sněm, spravovat České království. O pravomocích Zemské správní komise viz KAZBUNDA: Otázka česko-německá... str. 232-235.

*existuje.*⁴³

V německém politickém táboře totiž došlo na přelomu léta a podzimu pod vlivem porážek sil ústředních mocností ve Francii a na Balkáně k zásadní změně. Krom výše zmíněné skutečnosti, že i radikálové uznali, že germanizace Předlitavska je momentálně nad jejich síly, projevil se v německé politice posun směrem od mocnářství, které představitele většiny politických proudů do značné míry zklamalo.

Nacionální socialisté vyjádřili svou nelibost k mocnářství najevo jako první. V souvislosti s katastrofální zásobovací situací, do níž upadly severozápadní Čechy a o níž bude pojednáno dále, dali plný průchod svým velkoněmeckým tužbám. Na schůzi v Duchcově v polovině května 1918 poslanec Knirsch požadoval, aby zásobování pohraničí převzalo říšskoněmecké vojsko, které by dokázalo vymoci dostatečné rekvizice od českých zemědělců a pomohlo by k „zavedení pruského pořádku od Berlína až po Vídeň“.⁴⁴ A i v oficiálním stranickém programu z 5. května se objevily požadavky na „sjednocení všech německých sídelních oblastí v Evropě do demokratické sociální Německé Říše“⁴⁵ a „nejúčinnější ochranu všech oblastí osídlených naším národem, které jsou v cizím područí“.⁴⁶

Nacionální socialisté byli sice relativně nepočetnou stranou, nicméně od habsburského císařství se začaly odklánět další a další politické směry, až ho nakonec s velkým zdráháním v říjnu 1918 opustili i jeho nejvěrnější zastánci – křesťanští sociálové, kteří však nepřestali doufat, že jednotlivé národy říši v brzké budoucnosti znovu dobrovolně konstituují. Od počátku podzimu 1918 se tak mezi představiteli českých Němců rozebíhala stále intenzivnější jednání o vytvoření Deutschböhmen. Klub německých sociálních demokratů uveřejnil 3. října prohlášení, v němž uváděl, že všichni jeho členové:

„uznávají právo na sebeurčení slovanských a románských národů Rakouska a uplatňují nárok na totéž právo i pro německý národ v Rakousku... Žádáme, aby všechny německé oblasti Rakouska byly sjednoceny do německorakouského státu, který má své vztahy k ostatním národům Rakouska a Německé říši upravit dle svých potřeb.“⁴⁷

Němečtí nacionálové se postavili za toto sociálnědemokratické prohlášení o pouhý den později, a tak mohly být tyto teze vzápětí prezentovány, jako vůle všech německých poslanců

43 Cit. dle: HAAS: str. 121.

44 Cit. dle: CAJTHAML-LIBERTÉ: str. 22-23.

45 Cit. dle: Parteigrundsätze der DNSAP Österreichs, in (ed.) HABEL, Fritz Peter: Dokumente zur Sudetenfrage. Unerledigte geschichte, München, 2003: str. 227.

46 Cit. dle: tamtéž.

47 Cit. dle HAAS: str. 118.

Říšské rady, což se de facto rovnalo vypovězení jejich věrnosti císařskému domu.

V těchto jednáních se výrazným způsobem angažoval i Lodgman. Jeho zmiňovaný návrh na přestavbu říše z roku 1917 se, jak již bylo řečeno, v podstatných bodech shodoval se sociálně demokratickým národnostním programem, což z Lodgmana činilo optimální osobu na vytváření a upevňování jednotné národní fronty mezi sociálními demokraty a měšťanskými stranami. Hlavní argument, jímž německým nacionalům dokazoval, proč je nyní výhodné spolehnout se především na právo na sebeurčení, se opíral o skutečnost, že tento princip nyní hraje do rukou českým Němcům, neboť když se k tomuto principu Češi sami hlásí, nemohou dost dobře popřít, že by se toto právo mělo vztahovat i na pohraniční území.⁴⁸

Jednání mezi sociálními demokraty a měšťanskými stranami se však zadržela v okamžiku, kdy měl být Raphael Pacher pověřen vedením stálého výboru zřízeného k vybojování práva na sebeurčení pro Deutschböhmen. Tento výbor měl totiž krom poslanců Říšské rady být složen i z členů panské sněmovny a dokonce i ze zástupců neparlamentních institucí jako Německé národní rady pro Čechy či Lodgmanova Svazu německých okresů.⁴⁹ To sociální demokraté odmítli, neboť se oprávněně domnívali, že v takovém orgánu by neúměrně poklesl jejich vliv opírající se především o zástupce v poslanecké sněmovně, a navíc se stále ještě nechtěli obrátit k Rakousko-Uhersku zcela zády, i když je k tomu nyní spíše než co jiného vedla pouze setrvačnost ideologických motivů - jako kupříkladu lpění na základním postulátu austromarxismu o výhodnosti velké hospodářské oblasti bez vnitřních cel, která zaručí proletariátu lepší životní podmínky. Odpověděli proto na Pacherův dopis, jímž je představitel nacionalů zval na úvodní zasedání výboru konané 9. září, zamítavě.

Pacher, ve snaze sociálním demokratům vyhovět, omezil výbor pouze na zástupce z poslanecké sněmovny, načež sociální demokraté 11. října oficiálně deklarovali ochotu se na práci ve výboru podílet. Nicméně stále zde zůstával osten nedůvěry, který se projevil snahou sociálních demokratů odsunout toto klíčové jednání až na nové zasedání parlamentu, jež se mělo konat 22. října. Dřívější termín by mohl přicházet v úvahu, pouze pokud to budou vyžadovat „*mimořádné události*.“⁵⁰

Ovšem na ty nebyla tato doba rozhodně nijak skoupá.

Dne 16. října 1918 vydal císař Karel I. manifest „*Mým věrným národům Rakouským*“, jímž se oznamovala etnická federalizace Předlitavska a kterým byl dán přebírání moci národními reprezentacemi punc legitimacy – čímž byla v podstatě umetena cesta ústavnímu rozpadu Rakouska. Následně se 21. října sešli všichni němečtí poslanci zvolení do Říšské rady v

48 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu..., str. 45.

49 CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran...I., str. 60-61.

50 HAAS: str. 122.

zasedacím sále dolnorakouského zemského sněmu a prohlásili se za „*Prozatímní národní shromáždění Německého Rakouska*“. To, že se tohoto shromáždění účastnili i poslanci zastupující německé obvody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, neznamenal nic menšího než fakt, že si Německé Rakousko nárokuje i tyto oblasti. Koneckonců i v rezoluci, která byla toho dne přijata, se hovořilo o tom, že:

„Německý lid v Rakousku se rozhodl sám si určit své budoucí státoprávní postavení... Německo-rakouský stát požaduje svrchovanou moc nad celou německou sídelní oblastí, obzvláště také v Sudetských zemích (Sudetenländern). Německo-rakouský stát se staví proti každé anexi oblastí osídlených německými sedláky, dělníky a měšťany provedené jiným národem.“⁵¹

Přičemž bylo jasné, že touto „anexí“ je myšleno především ustanovení československého státu v historických hranicích Českého království. A pochopitelně že nejradikálněji si v průběhu schůze opět počínali nacionální socialisté, kteří ostře odmítali jakoukoliv další existenci Deutschböhmen ve společenství se slovanskými státy a pod heslem „*At' žije svobodné, sociální Všeněmecko!*“ požadovali okamžité připojení k Německé říši.⁵²

Poslanci dále ze svého středu zvolili výkonný výbor, který měl jednat s císařskými úřady o státoprávním vytvoření Německého Rakouska a který v podstatě suploval jakousi německorakouskou vládu, jež byla oficiálně utvořena až 30. září. Toho dne pak byla z Vídně americkému prezidentu Wilsonovi odeslána nota vypracovaná výkonným výborem, v níž byl tvůrce čtrnácti bodů žádán, aby se zasadil za právo na sebeurčení pro rakouské Němce a to včetně „*německých sudetských oblastí*“.⁵³

Poslední říjnový týden navíc probíhala horečná jednání ve zvláštní skupině výkonného výboru pro vnitřní správu a ústavu, jíž zvolil výkonný výbor ze svého středu, aby se zabývala uvedením země Deutschböhmen v život a zajištěním její příslušnosti ke vznikajícímu německorakouskému státu. Ani v tomto orgánu, kde mimo jiné zasedali Pacher a Seliger, ani mezi výborem všech německých poslanců z Čech však vůbec nepanovala shoda o tom, jak toho docílit.

Zatímco Pacher 25. října navrhl, aby si čeští Němci vyžádali pomoc od dokonávající císařské vlády, která měla vyhlásit okamžité zřízení Deutschböhmen, oponoval Seliger tím, že

51 Cit. dle: Beschluss der Provisorischen Nationalversammlung für Deutsch-Österreich in (ed.) HABEL: str. 238.

52 Viz Němci východní marky, německý jednotný stát a Všeněmecko in (eds.) HOFFMAN, HARASKO: str. 489.

53 HAAS: str. 120.

by se jednalo krok zpět od jednání s jednotlivými národními reprezentacemi k „*mocenské císařské politice*“.⁵⁴

Shoda nebyla ani na přesném vymezení těchto území a zmatek dokonce panoval i v tom, jaké dostanou kraje odtržené od Čech, Moravy a Slezska jméno. Krom názvu *Deutschböhmen* se jednalo i o *Nordböhmen* a moravská a slezská území na tom byla dokonce ještě hůře, když se střídavě objevovaly názvy jako *Deutschmähren und Schlesien*, *Oest. Schlesien*⁵⁵ či *Altwaterland*,⁵⁶ z nichž se nakonec prosadilo jméno *Sudetenland*.

Nicméně nakonec se podařilo v těchto otázkách dosáhnout shody, a tak, když měl 29. října kancléř Renner zveřejnit usnesení o způsobu tvorby zemí, byl proces správní tvorby *Deutschböhmen* v natolik pokročilém stadiu, že se dokonce jednalo o první zemi, která se podle tohoto nařízení k vznikajícímu Německému Rakousku přihlásila.⁵⁷

Ovšem je třeba říci, že chod věcí tu značně urychlilo vyhlášení samostatného československého státu. Původně totiž byla ustanovující schůze zemského sněmu svolána na 4. listopadu, nicméně v důsledku pražských událostí se ve Vídni již 29. října němečtí poslanci zvolení v Čechách znovu sešli v budově dolnorakouského sněmu, a coby prozatímní zemský sněm jednomyslně prohlásili:

*„My, poslanci z německého lidu Čech,... sjednotili jsme se..., abychom na základě všeobecně uznaného práva národů na sebeurčení a rozhodnutí německo-rakouského Národního shromáždění zřídili v naší sídelní oblasti spořádanou správu a uchránili tak náš národ před cizím panstvím a hospodářskou nouzí.... Zemské shromáždění... prohlašuje... Deutschböhmen za rovnoprávnou provincii státu německého Rakouska.“*⁵⁸

Prozatímnímu národnímu shromáždění Německého Rakouska bylo toto prohlášení sděleno o den později a bylo jím oficiálně přijato 12. listopadu, když se k němu mezitím připojily další země.

Zemským hejtmanem byl zvolen Raphael Pacher, jehož zástupci se stali Seliger a agrárník Wilhelm Maixner. Předsednictvo tak odráželo složení zemského sněmu *Deutschböhmen*, v

54 Cit dle tamtéž str. 124.

55 Tamtéž.

56 Pradědsko – viz BRÜGEL: str. 182.

57 Tyto země měly vůči Německému Rakousku obdobné postavení, jako před válkou jednotlivá království a země zastoupené na Říšské radě vůči centrální vídeňské vládě, což ostatně dokazovaly i pozdější zákony o styku zemské vlády *Deutschböhmen* s Vídni, které se odvozovaly z předválečných zákonů o právech a povinnostech českého království vůči říši. - BROKLOVÁ, Eva: Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938, Praha, 1999, str. 46.

58 Cit dle „*Deutschböhmen za rovnoprávnou provincii státu německé Rakousko*“ in (eds.) HOFFMAN, HARASKO: str. 494.

němž po doplnění na základě klíče, jehož podkladem se staly poslední volby do Říšské rady z r. 1911, zasedalo zdaleka nejvíce zástupců měšťanských stran, z nichž však každá zvlášť byla slabší než suverénně nejsilnější sociální demokracie.⁵⁹ A tak ještě 9. října odpoledne pak severní české pohraničí zaplavily letáky a vyhlášky obsahující věty tohoto nebo podobného znění:

„Obyvatelstvu města a okresu Litoměřice... Pro zemi Deutschböhmen je podle práva na sebeurčení národů nejvyšším úřadem jen a pouze její zemský sněm. Pouze jeho usnesení jsou tu v záležitostech německého lidu určující pro všechny úředníky a zřízence, kteří zde pracují, jakož i pro veškeré obyvatelstvo.“⁶⁰

Provincie Deutschböhmen se tak konečně stala skutkem.

3.2 Lodgman von Auen jako zemský hejtmán

Konec války tedy zastihl Lodgmana sice jako významného reprezentanta českých Němců, nicméně, jak bylo ukázáno v předchozí části, jako reprezentanta, který měl k pozici nesporné autority mezi svými krajany ještě velice daleko, a jen máloco mohlo nasvědčovat tomu, že právě on stane v čele sudetoněmecké iredenty. Ovšem přelom října a listopadu 1918 jeho kariéru v tomto směru výrazně posunul.

Již 28. října, tedy v den vzniku samostatného československého státu, Lodgmana ve Vídni vyhledal sociálně demokratický poslanec Rudolf Bechyně a tlumočil mu pozvání od Národního výboru do Prahy k jednáním o budoucnosti území, na něž si vláda Německého Rakouska činila nárok.⁶¹ Tato nabídka byla akceptována, a to i přes to, že Lodgman nedisponoval žádným pověřením od vlády Německého Rakouska či Deutschböhmen a mohl tak v Praze vyjednávat nejvýše za sebe coby ústeckého poslance. Ovšem československá strana si byla vědoma toho, že navzdory tomu by případný úspěch těchto jednání mohl stvořit pevný základ, na nějž by bylo možno postavit novou česko-německou politiku. Pokud snad však čeští zástupci považovali Lodgmana ve světle jeho předválečných návrhů za smířlivého politika, který bude ochotně spolupracovat s československým státem a přivede své krajany k

⁵⁹ Počet zástupců jednotlivých stran v zemském sněmu po úpravě na konci listopadu byl následující: Sociální demokraté – 32 poslanců, Němečtí radikálové – 17, Schönereriáni – 10, Agráři – 9, Křesťanští sociálové – 5, Německá dělnická strana – 4, Německá lidová strana – 4, Německá pokroková strana – 4, Svobodní sociálové – 1. - viz HAAS: str. 126.

⁶⁰ Cit. dle An die Bevölkerung von Stadt und Bezirk Leitmeritz! In (ed.) HABEL: str 234.

⁶¹ BRÜGEL: str. 113.

poznání nutnosti zachování historických hranic, byli velice rychle vyvedeni z omylu.

Když zástupce českých Němců dorazil 30. října do Prahy a zasedl za jednací stůl s vedoucími osobnostmi československého státu Švehlou, Rašínem, Soukupem a Stříbrným, zjistily obě strany, že se nemohou dohodnout ani na pozicích, z nichž mají vyjednávat.

Zatímco Švehlovo rázné: „*Národ Československý provedl revoluci. Věc je skoncována, zveme vás ke spolupráci.*“⁶² představovalo pobídku, aby Němci vyslali své zástupce do Národního výboru a později do revolučního národního shromáždění s tím, že se pro tento případ počítá i s německým ministrem bez portfeje,⁶³ zastával Lodgman stanovisko loajálního občana Německého Rakouska a poukazoval na to, že nyní mají svou vlastní vládu jak Češi tak i čeští Němci a že tedy jakékoliv jednání s ním musí probíhat jako s příslušníkem cizího státu, přičemž by ještě před počátkem těchto rozhovorů Československá vláda měla uznat příslušnost Deutschböhmen k Německému Rakousku.

Vyjednávání trvající několik hodin nakonec, vzhledem k tomu, že ani jedna ze stran nebyla ochotna ustoupit ze svého fundamentálního stanoviska, skončilo naprostým nezdarem. Bylo však zřejmé, že nad Lodgmanem mají jeho protivníci převahu, neboť v Deutschböhmen hrozily propuknout vinou nedostatku potravin nepokoje, a veškeré zásobovací linky, vedoucí z agrárních oblastí ve středu Čech do německého pohraničí, měla pevně v rukou československá vláda, která tak v dlouhodobějším horizontu mohla separatisty přinutit k poslušnosti vyhladověním.

Snad i to byl důvod relativní věcnosti celého jednání, které se víceméně obešlo bez ostrých výroků na obou stranách. Takové štěstí však již dle svého svědectví neměl Josef Seliger, který se do československého hlavního města vydal 4. listopadu a byl přijat s tím, že jakožto zástupce nejumírnější německé strany bude ke spolupráci ještě ochotnější než Lodgman. Představitel německých sociálních demokratů na druhou stranu už byl seznámen s výsledky jednání z 30. října, a svou cestu podnikl s nadějí, že k němu snad budou zástupci české sociální demokracie v československé vládě shovívavější.⁶⁴ Navíc Seliger, na rozdíl od Lodgmana, byl jako zástupce zemského hejtmana úředním představitelem Deutschböhmen – a představitelem o to význačnějším, že vzhledem k Pacherově dlouhodobému pobytu ve Vídni byl fakticky nejdůležitější osobou v provincii, jíž měl spravovat až do první schůze zemského sněmu.⁶⁵

Bohužel však Seliger při tomto jednání, které jinak bylo vedeno rovněž ve vší korektnosti,

62 Cit. dle: PEROUTKA, Ferdinand: Budování státu I... str. 119.

63 BRÜGEL: str. 89.

64 VALENTA: Nezdařený pokus... str. 231.

65 KLIMEK, Antonín: Velké dějiny země Koruny české XIII. (1918-1929), Praha, 2000, str. 31.

nerokoval jen se zástupci sociálních demokratů ale i se státoprávním demokratem Aloisem Rašínem, který podle všeho poté, co Seliger umanutě trval na uznání vlády Deutschböhmen představiteli Československa a vzájemné kooperaci v zásobování pohraničí, ztratil trpělivost a pronesl výrok, který nutně libereckou zemskou vládu musel rozdráždit k nepřičetnosti a k němuž se představitelé českých Němců utíkali pokaždé, když chtěli znovu pozdvihnout vlnu německého nacionalismu: „*A vy musíte sám uznat, že v takovém případě může platiti jenom staré heslo: S rebely se nevyjednává.*“⁶⁶

Ostatně o tom, že Rašín reagoval popuzeně na jakoukoliv zmínku o Deutschböhmen, se mohl přesvědčit kupříkladu poslední císařský místodržitel Coudenhove, když si o pár dní dříve před ním dovolil naznačit, že se České království rozpadne na etnicky vymezená území. Rašín na to reagoval slovy, že: „*by byl šťasten, kdyby slovo Deutschböhmen slyšel z místodržitelových úst naposledy.*“⁶⁷

I když Rašínův výrok Seligera, který patrně nebyl obeznámen s tím, že se jedná o parafrázi na slova generála Windischgrätze pronesená během potlačování pražských svatodušních bouří z roku 1848, dosti nepříjemně zaskočil, podařilo se Národnímu výboru alespoň na čas⁶⁸ nepříznivý dojem z těchto slov smazat, když zapůjčil Seligerovi automobil, aby mohl první náměstek hejtmána Deutschböhmen dorazit včas do Liberce na jednání konaná v souvislosti s prvním zasedáním zemského sněmu.⁶⁹

Ovšem přes všechna takováto gesta bylo naprosto zřejmé, že vyjednávání ztroskotala a tak nezbyvalo než jít, alespoň prozatím, cestou konfrontace.

Mezitím však nastal největší zlom v Lodgmanově politické kariéře. Raphael Pacher na post hejtmána na počátku listopadu rezignoval, neboť byl z Vídně přizván do čela resortu školství, a jeho nástupcem byl na tomtéž zasedání zemského sněmu v Liberci, kam se Seliger dostavil vozem vypůjčeným z Prahy, zvolen právě Rudolf Lodgman von Auen. Ten byl sice původně vídeňskou vládou vybrán na pozici „*zplnomocněnce státu Německé Rakousko v Praze*“⁷⁰ a to patrně s přihlédnutím k jednáním, které s představiteli Československa vedl 30. října a také díky svému návrhu na prozatímní úpravu vztahů Deutschböhmen a Československa, který poté do Liberce odeslal.⁷¹

66 Cit. dle VALENTA, Jaroslav: *Legenda o „rebelech“*... str 207-208.

67 PEROUTKA: *Budování státu I...* str. 87.

68 O pět dní později na veřejné schůzi v Teplicích již Seliger líčil tato Rašínova slova jako ryze nenávistný výpad, na němž celá jednání ztroskotala. - viz Valenta: „*Legenda o „rebelech...“*“ str. 209.

69 Tamtéž, str. 208.

70 Tedy jakéhosi vyslance. Obdobnou pozici zastával jakožto zástupce Československa ve Vídni sociálně demokratický politik a budoucí ministerský předseda Vlastimil Tusar.

71 O těchto tezích se však nakonec nikdy s Národním výborem nejednalo a vzhledem k tomu, že v nich bylo opět postulováno faktické rozdělení Čech, je takřka jisté, že by jej Češi odmítli. Viz VALENTA: *Legenda o „rebelech...“*, str. 206.

Lodgmanovi samotnému však podle dochovaných zdrojů rozhodně nebyl jeho přesun do vyšší funkce proti mysli. Vždyť sám na první návrhy, které mu v této věci byly ještě v prvních listopadových dnech učiněny, uvedl, že v pozici hejtmana by měl být někdo, kdo se dokonale vyzná v pražských poměrech a má tak lepší pozici pro vyjednávání s Čechy, přičemž on sám „je pro tato jednání způsobilý“.⁷²

V odborné literatuře se udává několik možných důvodů, proč se Pacher hejtmanského křesla tak rychle vzdal a proč byl na jeho místo zvolen právě Lodgman. Je pochopitelně zcela dobře možné, že hejtmanské křeslo v provincii, kde propukají hladové bouře a již si nárokuje sousední stát, se stalo horkým bramborem, jež si přehazovali čelní českoněmečtí politici, až nakonec zbylo na Lodgmana,⁷³ či že Pacher pokládal kariéru německorakouského ministra za „snad... za skvělejší, snad za jistější“.⁷⁴ Ovšem jako nejvěrohodnější se ve světle důkazů jeví hypotéza Hanse Haase, která staví na tom, že obdobná výměna se téměř udála i v provincii Sudetenland.⁷⁵ Tato provincie, zabírající sever Moravy, Slezsko a severovýchodní cíp Čech, si totiž pod předsednictvím Roberta Freisslera nárokovala i jazykové ostrovy ve svém bezprostředním okolí, přičemž dokonce vznesla naprosto absurdní požadavek na koridor skrze celou Moravu, jenž by Sudetenland spojoval s vlastním německorakouským státem.⁷⁶ Realističtěji uvažujícím poslancům z nacionálního tábora bylo zřejmé, že tyto koncepce budou jen na překážku v případném jednání s československou stranou, která by navíc v odpověď na takovéto nároky mohla začít klást obdobné požadavky na vídeňské čtvrti osídlené českou většinou,⁷⁷ a tudíž se pokusili Freisslera z pozice hejtmana elegantně odsunout a doporučili jej postupně na dvě ministerská křesla (dopravy a výživy), která musel Freissler dlouze odmítat s tím, že na post ministra nikdy neaspiroval.

Je tedy zřejmé, že v případě Deutschböhmen by těmto snahám nahrazení radikálnějšího Pachera umírněnějším Lodgmanem takřka doslovně odpovídalo. Koneckonců jako podpůrný argument pro toto tvrzení můžeme uvést i fakt, že Pacher neměl na pozici ministra školství praktickou kvalifikaci⁷⁸ a byl do vlády Německého Rakouska přibrán především jakožto

72 Cit. dle HAAS: str. 139.

73 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 48-49.

74 Cit. dle PEROUTKA: Budování státu I... str. 103.

75 HAAS: str. 126-127. Sudetenland (formálně ustanovená 30. října s hlavním městem Opavou) a Deutschböhmen byly jediné dvě plně samosprávné provincie, které se na území historického českého státu vytvořily. Zbylé dva útvary vytvořené německými politiky na podzim r. 1918 byly administrativně přičleněny k sousedním součástem Německého Rakouska. Tak se stala Böhmerwaldgau (Župa Pošumaví – vyhlášena 17. 11., hlavním město Prachatice) součástí Horního a Deutschsüdmähren (Kraj jižní Morava – vyhlášena 3. 11. hlavním městem Znojmo) součástí Dolního Rakouska. – blíže viz tamtéž.

76 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 56.

77 HAAS: str. 150.

78 Tamtéž: str. 127.

politický zástupce „Němců z Deutschböhmen“.⁷⁹ Rovněž skutečnost, že Deutschböhmen si nikdy nenárokovala žádné území v českém vnitrozemí se zdá hovořit ve prospěch této teze. Ať již však byly důvody Pacherova odchodu z vlády Deutschböhmen a jeho nahrazení Lodgmanem jakékoliv, bylo nyní jasné, že se do čela německého odporu proti Československu dostala osoba ostře odmítající jakékoliv dohodu podřízení Deutschböhmen Praze.

Dne 5. listopadu tak byla utvořena zemská vláda ve složení, v němž v podstatě zasedala až do svého konce. Lodgman, coby zemský hejtman, Josef Seliger jako jeho první a Maixner jako druhý náměstek. Pod toto tříčlenné předsednictvo spadaly mimo jiné záležitosti zásobování, tisku, financí a bezpečnosti. Krom nich pak vládu tvořilo dalších 11 referátů, přičemž však některé z nich byly personálně propojeny.⁸⁰

Když pomíneme fakt, že se ji pražští činitelé snažili co nejdříve a co nejúplněji zlikvidovat, stála tato čerstvě ustanovená vláda před celou řadou dalších závažných problémů, které se zdály být nad její síly. Především se jednalo o sociální otázku, která v důsledku naprostého nedostatku potravin a radikálně levicového povstání v Německé říši hrozila přerůst velice rychle v živelné nepokoje, či snad dokonce v revoluci.⁸¹

Zásobovací situace v nově konstituované provincii byla špatná už během války a s jejím koncem se tvář v tvář nadcházející zimě proměnila na naprosto zoufalou. Již roku 1917 se totiž zásobování průmyslových center v pohraničí začínalo zvolna hroutit a říšskoněmecký konzul v Praze Fritz von Gebattel tehdy dokonce označil tamější situaci za nesnesitelnou.⁸² Lidé se museli uchýlovat ke konzumaci kopřiv a trávy a podle oficiálních údajů z r. 1917 v okresech s převahou německého obyvatelstva zemřelo na následky hladomoru téměř tisíc lidí. Skutečné údaje však byly patrně mnohonásobně vyšší.

Přes jisté zlepšení situace v průběhu jara 1918, kdy během května podle oficiálních statistik zemřelo v severočeských okresech hlady „jen“ 32 lidí, situace stále balancovala na hraně katastrofy.⁸³

Zatímco se německonacionální zastupitelstva a spolky pokoušely obracet na berlínskou vládu, neboť již neočekávaly, že by se Rakousku-Uhersku podařilo zásobovací situaci zvrátit, začaly se mezi dělnictvem šířit revoluční nálady, které, i když se stávkové hnutí v

79 CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... I., str. 71.

80 Kompletní složení zemské vlády Deutschböhmen viz CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu..., str. 63.

81 O ohlasu německých událostí z podzimu a zimy 1918/1919 mezi socialisty v Deutschböhmen viz kupříkladu: HOUFEK: str. 313-315.

82 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 34.

83 CAJTHAML-LIBERTÉ: str. 22.

severočeském pohraničí objevilo již na počátku roku, poprvé naplno zazněly během oslav prvního máje 1918.⁸⁴

Situace se navíc přiostrčila v okamžiku, když se po ukončení války do pohraničí začaly vracet z fronty rakouské vojenské útvary, jejichž příslušníci byli leckdy v revolučnější náladě než severočestí horníci a vzhledem k tomu, že byli ozbrojeni a měli vojenský výcvik, představovali pro pořádek v Deutschböhmen skutečné nebezpečí. Byly dokonce zakládány vojenské rady, z nichž se jistá část inspirovala vzorem obdobného krajně levicového hnutí v Německu a požadovala, aby jim byly orgány občanské samosprávy podřízeny.⁸⁵ Revoluční nadšení zasáhlo i říšskoněmecké vojáky, kteří se na území Deutschböhmen zotavovali v lazaretech. A nutno dodat, že rudý prapor, který kupříkladu v Teplicích nad svými ubikacemi vyvěsili, tu nerušeně vlál po několik dní, aniž by se jej kdokoliv pokusil sundat.⁸⁶

To, že Lodgmanova vláda z počátku právě na tato vojska spoléhala jako na úhelný kámen své případné obrany proti českému záboru, jen dokazovalo míru její odtrženosti od reality poválečného světa.⁸⁷

Vše ještě navíc zhoršoval rodící se rozpor v jedné z hlavních opor vlády Deutschböhmen - v sociální demokracii se radikální křídlo shromážděné kolem Karla Kreibicha, jemuž se podařilo ovládnout část stranických organizací v okolí Liberce, stávalo hlásnou troubou revolučního bolševizujícího směru, který sice považoval vládu Deutschböhmen za menší zlo nežli podřízení se pražské vládě, nicméně na tomto stanovisku zcela očividně zůstával především proto, že Německo, k němuž by patrně země Deutschböhmen nakonec připadla, bylo socialistické revoluci nesrovnatelněji blíže než nová Československá republika.⁸⁸

Lodgmanova vláda se nejprve pokoušela situaci řešit zoufalou snahou získat potraviny, odkud to jen bylo možné. Ovšemže s pochopitelnou výjimkou Československé republiky, jejíž podmínka pro zásobování Deutschböhmen - naprosté upuštění od jakýchkoliv snah na odtržení - byla známa už od Lodgmanova pražského jednání. A jak pravil Seliger – představitelé Deutschböhmen se nedají koupit za pár brambor.⁸⁹

Ovšem vyjednávání jak s německourakouskou tak i s říšskoněmeckou vládou o této věci skončilo nezdarem a provincie Deutschböhmen zůstala odkázána na vlastní zdroje. Liberecká vláda tak poté, co Lodgmana a ostatní její členy začalo obyvatelstvo zahrnovat stále se stupňujícími stížnostmi na špatnou situaci, dala 19. listopadu zřídit v Liberci zemědělsko-

84 O nich blíže viz KOUKAL, Pavel: Muži 28. října na severu Čech, Praha, 2008, str 6-7.

85 CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... I., str. 90.

86 CAJTHAML-LIBERTÉ: str. 31.

87 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 104-105.

88 Viz tamtéž str. 110-115.

89 Tamtéž str. 109.

hospodářský úřad s úkolem bdít nad zásobováním obyvatelstva – přičemž však tento orgán nedokázal díky všeobecnému rozkladu státní správy svá nařízení prosadit, což ve svých důsledcích vedlo k tomu, že se nejen nepodařilo zavést volný prodej potravin, ale navíc ještě zcela zkolaboval přidělový systém.⁹⁰

Ani další zoufalé kroky podniknuté k zlepšení zásobovací a hospodářské situace se nesetkaly s výraznějším úspěchem. Jistou výjimkou mezi těmito akcemi bylo jen faktické postátnění teplicko-ústecké dráhy, které nastalo poté, co německorakouskou vládou vyslaný železniční úředník dr. Geutebrück se svými podřízenými obsadil její kanceláře v Teplicích - Šanově. Zablokoval tak jakoukoliv dopravu severočeského uhlí do vnitrozemí s tím, že za každý propuštěný vlak žádal obratem dodávky brambor z vnitrozemí.⁹¹

Pokud ovšem tento krok nedokázal situaci v Deutschböhmen nijak výrazněji zlepšit, ten následující ve svých důsledcích dláždil zemské vládě cestu přímo k další eskalaci sociálních nepokojů a naprostému rozvratu. Aby totiž mohl i nadále probíhat výkup potravin a nemuselo se sáhnout k zabavování bez náhrady, byly potřeba finanční prostředky. Těch se však zoufale nedostávalo ani zemské vládě ani nově ustanovenému zemskému finančnímu ředitelství. Z tohoto důvodu tedy začaly být v Liberci jak na běžícím pásu tištěny bankovky o hodnotách 10 a 20 korun, přičemž jejich platnost byla omezena do 15. února 1919, na kdy bylo počítáno s měnovou reformou.⁹² O tom, jak hazardérská tato politika byla, svědčí i to, že se příkladu své vlády chopila i některá města, a vydala své vlastní peníze, jejichž krytí bylo více než pochybné. Tak kupříkladu Ústí nad Labem vydalo během několika dní bankovky o celkové hodnotě 10,5 mil K, přičemž obdobnou akci se chystal realizovat i Cheb.⁹³

Obyvatelé Deutschböhmen se brzy doslova topili v bezcenných penězích, za něž nebylo co koupit, což nadále radikalizovalo i ty zaměstnance, kteří dosud ještě v důsledku úpadku průmyslové výroby spojeným s koncem války nepřišli o zaměstnání.

Fiaskem nakonec skončil i pokus utvořit tzv. Volkswehr (Lidobranu), která měla po rozkladu, jenž zasáhl regulérní armádu, jednak bránit Deutschböhmen před československými jednotkami, a jednak zajišťovat pořádek - tedy především dbát na to, aby nedocházelo rabování. Ovšem Volkswehr nejenže nedokázala tato očekávání naplnit, ale naopak se dokonce objevila svědectví, že kupříkladu při prosincových nepokojích v Ústí nad Labem se pouličních násilností sama aktivně zúčastnila.⁹⁴

90 CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoasních stran... I., str 77-78.

91 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 74.

92 Bulletin Společnosti přátel historie města Chrastavy 87/2001 – článek dostupný na: <http://www.chrastava.cz/muzeum/cesky/bull.htm>.

93 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu..., str. 74-75.

94 PEROUTKA: Budování státu I.... str. 235.

Tato skutečnost byla zcela jistě zapříčiněna i tím, že na plamenné výzvy o tom, že německý lid je v nebezpečí, neboť mu hrozí český útisk, nijak nereagovali vojáci navracející se z fronty,⁹⁵ ale na slib deseti korun denně a bezplatné stravy⁹⁶ naopak slyšely ty vrstvy obyvatelstva, které hodlaly přijít ke snadnému výdělku, přičemž počítaly s dezercí při první vhodné příležitosti. Opravdové nadšení pro obranu mezi obyvatelstvem, jehož morálku silně podlomila prohraná válka, v Deutschböhmen tehdy nebylo, na což si později trpce stěžoval i sám Lodgman.⁹⁷

Vojenská situace se jevila o to tristněji, že vláda Deutschböhmen kromě spolehlivého vojska nedisponovala ani odpovídající osobou k jeho vedení. Muž, jemuž za války podléhala armáda v severních Čechách – generál pěchoty Franz Daniel von Drinamünde, jenž tehdy vedl sborové velitelství v Litoměřicích – si příliš dobře uvědomoval, že na něj mají Češi obzvláště spadeno za deset rozsudků smrti, které vynesl před necelým půlrokem nad původci vojenské vzpoury v Rumburku, a předpokládal, že jakákoliv jeho další činnost na straně německých separatistů by mu rozhodně v očích československé vlády neprospěla.⁹⁸ Když se tedy do Litoměřic na přelomu října a listopadu dostavil referent zemské vlády pro věci vojenské Hartl, aby s Danielem probral možnost využít zdejší vojsko pro obranu Deutschböhmen, prohlásil generál, že se necítí nervově v pořádku a předal překvapenému Hartlovi veškeré své vojenské pravomoci s tím, že již nařídil, aby se pravidelné vojsko rozešlo.⁹⁹

Druhým z těch, na něž zemská vláda spoléhala, byl divizní generál Anton von Goldbach, jemuž bylo svěřeno vrchní velení nad Volkswehr v Deutschböhmen.¹⁰⁰ Avšak ani tento bodrý obtloustlý padesátník se značnými zkušenostmi z bojišť první světové války nedokázal nekoordinovaně utvářenou a průběžně se rozplývající Volkswehr, v jejíž bojeschopnost a oddanost vládě Deutschböhmen ostatně sám docela nevěřil, přeměnit na bojeschopnou sílu.¹⁰¹ Tak skončilo i jeho působení v této funkci naprostým fiaskem. Ostatně sám toto své poslední tažení přežil jen o necelý rok.¹⁰²

Naprostá neschopnost Volkswehr se stala námětem mnoha anekdotických příběhů kolujících

95 Zde patrně sehrála roli trpká frontová zkušenost, kdy jednotky postavené v německých okresech Čech a Moravy měly během války v rámci monarchie relativně nejvyšší ztráty. - Viz KURAL, Václav: Konflikt místo společenství, Češi a Němci v československém státě, Praha, 1993, str. 27.

96 CAJTAHML-LIBERTÉ: str. 37. César a Černý ve své studii Od sudetoněmeckého separatismu... str. 70 pak uvádějí slib osmi korun a dalších přídavků na rodinu.

97 BRÜGEL: str. 111, PEROUTKA: Budování státu I.... str. 236.

98 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu..., str. 69.

99 CAJTAHML-LIBERTÉ: 84-85.

100AUBRECHT, Richard: Sokolovsko a vznik ČSR – elektronicky dostupné na http://www.valka.cz/clanek_133279.html

101CAJTHAML-LIBERTÉ: str. 36-37.

102Österreichisches Biographisches Lexikon (1815-1950) – dostupné na adrese http://hw.oeaw.ac.at/oebl/oebl_G/Goldbach-Sulittaborn_Anton_1866_1919.xml

v pohraničí ještě několik let poté, co se Deutschböhmen stalo minulostí, a které doháněly někdejší představitele německých iredentistů k zoufalství.

Tak bylo kupříkladu vyprávěno o tom, jak byl ve snaze zabránit vyplnění libereckého skladiště potravin v jeho prvním patře instalován kulomet, jež mělo strážit a v případě pokusu o rabování i použít devět mužů Volkswehr, kteří se ubytovali v přízemí. Ovšem brzy již ztratila jejich přítomnost jakýkoliv význam, neboť jim byl kulomet jednoho rána odcizen, a to nejspíše českými železničními dělníky ze sousedního nádraží. Podobně byla „*vybraná stráž Volkswehru*“, která měla strážit nádraží v Dlouhém Mostě, zahrnuta českou patrolou až do Liberce poté, co kolem nádražní budovy procházející česká patrola „*neslýchaným způsobem píchla skrze okenici jednoho folksveráka do prodloužené části zad.*“¹⁰³

Pověsti Volkswehr nepřidalo ani to, že si nechala doslova uletět před nosem jedinou vojenskou letku, již Deutschböhmen disponovalo, když se jednomu českému oddílu podařilo proniknout až do Chebu a dopravit odsud veškerý potřebný materiál včetně letadel zpět do vnitřních Čech.¹⁰⁴

To že si ani Volkswehr, ani měšťanské gardy Bürgerwehr zřizované jednotlivými městy a koneckonců ani dělnická milice Rote Wehr, jež měla strážit průmyslové objekty,¹⁰⁵ nedokázaly poradit s postupem československého vojska, ovšem zcela zanikala ve srovnání s jejich již zmíněnou naprostou nezpůsobilostí zajistit pořádek na území Deutschböhmen.

Již několik dní po vyhlášení této provincie a jejím připojení k německorakouskému státu, zde došlo k prvním případům rabování. Tentokrát se jednalo ještě spíše o živelné akce způsobené skutečností, že i nepříliš vydatný přísun potravin, který dosud proudil do pohraničí z vnitrozemí, zcela ustal.

Tak kupříkladu dav v Ústí nad Labem pobouřený fámou o přednostním rozdělování potravin „*významným osobností*“ zaútočil na velký sklad v Kramolech, který se podařilo zcela vydrancovat a to i přes požár, jenž zde některý z rabujících patrně neúmyslně založil a jenž dílo zkázy dokonal.¹⁰⁶

Tehdy se naštěstí podařilo narychlo svolaným pořádkovým silám ubránit sklady Spolku pro chemickou a hutní výrobu, který patřil vzhledem ke svým takřka 2000 zaměstnancům k největším a vzhledem k výrobě výbušniny trinitrotoluen a některých plynů vhodných k užití

103Tyto a další obdobné příběhy viz CAJTHAML-LIBERTÉ.

104Podrobněji o této operaci viz AUBRECHT.

105O rozměrech těchto jednotek vypovídá kupříkladu to, že i v relativně velkém Ústí nad Labem přesáhl počet členů Volkswehr s bídou sto padesát a Rote Wehr se držela na stavu 200 mužů. - viz VESELÝ, Martin: Vojenské dějiny Ústecka, Ústí nad Labem, 2003 str. 117-118.

106Tamtéž: str. 118

na bojišti i k vojensky nejdůležitějším podnikům v Deutschböhmen.¹⁰⁷

Nepokoje v Ústí nad Labem musely Lodgmana, jenž tento volební obvod zastupoval v Říšské radě, hluboce zasáhnout. O to více, že sám byl jejich přímým svědkem, neboť do Ústí dorazil již 1. listopadu přímo ze svého nevydařeného vyjednávání s představiteli Československa.¹⁰⁸ O jeho krajním zoufalství, kdy se dokonce obával, že by další případné nepokoje mohly být spojeny s výbuchem trhavin ve skladištích Spolku a zničením města,¹⁰⁹ svědčí i to, že se tehdy poprvé a naposledy odhodlal k žádosti o československou asistenci, když se 3. listopadu o půl dvanácté spojil s Národním výborem a požádal ho, zda by v Terezíně neumístil tisíc mužů, „*nikoliv v sokolském stejnokroji*“,¹¹⁰ kteří by mohli v případě další vlny rabování v Ústí zasáhnout.¹¹¹ Tato poněkud zarážející žádost bude patrně srozumitelnější, uvědomíme-li si, že Lodgman tehdy ještě nebyl zemským hejtmanem a že se teprve schylovalo k jednání Seligera s Národním výborem, po němž byly teprve strženy všechny pomyslné mosty mezi Prahou, která své jednotky odmítala dát Deutschböhmen k dispozici, a Libercem, jenž neměl prostředky na to, aby rabování zastavil.

Zemská vláda nedokázala zabránit ani plenění pod vlastní okny, když se u libereckého nádraží oddílům Volkswehr a místních četníků nepodařilo zastavit dav, který vtrhl do erárního skladiště, z něž chtěla vláda část zásob rozdělit obyvatelstvu. Nastal neuvěřitelný chaos, v němž si plenící odnášeli nejen ošacení a obuv připravené k rozdělení, ale rovněž i lucerny, zákopnické lopatky a dokonce i lyže. Vrcholný zmatek pak nastal, když se pod rabujícími v patře probořila podlaha a zavalila tak ty, co plenili přízemí.¹¹²

V takovéto situaci nezbylo místním úřadům nic jiného, než sáhnout k nejzazšímu prostředku a povolit vyzbrojení místních Čechů, kteří díky tomu, že z nedávno skončené války vyšli jako vítězný národ, měli mnohem vyšší morálku a sebejistotu, která jim nakonec umožnila situaci zvládnout. Nicméně pro místní orgány to bylo pouhým Pyrrhovým vítězstvím, neboť zabránily rabování pouze díky tomu, že ozbrojily skupinu, která k zemské vládě rozhodně nechovala přátelské city.¹¹³

Tak byl málem úmrtní list Deutschböhmen vystaven již v první listopadové dekádě, kdy takto ozbrojení Češi chystali za pomoci posádky z Jičína ve městě převrat. Tehdy mu zabránil

107O výrobě v době války a těsně po ní podrobněji viz KŘIČKA, Jiří: Výroba v období 1858-1938 in Dílo sedmi generací – 150 let spolku pro chemickou a hutní výrobu v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, 2008, str. 50-52.

108CAJTHAML-LIBERTÉ: str. 82.

109Viz 2. XI. 1918 Hilfersonden von Deutschböhmen in ALEXANDER: Deutsche Gesandtschaftsberichte....., str. 50.

110Cit. dle VALENTA: Legenda o „rebelech...“ str. 231.

111Tamtéž.

112KARPAŠ, Roman a kol.: Kniha o Liberci, Liberec, 2004, str. 273.

113Tamtéž.

sám Lodgman, který se o konspirační schůzce dozvěděl a dokázal Čechy přesvědčit, že převrat by se jim nepodařil tak snadno, jak plánují, ale naopak, že by vedl ke zcela zbytečnému krveprolití.¹¹⁴ Ovšem ozbrojení Češi zůstávali i nadále pro libereckou vládu latentní hrozbou.

Obdobně, ne-li ještě hůře pro místní zastupitele, se nakonec vyvinula situace v Ústí nad Labem. Tam došlo 9. prosince u říčního překladiště ke srážce mezi Volkswehr a demonstrujícími ženami převážně české národnosti, které se domáhaly vydání potravin. Po několika neúspěšných pokusech rozehnat demonstrující střelbou do vzduchu bylo nakonec přistoupeno k salvě do davu, po níž zůstali na zemi ležet dva těžce zranění chlapci.¹¹⁵ Tato událost posloužila jako rozbuška masových nepokojů, které zachvátily příští večer centrum města. Zde už nebyl motivací pouze hlad, neboť po útoku na opuštěná zákopnická kasárna, kde si opatřil potřebné nářadí, se dav vrhl nejen na sklady potravin, ale v časně prosincové tmě neosvětlených ulic byly vyloupeny i trafiky, obchody s luxusním zbožím a prodejna firmy Baťa. Volkswehr a ostatní ozbrojené složky se sice pokoušely situaci zvládnout, nicméně částečného úspěchu dosáhly až o deváté hodině večerní, kdy již byla většina zboží rozkradena, a navíc byla cenou za klid pětice zastřelených rabujících, sedm těžce zraněných a desítky zatčených.

Starosta města dr. Bornemann si uvědomil neudržitelnost situace a ještě téhož večera se spojil s Prahou s žádostí o to samé, s čím Lodgman přišel již po prvních nepokojích počátkem listopadu – o vojenskou asistenci. Hned následujícího dne ráno se tak ve městě objevily jednotky československé armády.¹¹⁶ A i když se pak Bornemann snažil vysvětlovat, že žádal jen o pomoc proti rabování, která v žádném případě nemůže znamenat přičlenění Ústí k ČSR, musel se i on sám velice rychle přesvědčit, že československé vojsko z takto nabytých pozic již dobrovolně neodtáhne.¹¹⁷

Bezproblémový vjezd československé armády do Ústí byl mimo jiné zapříčiněn tím, že v jeho bezprostředním okolí také vykonávali na pověření místních úřadů strážní službu členové místních sokolských jednot, přičemž ty rozhodně nebylo možné z nějakých sympatií k Deutschböhmen a jejich vládě podezřívát.¹¹⁸

Na mnohých místech v Deutschböhmen se navíc Češi především ze Sokola a Dělnických

114 Tamtéž.

115 GRISA, Miroslav: Ústecký spolek mezi válkami in Dílo sedmi generací – 150 let spolku pro chemickou a hutní výrobu v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, 2008, str. 164.

116 VESELÝ: str. 120-121.

117 CAJTAHML-LIBERTÉ: str. 60-64.

118 ŠNOREK, Vojtěch: Sokol v Ústí nad Labem od roku 1894 do roku 1994 in 100 let Sokola v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, 1994, str. 9.

tělocvičných jednot ozbrojili sami a začali s pomocí válečných zajatců z Dohodových států zabírat důležité vojenské objekty jako kupříkladu kasárna v Mostu či Chudeřicích. Tyto akce, dílem živelné, dílem organizované Ústředním národním výborem menšinovým,¹¹⁹ vycházely ze zcela jednoznačné premisy českého obyvatelstva, že pohraničí tvoří nedílnou součást nové republiky.

Antipatie mezi českou menšinou a německou vládou však byly oboustranné, a tak si představitelé Deutschböhmen spospíšili, aby co nejdříve zbavili státní aparát osob, jimž se pro jejich národnost nedalo věřit. Tak byli kupříkladu Poštovním ředitelstvím pro Deutschböhmen, jenž se usídlilo v Ústí nad Labem, okamžitě propuštěni všichni čeští poštovní úředníci.¹²⁰ Obdobně se chystala i částečná likvidace center českého kulturního a společenského života spojené s propouštěním učitelů české národnosti, což se však vzhledem k překotným událostem z přelomu listopadu a prosince již nepodařilo uskutečnit.¹²¹

Ovšem nejen Češi představovali v tomto ohledu pro libereckou vládu riziko. Mnoho úředníků dosazených ještě císařskou vládou trvalo na staré subordinaci z dob monarchie a za jediná platná považovalo nařízení přicházející z pražského zemského místodržitelství. To však vzhledem k tomu, že tento úřad zcela bezpečně ovládal československý stát, vedlo k mnoha případům, kdy se úředníci rozhodli vykonat spíše pražský než liberecký příkaz. Praha toho pochopitelně využila a jedenáctého listopadu přísně zapověděla všem okresním hejtmanstvím podřizování se vládě Deutschböhmen.¹²²

„V poslední době se objevily případy, že se někteří příslušníci okresní politické správy postavili za samostatnou zemskou vládu „Deutschböhmen“ a pokusili se odmítnout autoritu místodržitelství. Takovýto stav není v souladu se stávajícími zákony a nařízeními a nutně povede k úplné anarchii v administrativě včetně zajišťování výživy. Cítím se proto povinován s poukázáním na oběžník z 30. října 1918, č. 34849 (jímž se oznamovalo nepřerušené fungování pražského místodržitelství – pozn.. TB), pány představené okresní politické správy znovu a s největším důrazem upozornit, že se mají řídit bezpodmínečně pouze nařízeními místodržitelství. V opačném případě pak budu nucen pohnat viníky k nejvyšší zodpovědnosti.“¹²³

119 Ustanoven ze socialistických stran a státoprávní demokracie na schůzi v Duchcově již 3. listopadu 1918.

Podrobněji o něm viz KOUKAL str. 15- 18, jeho složení tamtéž str. 31-32.

120 BRÜGEL: str. 100.

121 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu..., str. 132.

122 Tamtéž str. 65.

123 Německý originální text tohoto nařízení viz tamtéž.

Této „nejvyšší zodpovědnosti“ za případnou anarchii ve státní správě se zalekl kupříkladu chomutovský okresní hejtman Huyn, který, ač německé národnosti, prohlásil, že přijímá pouze rozkazy od místodržitelství. Byl sice Lodgmanovou vládou okamžitě sesazen, ale takovýto postup vedl pouze k tomu, že se desítky dalších úředníků raději rozhodly pro naprostou nečinnost, než aby čelily případnému trestu.¹²⁴

Z výše uvedeného je zřejmé, že veškeré trumfy v případném postupu proti Deutschböhmen měla v rukou československá vláda, již by, pokud by provincie zůstala odkázaná sama na sebe, patrně stačilo pouze počkat, až by ji představitelé liberecké vlády pokorně přišli požádat, aby vojenským obsazením pohraničí ukončila mučivou agónii tohoto státního útvaru.

Pochopitelně, že Lodgman ani zdaleka neměl zájem na tom, aby se situace na území, jež měl spravovat, vyvíjela tímto směrem. Pokoušel se tedy získat vojenskou pomoc a podporu odkudkoliv to jen bylo možné, ve snaze vyhnout se jakémukoliv vyjednávání s Čechy, které by zákonitě vedlo k dalším ústupkům ve věci samostatnosti Deutschböhmen.

První snahy o navázání kontaktů se „zahraničím“ se dají vysledovat ještě před jeho volbu zemským hejtmanem. Poté, co počátkem listopadu zažil rabování v Ústí, odmítl veškeré Seligerovy návrhy na utvoření silné Volkswehr a po výše zmíněném pokusu o telefonickou dohodu s Prahou se okamžitě obrátil na říšskoněmeckou vládu s žádostí, zda by do Ústí nevyslala stopadesátičlenou saskou jednotku dislokovanou v Bodenbachu na druhé straně hranice, přičemž by tento útvar mohl být vzápětí posílen jednotkami z Drážďan a Pirny.¹²⁵

Tato žádost byla ovšem v rozporu s oficiální politikou Německého Rakouska. To se naopak říšské intervenci snažilo za každou cenu vyhnout, neboť vedení státu předpokládalo, že takovýto zásah by vyvolal okamžitou protiakci ze strany Dohody, která stále ještě byla s Německem ve válečném stavu a která by se tak mohla pokusit obsadit Vídeň a některá další města. Ani Německá říše nebyla podle všeho vyhlídkou na otevření nové fronty v Krušných horách příliš nadšena. Jeden z nejvyšších představitelů německé armády, generál Erich von Ludendorff, sice ještě v polovině října navrhoval provést obsazení českého a moravského pohraničí, ale o čtrnáct dní později již tento zastánce intervence na svůj post rezignoval a v Berlíně převládl podstatně umírněnější kurz.¹²⁶ Lodgman se tak místo odpovědi na svou žádost dočkal pouze svolání drážďanského vrchního velitelství, jimž bylo obyvatelům německého pohraničí sděleno, že:

„Čechoslováci zachovávají klid a i s obyvateli Deutschböhmen dospěli ke shodě na mírovém

124 BRÜGEL: str. 121.

1252. XI. 1918 Hilfversuchen von Deutschböhmen in ALEXANDER: Deutsche Gesandtschaftsberichte..., str. 49.

126 BRÜGEL: str. 103.

*základě. Až na některé výtržnosti, k nimž v posledních dnech došlo v Ústí, které jsou však pouze záležitostí luzy, vládně pořádek.*¹²⁷

Datum vydání – 5. listopadu – nečinilo z této deklarace zrovna příjemný uvítací dárek pro nově nastoupivšího zemského hejtmana. A to se ještě den na to saská vláda usnesla, že v případě nepokojů za svými hranicemi se bude od dění v Deutschböhmen distancovat, a bude vracet všechny uprchlíky z českého pohraničí zpět.¹²⁸

Na celou věc Deutschböhmen se velice kriticky tvářil i nejvyšší zástupce Německé říše v Praze, generální konzul von Gebattel. Ten, na rozdíl od svého bývalého nadřízeného, vídeňského říšského velvyslance Botho von Wedela, naléhal na dokonávající císařskou diplomacii, aby žádným způsobem německou iredentu nepodporovala a to i přes poměrně zřetelná vyjádření představitelů Německého Rakouska o tom, že svou zemi hodlají sjednotit s Německou říší, neboť nedostatek prostředků podle něj tak jako tak přinutí vládu Deutschböhmen k jednání s ČSR.¹²⁹

A tak zatímco Wedel ve svých hlášeních ještě těsně před koncem války bohorovně maloval obrazy severočeského uhlí, jež se po anexi českého pohraničí stane vítanou surovinou pro říšský průmysl,¹³⁰ Gebattel postupoval daleko realističtěji a již dopoledne 29. října vešel v kontakt s představiteli Československého státu, a poté, co se ujistil v tom, že Československo bude trvat na svém nároku na pohraniční území, prohlásil 2. listopadu na nové schůzi se zástupci Národního výboru Švehlou a Rašínem, že Německá říše uznává československý stát a chce s ním zachovávat přátelské vztahy.¹³¹ Tuto akci podnikl sice Gebattel na vlastní pěst, ale jeho konání bylo ex post posvěceno berlínským ministerstvem a tudíž ho lze považovat za výraz oficiální politiky Německé říše.¹³²

Ani u nové republikánské saské vlády, která se v Říši těšila široké autonomii, nenalezl Lodgman vlídné přijetí. Jeho žádost o zaslání vojenských posíl, kterou předestřel během své cesty do Drážďan, již podnikl spolu se Seligerem v průběhu listopadu 1918, saská

127 Cit dle HAAS str. 156.

128 Tamtéž str 156-157.

129 7. XI. 1918 Zur Tätigkeit der deutschböhmisches Landesregierung in ALEXANDER: Deutsche Gesandtschaftsberichte.... str. 61.

130 BRÜGEL: str. 104-105.

131 29. X. 1918 Die Übernahme der Regierungsgewalt durch den Nationalausschuss und die ersten Gespräche Gebattels mit dessen Vertretern a 2. XI. 1918 Die eigenmächtige Anerkennung des Nationalausschusses durch den Generalkonsul Gebattel in ALEXANDER, Manfred: Deutsche Gesandtschaftsberichte... str. 35-37 a 50-54.

132 ALEXANDER, Manfred: Zahraničnopolitické postavenie a vnútorná situácia ČSR z pohľadu Ministerstva zahraničných vecí v Berlíne (1918-1933) in (eds.) HOENSCH, Jörg, KOVAČ, Dušan: Češi, Slováci a Němci v první republice 1918-1939, str. 37.

socialistická vláda promptně odmítla.¹³³

Lodgman toto odepření pomoci kladl za vinu piklům komunisty Rühleho, jenž měl tehdy v Sasku poměrně významnou pozici v dělnicko-vojenské radě,¹³⁴ nicméně vzhledem k výše uvedenému rezervovanému stanovisku drážďanského velitelství z přelomu října a listopadu vůči návrhu obsadit Ústí nad Labem, se daleko spíš jednalo o obecnou nechuť k vojenskému dobrodružství vůbec.

Jinak se ovšem vyvíjela jednání o vojenské pomoci s vídeňskou vládou, která pronikání Čechoslováků na území, jež jí podle jejího názoru náleželo, nesla velice nelibě. Vláda Německého Rakouska se tak rozhodla svou ohroženou provincii podpořit jak finančně tak i vojensky. Nejrůznějším institucím v Deutschböhmen bylo poukázáno několik milionů korun na výplaty úředníků, podporu nezaměstnaným i pro plat Volkswehr¹³⁵ – té navíc bylo přes říšskoněmecké území zasláno přes čtyřicet kulometů a několik tisíc pušek – a vídeňská vláda nepřestávala ujišťovat Liberec, že na pochodu je již armáda, která přes Bavorsko vtrhne do Čech a zabrání tak obsazení Deutschböhmen československou armádou.¹³⁶

Tyto plané naděje snad mohla posilovat pouze skutečnost, že státním tajemníkem pro armádu byl agrární poslanec za Cheb Josef Mayer, jehož pověsti by rozhodně neprospělo, kdyby nechal své voliče na pospas československému vojsku.¹³⁷ Ovšem jinak tomuto podniku stála v cestě celá řada překážek, z nichž ta, že levicová bavorská zemská vláda nijak nehodlala vojenský střet na svých hranicích podporovat a značnou část pušek a munice, které měly být určeny pro obranu Deutschböhmen cestou sama zabavila, byla snad nejmenší.¹³⁸

Daleko horší byla pro vídeňské představitele skutečnost, že podobně jako v pohraničí, držel i zásobovací linie do největších měst Německého Rakouska československý stát. Krom potravin – především cukru, jehož hlavní zásoby byly uskladněny v Opavě – tak mohl zadržet především dodávky slezského uhlí, což bylo dvojnásob nepříjemné v souvislosti s blížící se zimou. A tak byla vláda Německého Rakouska československým státem nakonec postavena před těžké dilema. Buď přestane Vídeň podporovat německé separatisty, nebo se značně zhorší její zásobovací situace.¹³⁹ Tato volba byla o to obtížnější, že celá polovina

133 BRÜGEL: str. 110.

134 Tamtéž str. 110, Lodgmanovo svědectví o tom viz CAJTHAML-LIBERTÉ: str. 82.

135 Z těchto prostředků bylo na 10 milionů korun určeno přímo vládě Deutschböhmen, přičemž se později vynořily pověsti o tom, že značnou část z těchto deseti milionů Lodgman zpronevěřil. Přestože se toto podezření nikdy nepodařilo prokázat, poškodila tato aféra do značné míry Lodgmanovu pověst a patrně tak ovlivnila výsledky voleb r. 1925. – viz ČESAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... II., str. 312.

136 ČESAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu..., str. 70-71.

137 BRÜGEL: str. 110.

138 Tamtéž.

139 HAAS: str. 134 a následující.

německorakouského vládního kabinetu včetně kancléře Rennera, který již dávno opustil své federalizační koncepce ve prospěch principu národního státu, pocházela z oblastí, na něž si Československo dělalo nárok.¹⁴⁰

Tak již na zasedání státní a kabinetní rady 8. listopadu 1919, kdy Německé Rakousko vydalo nótu odsuzující československé pronikání do Deutschböhmen,¹⁴¹ proti sobě stanuly dva proudy, jejichž neshody způsobily, že podpora politiky vojenské, hospodářské, a diplomatické pomoci Deutschböhmen zdaleka nebyla jednomyslná. Na jedné straně sice patřili mezi její zastánce kancléř Renner a ministr zahraničí Bauer,¹⁴² kteří v této otázce našli společnou řeč s německými radikály Oskarem Teufelem a Karlem Hermanem Wolfem, ale na straně druhé ji brzdila vlivná skupina levicových sociálních demokratů, k nimž se poněkud paradoxně připojili křesťanští sociálové, jimž na českém pohraničí zdaleka tolik nezáleželo, neboť tam stejně nikdy nedisponovali přílišnou voličskou základnou. Ti hodlali zemi Deutschböhmen prozatím odepsat s tím, že jestli na ni má Německé Rakousko skutečný nárok, pak mu ji tak jako tak musí přiřknout mírová konference.¹⁴³

Z těchto dvou variant sice nakonec zvítězila Rennerova koncepce podpory Deutschböhmen a Sudetenlandu, ale vídeňské obyvatelstvo tak díky nárokům svých zástupců na tato území až do jejich obsazení československou armádou v půli prosince mrzlo.¹⁴⁴

Ovšem ani tato oběť nemohla Deutschböhmen zachránit. Vláda Německého Rakouska sice nasadila všechny prostředky od ryze diplomatických až po již zmíněné pašování zbraní přes Bavorsko, ale nakonec musel Bauer 26. listopadu přiznat, že už se víc už udělat nedá a že záchrana Deutschböhmen nyní leží na bedrech Lodgmanovy vlády a Volkswehr.¹⁴⁵ Lodgman na to reagoval s tím, že bude-li země Deutschböhmen ponechána jen s takto zajištěnou obranou, povede to k tomu, „že se jednoduše vzdá“.¹⁴⁶

Zemskému hejtmanu nezbývalo nic jiného, než jednat na vlastní pěst a pokusit se doplnit

140 Československý stát dokonce odmítal až do vyřešení otázky iredenty v pohraničí navázat s Rakouskem diplomatické vztahy. Viz 25. 11. - Jmenování diplomatického zástupce rakouské vlády v Praze in HARNA, Josef, ŠEBEK, Jaroslav (eds.): Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, Praha, 2002, str. 26.

141 KLIMEK: Velké dějiny... XIII., str. 32.

142 U části sociálních demokratů se ovšem patrně nejednalo o ryze upřímnou snahu zachránit německé obyvatelstvo před československou okupací, ale snahu o udržení území, kde by v důsledku značné radikalizace ve volbách jejich strana dozajista posbírala mnoho hlasů. Z tohoto úhlu pohledu je třeba také sledovat jejich snahu o vypsání voleb v co nejbližším termínu. Viz HAAS: str. 170-171.

143 Tamtéž str. 141-142.

144 Přesto, že Dohoda několikrát u československé vlády intervenovala, aby uvolněním zásob uhlí oslabila revoluční nálady ve Vídni. Viz tamtéž str. 145.

145 Ostatně sílu Německého Rakouska kriticky hodnotil i prezident Masaryk, který ve svém dopise o česko-německých vztazích adresovaném ministru zahraničí Benešovi z konce roku 1918 otevřeně napsal, že „Videň je v rukách neschopných lidí“ - viz „Naši Němci v Praze i jinde jsou už s námi“ in Hofman, HARASKO: str. 532.

146 Cit. dle HAAS: str. 164.

vojenský odpor proti obsazování Deutschböhmen o diplomatickou protiofenzivu.

Přestože československá armáda byla součástí sil Dohody, rozhodl se Lodgman protestovat proti jejímu postupu právě u osoby, která v podstatě vdechla život dohodovému programu – u presidenta Spojených států amerických Woodrowa Wilsona. Toto provolání z 12. listopadu, podané prostřednictvím švédského vyslanectví ve Washingtonu do rukou amerického ministra zahraničí Lassinga, se jen hemží výrazy jako: „*útlak, jemuž je naše zem vystavena*“ či „*prostředky násilí a vydírání*“, bere Wilsona za svědka „*těchto násilností a imperialistických vpádů*“¹⁴⁷ a končí zvoláním:

*„Nenechte pochyby, že požadavky českého národa se musí zastavit a nebýt upřednostněny před nepopiratelným právem Deutschböhmen bez ohledu na to, jakou situaci mezitím Čechové vytvořili užitím síly.“*¹⁴⁸

Pochopitelně, že ani tato ani další nota zaslaná Wilsonovi 8. prosince,¹⁴⁹ neměla na situaci Deutschböhmen žádný praktický vliv. Stejně neúspěšně dopadl i Lodgmanův pokus z 26. listopadu přimět ministerstvo zahraničí Německého Rakouska k tomu, aby na ochranu svého ohroženého území povolalo dohodové jednotky, které by provincii obsadily a držely ji až do rozhodnutí mírové konference. Namísto tohoto kroku se však Německé Rakousko rozhodlo Dohodu o situaci v Deutschböhmen pouze informovat a požádat ji, aby do Německého Rakouska vyslala své pozorovatele. Toto relativně bezzubé rozhodnutí padlo především v důsledku obavy, že výzvu k okupaci části německorakouského území dohodové mocnosti vezmou jako záminku k obsazení celého Německého Rakouska a tomu, aby mu nadiktovaly státní zřízení bez ohledu na přání a zájmy obyvatelstva.¹⁵⁰

Není tedy divu, že vzhledem k chybějícímu vojenskému i diplomatickému odporu bylo k úspěšnému obsazení Deutschböhmen a Sudetenlandu z české strany zapotřebí jen tři pluků mužstva na neúplných stavech a že si celé tažení vyžádalo pouze minimální ztráty na obou stranách.¹⁵¹

Obsazování jako takové začalo hned pár dní po vyhlášení Deutschböhmen, ale zpočátku se týkalo především míst se smíšeným obyvatelstvem, či posádkových měst, kde se vojenské útvary přidaly na stranu československého státu. Tak byly už třetího listopadu obsazeny

147 Cit. dle „*the indisputable rights of German Bohemia*“ in Hofman, HARASKO: str. 502.

148 Cit. dle tamtéž str. 502-504.

149 8. 12. 1918 – Provolání Němců z českých zemí adresované prezidentu Wilsonovi a představitelům Dohody.

Požadavek uznání práva na sebeurčení. in HARNA, ŠEBEK: str. 28-19.

150 HAAS: str. 165-166.

151 ČESAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu..., str 153.

Rumburk i Warnsdorf a o tři dny později je následovaly nádraží a poštovní úřady v Bílině a v Lovosicích.¹⁵²

Československá armáda v první půli listopadu ještě nepostupovala hlouběji do vnitrozemí Deutschböhmen, neboť tu panovala nejistota ohledně toho, zda početně i morálně nepříliš silná nová československá armáda bude na tento úkol stačit, a navíc si v Praze nebyli jisti, jaký postoj by zaujala Dohoda k případnému krveprolití, k němuž by při houževnatém německém odporu patrně došlo.¹⁵³

Tyto obavy však byly rozptýleny v okamžiku, kdy se ukázalo, že německá připravenost na válku je ještě podstatně menší, než československá, a že s vážnějším odporem nelze počítat. To se projevilo hned při prvním vážnějším úderu, který byl z rozhodnutí československé vlády namířen na mostecko-duckovskou uhelnou pánev, kde se očekával relativně slabý odpor. Tento předpoklad se zakládal na skutečnosti, že zde početnou menšinu tvořili čeští horníci, a na zvěstech o neochotě německých průmyslníků z Mostu přerušit ekonomické vazby k Praze byt' by cenou mělo být další setrvání Mostu v československém státě.¹⁵⁴

Dne 27. listopadu tak dorazilo na 200 mužů vyslaných z Prahy v doprovodu ministra pro zásobování lidu Vrbenského do Mostu, kde se ihned strhly přestřelky mezi nimi a Němci. Jak však dokazují telefonické rozhovory mezi Mostem a Prahou z těchto dní, jednalo se, přes několik mrtvých, spíše než o regulární boj, o velký třídní zmatek spojený s obligátním rabováním, přičemž intenzita bojů značně opadla poté, co se část bojujících vloupala do vinného sklepa, kde se zpila do němoty.¹⁵⁵

Po pádu Mostu se pak německá obrana zcela rozpadla a Čechoslovákům se během několika málo dní podařilo obsadit další města, takže území Deutschböhmen bylo brzy rozděleno na několik částí, což dozajista nijak nezvyšovalo šance na úspěch vojenské obrany.¹⁵⁶

Československá armáda neopomněla využít i psychologické výhody jakou jí dával fakt, že byla součástí dohodových vojsk. A tak se na mnohých místech odpor zhroutil v okamžiku, kdy obránci spatřili v řadách přicházejícího vojska anglickou nebo francouzskou uniformu.¹⁵⁷ Pokud se snad Volkswehr nerozpadla již v tomto okamžiku, bylo československým zástupcem nařízeno jeho rozpuštění spojené s odevzdáním zbraní povoláním úřadům.¹⁵⁸ Většina členů

152 Kurzbericht: Die militärische Besetzung des Sudetengebietes ab November 1918 durch ČSR-Stritkräfte. In (ed.) HEBEL: str. 237.

153 ČESAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 128-129.

154 15. 11. 1918 - Postoje obyvatelstva v mostecko-duckovské pánvi. Z protokolů zasedání Ministerské rady. in HARNA, ŠEBEK: str. 25.

155 Podrobněji viz CAJTHAML-LIBERTÉ: str. 45-47, 28. 11. 1918 – Fonogramy o obsazení Mostu československým vojskem a událostech s tím spojených. in HARNA, ŠEBEK: str. 26-28.

156 HAAS: str. 162.

157 PEROUTKA: Budování státu I... str. 236.

158 „Výhláška“ - fotokopie in HOFFMAN, HARASKO: str. 504.

těchto formací se následně pokojně rozešla do svých domovů a jen malá část prchla za hranice, kde hodlala v odboji proti ČSR pokračovat.

Tak padala v první půli města Deutschböhmen prakticky bez boje jedno za druhým a nejvýraznější formou odporu, na niž se obvykle vzmohla, byl písemný protest adresovaný pražské vládě či pouze provolání k místním obyvatelům, v nichž se marně dovolávala práva na sebeurčení a zaklínala se vůlí Dohody, která jim jistě na mírové konferenci svobodu vrátí.¹⁵⁹

Vzhledem k postupnému rozpadu provincie Deutschböhmen začaly některé její části hledat způsob, jak dát coby samostatné státní útvary od Lodgmanovy vlády ruce pryč a zachránit se tak před obsazením československým vojskem.

Nejdále v tom zašla okresní rada v Chebu, která se místo práva na sebeurčení začala v průběhu prosince opírat o historický fakt, že Chebsko nikdy netvořilo integrální součást Českého království a žádala pro ně anglosaskou okupační správu s tím, že nepatří ani k Československu ani k Deutschböhmen.¹⁶⁰ Obdobně pronikla do tisku i neověřená zpráva o tom, že se Karlovy Vary pokoušejí poukazovat na svůj světový význam lázeňského střediska a žádají, aby byly obsazeny Dohodou a jakožto americký protektorát vyňaty z československé pravomoci.¹⁶¹

Ovšem žádný z těchto požadavků nebyl vyslyšen a obě města byla velice rychle obsazena Čechoslováky, jejichž vítězné tažení pohraničím již nemohlo nic zadržet.

A tak v polovině prosince 1918 stanula československá vojska před Libercem a chystala se ušetřit Deutschböhmen ránu z milosti.

Tou dobou se zde však již Lodgmanova vláda nenacházela, neboť již v okamžiku, kdy se fronta poprvé výrazněji přiblížila k Liberci, z města 11. prosince uprchla, a to přes Lodgmanovo výsostné ujišťování z prvního zasedání zemského sněmu o tom, že „*na tomto místě setrváme, ať se bude dít cokoliv*“.¹⁶² Původce tohoto prohlášení jen pár dní po svém odchodu za hranice uvedl, že útěk vlády Deutschböhmen byl veden snahou znemožnit československému státu umlčení českých Němců, přičemž další boj za sebeurčení bude veden z exilu.¹⁶³ Původně, ještě na konci listopadu, se sice uvažovalo, že by v případě ohrožení Liberce vláda mohla přesídlit do Teplic, ale vzhledem k tomu, že i toto město se již nacházelo

159 Takováto vyhláška z Karlových Varů viz „Neodplácíme násilí násilím, neměněme však také nic na našem národnostním přesvědčení“ in HOFFMAN, HARASKO: str. 504. Provolání z Žatce viz – Protest úřadu purkmistra města Žatce proti obsazení československým vojskem in HARNA, ŠEBEK: str. 28.

160 CÉSAR, ČERNÝ: Od Sudetoněmeckého separatismu... str. 134.

161 Podrobnosti včetně diskuse o pravdivosti této zprávy viz AUBRECHT.

162 Cit dle BRÜGEL: str. 112.

163 Viz Die tschechische Machtpolitik mag für die nächste Zeit Siegen, ihre Früchte aber erden nicht zur Gesundung Europas beitragen. in tamtéž: str. 519

pod československou kontrolou, musel Lodgman a jeho spolupracovníci odejít za hranice – konkrétně do saské Žitavy a v Deutschböhmen po nich zbylo jen patetické provolání vyzývající „*soukmenovce*“,¹⁶⁴ aby vytrvali až do „*hodiny osvobození*.“¹⁶⁵

Většina obyvatel Liberce ovšem v žádném případě nehodlala své město hájit se zbraní v ruce. Koneckonců již na konci října se ukázalo, že mezi libereckými velkopodnikateli je nemalá skupina těch, kteří by si vzhledem ke svým obchodním zájmům přáli zachování celistvosti Čech.¹⁶⁶ Převážná většina Liberečanů sice Deutschböhmen vítala, ale nová válka se jim zdála příliš vysokou cenou za právo na sebeurčení. A tak se jedinou významnou silou, která se za násilný odpor stavěla, stala kupodivu sociálně demokratická levice vedená pozdějším čelným představitelem KSČ Karlem Kreibichem, jež předpokládala, že provincie Deutschböhmen by se mohla stát součástí Německa, kde právě vrcholila socialistická revoluce, čímž by daleko dříve dospěla k diktatuře proletariátu, než kdyby setrvala v Československu.¹⁶⁷ A tak, když se mu zdálo, že bojové nadšení upadá, burcoval Kreibich své válkou znavené spoluobčany slovy, která jim musela znít přinejmenším podivně:

*„Jestliže jsme tři nebo čtyři roky vydrželi válku v zasněžených horách tyrolských, v Karpatech, na Piavě a v západním Benátsku, a to zhola pro nic a za nic, vydržíme ji i někde na Ještědu.“*¹⁶⁸

Nicméně tato prohlášení zůstala jen tím, čím od začátku byla. Fantaziemi revolucionáře. Žádné velkolepé obranné boje na Ještědu se nekonaly a i obě strany si při vyčítání násilností, jichž se měly při obsazování města dopustit, musely vystačit s jedním úderem holí do hlavy českého vojáka, rozbitým okénkem u tramvaje a zbitým dozorcem místního trhu Kretschmerem, který byl českým obyvatelstvem považován za agenta tajné policie.¹⁶⁹ Starosta města dr. Bayer pak vydal obligátní protest a místní středoškoláci se pokoušeli před vyučováním o demonstraci, jíž však zabránil včasný zásah profesorského sboru.¹⁷⁰

Pádem Liberce tak de facto skončilo obsazování Deutschböhmen, přestože do některých menších měst dorazila Československá armáda až v následujících dnech. Na přelomu roku

164 Volksgenossen

165 Cit. dle CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... I., str. 111.

166 KARPAŠ: str. 272.

167 CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... I., str. 95-99. Obdobnou argumentaci ve svých pamětech uvádí i sám Kreibich – viz KREIBICH, KAREL: Těsný domov - Širý svět, Liberec, 1968, str. 264-265.

168 Cit dle: BRÜGEL: str. 111.

169 „Jménem československého státu vás vyzývám k vydání města!“ in Hofman, HARSKO, str. 506-509.

170 16. 12. 1918 - 20. 12. 1918 – Fonogramy o předání obecní a státní správy v Liberci do rukou pověřenců československé vlády in HARNA, ŠEBEK: str. 40.

však každopádně již bylo celé pohraničí pevně v rukou pražské vlády a představitelům liberecké vlády tak nezbyvalo nic jiného, než se, alespoň prozatím, smířit s osudem emigrantů.

3.3 V exilu a na mírové konferenci

Vláda Německého Rakouska se rozhodně nehodlala svých severních provincií jednoduše vzdát. Ovšem vzhledem k tomu, že nedisponovala žádnou armádou, kterou by na jejich obranu mohla vyslat, jí nezbyvalo nic jiného, než podat protest u dohodových mocností a doufat, že se jejich představitelé přikloní k vyřešení celého problému cestou práva na sebeurčení.

Nejprve zaslal Bauer 5. prosince Dohodě memorandum, v němž navrhl, aby se veškeré spory mezi Rakouskem a ČSR až do rozhodnutí mírové konference řešily podle ustanovení Haagské konvence.¹⁷¹ O tři dny později pak německorakouská vláda podala návrh o okamžitém uspořádání plebiscitu ve sporných oblastech, přičemž tento požadavek pak v různých podobách znovu zazněl 13. a ještě jednou 17. prosince. Téhož dne se vláda Německého Rakouska rovněž zřekla odpovědnosti za situaci na území okupovaném ČSR a přiznala tak definitivně svou vojenskou porážku.¹⁷²

Výše uvedené aktivity však ve svém důsledku vedly i k naprosté porážce diplomatické, neboť jich československá vláda využila k okamžité protiakci, kdy 20. prosince prostřednictvím ministra zahraničí Edvarda Beneše intervenovala u dohodových mocností s požadavkem, aby jí byly německé kraje prozatím přiřčeny s tím, že „*Němci v Čechách budou mít stejná práva jako Čechoslováci*“¹⁷³ a že princip sebeurčení nesmí být pro stanovení hranic absolutní a musí od něj být upuštěno tam, kde „*ohrožuje nezávislost jiných národů.*“¹⁷⁴

Tak tedy vídeňskému ministerstvu zahraničí přišla odpověď naprosto jiná, než očekávalo. Namísto vypsání referenda v českém pohraničí, jí vlády Francie, Británie i Itálie¹⁷⁵ daly na srozuměnou, že souhlasí s československou správou oblastí osídlených Němci až do definitivního verdiktu mírové konference. Jedinou mocností, která se v této věci odmítla angažovat, byly USA, jež se oprávněně domnívaly, že takovýto verdikt vytvoří precedenci pro

171 HAAS: str. 175.

172 Tamtéž. Text jedné z těchto nót viz Note der deutsch-österreichischen Regierung an die Alliierten und Assoziierten Hauptmächte in HABEL: str. 243.

173 Cit. dle Note de tschechoslowakischen Regierung an die Alliierten und Assoziierten Hauptmächte in HABEL: str. 246.

174 Cit. dle tamtéž str. 243.

175 Paříž toto své stanovisko zveřejnila již 21. prosince 1918, Londýn 7. ledna 1919 a Řím o den později. – viz KLIMEK: Velké dějiny... XIII., str. 34-35.

definitivní vytyčení hranic.¹⁷⁶

Sám Lodgman však přesto neztrácel důvěru v příznivé rozřešení otázky Deutschböhmen. Svědčí o tom mimo jiné jeho přímé odmítnutí dalšího pokusu o urovnání česko-německého sporu.

Jednalo se o snahu pražského německého novináře, šéfredaktora listu Prager Tagblatt¹⁷⁷ dr. Blaua, který byl v poslední den roku 1918 spolu s ostatními významnými představiteli pražských německých listů pozván k prezidentu Masarykovi na audienci, jíž využil k pokusu o navázání kontaktů za účelem vyjednávání, v němž by on sám hrál úlohu prostředníka. Jeho koncepce stála na skutečnosti, že přímo s Masarykem dosud nikdo z představitelů Deutschböhmen nejednal a že vzhledem ke své dlouhodobé nepřítomnosti v zemi neměl prezident dosud možnost výrazněji ovlivnit československou politiku vůči Němcům. Kdyby se podařilo získat prezidenta pro smírné řešení celého problému, mohlo by to radikálně změnit poměr sil a nakonec i vést ke kompromisu spočívajícím v zachování samosprávné země Deutschböhmen v rámci ČSR. Podle zápisu dr. Blaua se Masaryk k takovému vyjednávání nestavěl odmítavě a když šéfredaktor navrhl, že se pokusí spojit s Lodgmanem a otázka se ho na jeho postoj k případnému jednání, dostal prezidentův souhlas.¹⁷⁸

Blau tak ještě téhož dne napsal Lodgmanovi o svém rozhovoru s Masarykem obsáhlý dopis, v němž zemského hejtmana žádal, aby jej co nejdříve telefonicky zkontaktoval a sdělil mu svůj názor na celou iniciativu. Lodgman si však dal na čas a podle svého vlastního svědectví poskytl tazateli odpověď až 28. ledna 1919. A to odpověď zcela zamítavou, čímž zemský hejtman a jeho vláda ukázali naprostou neochotu k dalším československo-německým jednáním.¹⁷⁹ Řešení otázky Deutschböhmen tak bylo s definitivní platností přeneseno na mírovou konferenci.

Lodgmanova vláda se tou dobou též začala chápat jakožto zástupkyně všech českých Němců, neboť vláda Sudetenlandu nejenže ji do emigrace nenásledovala, ale navíc se poté, co československá vojska vstoupila do Opavy, vzmohla pouze na formální protest a posléze se sama rozpustila.¹⁸⁰ Její jednotliví zástupci sice rovněž odešli z ČSR do Německého Rakouska, ale nepůsobili zde již z titulu svých vládních funkcí.

Zástupci Deutschböhmen se tak díky svému postoji stávali skutečným symbolem německé

176 HAAS: str. 176.

177 Prager Tagblatt, který se sám označoval jako „*největší německé noviny v Čechách*“, byl prestižním listem liberálního ražení, jenž se k možnostem iredenty a další existence Deutschböhmen stavěl značně skepticky. - Podrobněji o aktivitách dr. Blaua viz VALENTA: Nezdářený pokus..., str. 231-236, pochybnosti vydavatele Prager Tagblatt o tom, zda mírová konference uzná Deutschböhmen, viz BRÜGEL: str. 121.

178 VALENTA: Nezdářený pokus... str. 235.

179 BRÜGEL: str. 120.

180 Tamtéž: str. 112.

snahy o sebeurčení, v čemž se těšili plné podpoře vídeňské vlády, jejíž názory na otázku českého pohraničí plně souzněly se stanovisky Lodgmana a jeho spolupracovníků.¹⁸¹

Po krátkém působení v Žitavě, která však byla zcela nevyhovující jednak pro svou odlehlost od center politického života¹⁸² a jednak pro již zmíněný silně rezervovaný postoj Saska k nárokům českých Němců,¹⁸³ tak koncem prosince padlo rozhodnutí přenést sídlo zemské vlády právě do německorakouské metropole, k níž Lodgmanův kabinet, na rozdíl kupříkladu od Berlína, vázaly nejsilnější politické vazby. Vždyť vláda Deutschböhmen stále ještě byla formálně podřízena spolkové vládě kancléře Rennera.

Zachování zemské vlády jako celku rovněž poskytl Lodgmanovi a jeho spolupracovníkům k útokům na ČSR výjimečně dobrou pozici, již by se rozhodně nemohli těšit jako soukromníci. Každému projevu zástupců českých Němců byla věnována patřičná pozornost německorakouskou i českoněmeckou žurnalistikou, k čemuž aktivně přispívaly postoje německorakouské vlády.

O tom, že si Lodgman ve svém tažení proti československému státu nebral žádné servítky, svědčí kupříkladu jeho slova pronesená 28. prosince na exilovém zasedání zemského shromáždění Deutschböhmen, která byla otištěna o den později v pražských německých novinách Bohemia:

„Německá řeč, německé nápisy jsou ničeny od bezuzdného nepřítele - a takovými činy má být uvedena českými vůdci ohlášená rovnoprávnost národů... Zmámeni vítězstvími, jež nedobyli, pokládali čeští vojáci německou zemi za válečnou kořist a činí tak ještě dnes.“¹⁸⁴

Seliger byl k československému státu jen o něco málo shovívavější, ovšem tuto skutečnost si vrchovatě vynahrazoval výpady proti české i německé buržoazii a to včetně jejích zástupců, kteří s ním sdíleli křesla v zemské vládě. Neboť buržoazie si byla podle něj ve svém imperialismu a touze podrobovat si cizí obyvatelstvo proti jeho vůli bez ohledu na národnost naprosto rovna. A stejně tak se bez ohledu na národní příslušnost shodují i zájmy dělníků, kteří budou proti této politice bojovat:

181 Například kancléř Renner 31. prosince 1918 odsoudil obsazení pohraničí jako válku, již proti německým obyvatelům vede český imperialistický buržoazní stát. Viz Když nás Češi přestanou traktovat podle metod starého Rakouska, můžeme být dobrými přáteli my i oni. in HOFFMAN, HARASKO: str. 516-519.

182 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 155.

183 Saská vláda dokonce odmítla žádost Lodgmanovy vlády na přenesení svého sídla do Drážďan. Viz KLIMEK: Velké dějiny... XIII., str. 35.

184 „Die tschechische Machtpolitik mag für die nächste Zeit Siegen, ihre Früchte aber erden nicht zur Gesundung Europas beitragen.“ in HOFFMAN, HARASKO: str. 519

„Německá dělnická třída, jež byla tam v Německé říši během čtyř válečných let zbavena práv a zle utlačována, skoncovala s Hohenzollerny a také německá dělnická třída v Čechách skoncuje díky své energii, díky své síle a rozhodnosti s Masarykem a Kramářem.“¹⁸⁵

Pochopitelně, že tyto projevy byly v převážné většině namířeny směrem do českého pohraničí, kde měly utvrzovat německé obyvatelstvo v přesvědčení, že jeho zástupci pro něj i nadále pracují a že nakonec nadejde okamžik vyplnění jeho národnostních tužeb.

Ovšem díky svým velice skromným prostředkům vláda Deutschböhmen vesměs nedokázala podepřít svá slova ničím jiným než propagandistickými plakáty pašovanými přes hranice do ČSR. Sudetoněmecké utečenecké bataliony, které se formovaly podél hranic jak v Německém Rakousku, tak i v Německu, měly zhruba stejnou bojovou hodnotu jako Volkswehr na konci předcházejícího roku, a jako se skutečnou vojenskou silou schopnou útoku na rychle se stabilizující Československo se s nimi tedy nedalo příliš počítat.¹⁸⁶ Navíc byl vliv Lodgmanovy vlády na tyto oddíly roztroušené od Mostu nad Litavou¹⁸⁷ až po Kladsko podstatně menší, než jaký mohla vyvinout Vídeň či Berlín. Ostatně o ryze účelovém vztahu obou německých států k těmto oddílům svědčí mimo jiné to, že rakouská vláda je po podepsání Saint-Germainského míru bez námitek rozpustila, neboť bránily normalizaci jejich vztahů s ČSR, a zástupci Německé říše – spojení převážně s vojenským velitelstvím ve Vratislavi - je ponechali v aktivní službě, jen dokud konaly pořádkovou službu ve slezských městech po boku freikorps.¹⁸⁸ Avšak poté, co se i tam koncem roku 1919 situace víceméně ustálila a dobrovolníky nahradila armáda a policie, byly tyto jednotky, jimž ostatně nikdy nebyl v Německu přiznán žádný oficiální status, potichu rozpuštěny¹⁸⁹ a většina jejich členů se vrátila zpět do českého pohraničí.¹⁹⁰

Koneckonců o tom, že v Berlíně, Drážďanech i Mnichově zůstali vůči nárokům Němců z Čech hluší, neboť se nehodlali dále kompromitovat ve své již tak dost prekérní situaci, se Lodgman a další zástupci Deutschböhmen přesvědčili v průběhu první poloviny roku 1919 hned několikrát, když se jim na jejich nářky a nabídky dostávalo z těchto měst stereotypních

185 „Desselbe Schicksal... wird eines Tages auch die tschchische Nation erleiden, wenn sie in die Fusstapfen dieser falscher politik treten wird.“ In Hofman, HARASKO str. 531.

186 HAAS: str. 177.

187 Bruck an der Leitha

188 Freikorps byly polovojenské jednotka složené z vojáků a důstojníků bývalé císařské armády, které v Německu po první světové válce bojovaly proti snahám radikální levice o státní převrat a proti polským anekčním pokusům ve východním Slezsku.

189 Lodgmanovy předcházející snahy toto dobrovolnické vojsko po podepsání mírových dohod rozpustit vyzněly naprázdno. Viz – 20. 8. 1919 – Zpráva prezidia ministerstva vnitra o likvidaci vlády pro Deutschböhmen. In HARNA, ŠEBEK: str. 152.

190 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 163-165.

odmítavých odpovědí.¹⁹¹ Obdobně přes počáteční optimismus¹⁹² zkrachovala i jednání, jež se pokoušel Lodgman se značnou dávkou naivity vést počátkem února se zástupci Dohody ve Švýcarsku, přičemž jako prostředníky používal švýcarské diplomaty.¹⁹³ Domníval se, že se mu podaří přimět vítězné mocnosti k tomu, aby uznaly Deutschöhmen jako samostatný stát. Ten se měl ovšem podle jeho plánu ihned poté, co bude uznán, prostřednictvím plebiscitu připojit k Německé říši, kde se měl rozpustit mezi Bavorsko, Durynsko a Sasko, přičemž proti tomuto postupu by údajně Dohoda nemohla nic namítat.¹⁹⁴ Během této své švýcarské cesty se měl Lodgman dokonce setkat i s bývalým císařem Karlem I. a jednat s ním o budoucnosti střední Evropy – ovšem bývalý monarcha neměl již moc cokoliv na uspořádání ve středu Evropy ovlivnit.¹⁹⁵ A konečně celkovým neúspěchem skončila i snaha vymoci si diplomatickou podporu prostřednictvím vedoucího britské vojenské mise ve Vídni plukovníka Cunninghama. Ten sice údajně exulantům slíbil, že část Čech a Moravy bude od Československa oddělena, ale sám rozhodně nebyl v pozici, kdy by mohl nějak rozhodování své vlády v této věci ovlivnit.¹⁹⁶

Ovšem i s nereálnými politickými plány, exilovým vojskem s mizivou bojovou hodnotou a pouze verbální podporou ze strany Vídně, zůstával Lodgmanovi v ruce trumf, s nímž se ještě mohl snažit celou hru zvrátit.¹⁹⁷

Byla jím nespokojenost v pohraničí, k jejímuž úspěšnému podněcování měla vláda Deutschböhmen v exilu ty nejlepší předpoklady. Z Vídně nebylo do pohraničí příliš daleko a navíc díky četným vazbám, které německé obyvatelstvo na obou stranách hranice poutaly, nemohla československá vláda v žádném případě přetnout všechny kanály, jimiž proudily informace a propagační materiály.

Pro snadnější koordinaci těchto snah byl založen Hilfsverein für Deutschböhmen und Sudetenland¹⁹⁸ sídlící ve Vídni, který přes svůj velice rychlý rozvoj, nabyl většího významu teprve v průběhu dvacátých let, kdy se stal pod vedením někdejšího účastníka německé

191 BRÜGEL: str. 138-140.

192 AUBRECHT

193 ČESAR, ČERNÝ: Od Sudetoněmeckého separatismu..., str. 179.

194 2. II. 1919 Aufzeichnung über ein Gespräch mit Dr. Lodgman von Auen in ALEXANDER: Deutsche Gesandtschaftsberichte... str. 146.

195 GALANDAUER, Jan: Karel I. Poslední český král, Praha, Litomyšl, 2004, str. 299.

196 ČESAR, ČERNÝ: Od Sudetoněmeckého separatismu.... str. 182.

197 Lodgman sám ještě počátkem února nepochyboval o tom, že Deutschböhmen nakonec budou muset Čechoslováci na příkaz Dohody vyklidit, přičemž jeho hlavní starostí bylo, aby v okamžiku, kdy k tomu dojde, odcházející československá armáda příliš nerabovala. Viz 2. II. 1919 Aufzeichnung über ein Gespräch mit Dr. Lodgman von Auen in ALEXANDER: Deutsche Gesandtschaftsberichte... str. 146.

198 Podrobné informace o takovýchto organizacích nashromážděné čs. rozvědkou viz 3. 7. - Zpráva Prezídia Ministerstva vnitra o iredentistické propagandě a pokyny pro zemskou správu politickou v Praze. In HARNA, ŠEBEK: str. 135-136 či 13. 7. 1919 Informace zpravodajského oddělení Ministerstva národní obrany o struktuře a cílech tajné organizace pro Deutschböhmen. In tamtéž str. 137-138.

iredentistické akce a příbuzného říšskoněmeckého vyslance ve Vídni Phillipa Langenhana¹⁹⁹ jednoznačně nejvýznamnější zahraniční organizací sudetských Němců s vazbami na nejrůznější národovecké spolky v Německu a Rakousku.²⁰⁰ Mezi významné aktivity Hilfsvereinu v průběhu r. 1919 patřilo kupříkladu navázání kontaktů se separatistickou Slovenskou národní radou ve Varšavě,²⁰¹ již založili promaďarští slovenští politikové, jako byl kupříkladu František Jehlička či Viktor Dvortsák²⁰² a která usilovala o odtržení Slovenska od ČSR.

V Drážďanech hrála obdobnou roli *Hilfstelle für Deutschböhmen*,²⁰³ jež byla podle informací získaných Čechoslováky podřízena přímo Lodgmanově zemské vládě. Tuto organizaci sídlící v hotelu „*Kaiserhof Stadt Wien*“ podle informací československých orgánů několikrát během svých cest do saského hlavního navštívil sám Lodgman, přičemž v době jeho nepřítomnosti jej údajně zastupovali Seliger a „zemský rada“ Schöfer, kteří se v Drážďanech zdržovali v červenci 1919. Tato organizace se pod jejich taktovkou sloužila jako spojnice mezi Vídní a severočeským pohraničím,²⁰⁴ kdy se zabývala především shromažďováním údajů o protiněmeckých výpadech v pohraničí a předáváním těchto informací, pochopitelně v patřičně upravené podobě, říšskoněmeckým novinám.²⁰⁵

Přímo v *Deutschböhmen* rovněž působily skupiny, jež Československá vláda podezřívala z iredentistických či dokonce špionážních snah. Naprostá většina z nich sice nepřesáhla význam debatních kroužků studentů a bývalých důstojníků císařské armády, nicméně několik organizací dosáhlo v průběhu roku 1919 většího významu a dělalo představitelům československého státu nemalé starosti obzvláště v době konání mírové konference, kdy bylo třeba co nejdůrazněji ukázat, že Češi mohou v jednom státě s Němci dobře vycházet. A byly to právě tyto organizace, které mohly pomoci rozvratné²⁰⁶ a špionážní činnosti tento obraz když ne rozbít, tak alespoň značně pošramotit. Nesmíme totiž zapomenout, že někteří staří císařští

199 JAWORSKI, Rudolf: *Na stráži němectví nebo v postavení menšiny?*, Praha, 2004, str. 107

200 CÉSAR, ČERNÝ: *Od sudetoněmeckého separatismu...* str. 156.

201 18. 9. 1919 – Ministerstvo zahraničních věcí předává ministerstvu vnitra dopis dosvědčující styky spolku *Hilfsverein für Deutschböhmen* s protičekoslovenskou národní radou ve Varšavě. In HARNA, ŠEBEK: str. 158-159.

202 Dvortsákovi blíže viz BANDŽUCH, Tomáš: *Boj o Slovensko, Separatistické státní útvary na východním slovensku (1918-1919)*, bakalářská práce obhájená r. 2008 na Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

203 Založení drážďanské organizace oznámil Lodgman vyslanci říšskoněmeckému vyslanci ve Vídni Wedelovi 8. I. 1919. Viz 2. II. 1919 *Aufzeichnung über ein Gespräch mit Dr. Lodgman von Auen* in ALEXANDER: *Deutsche Gesandtschaftsberichte...* str. 146.

204 JAWORSKI: str. 108.

205 27. 7. 1919 – Zpráva Prezidia Zemské vlády slezské o existenci centrály iredentistické organizace „*Hilfstelle für das Sudetenland und Deutschböhmen*“ v Drážďanech in HARNA, ŠEBEK: str. 143-144.

206 Sem mohlo patřit jak rozšiřování protičekoslovenských letáků, tak i poškozování hospodářství pomocí bankovek s padělanými kolky.

úředníci a důstojníci německé národnosti vstoupili do služeb nového státu a představovali tak pro něj latentní nebezpečí. A Československá republika je nemohla všechny z jejich pozic vystrnadit, neboť by tak ztratila pověst národnostně smířlivého státu.

Mezi organizace snažící se provádět špionáž patřil kupříkladu Deutscher Mittelstandverband, jehož vůdčí postavou byl pozdější poslanec a Lodgmanův spolustraník Alois Baeran, či Offizieren- und Gagistenverband, sdružující bývalé důstojníky a poddůstojníky z povolání. Nicméně činnost obou těchto organizací nebyla příliš úspěšná, neboť se je podařilo československým agentům brzy rozkrýt a v podstatě zlikvidovat.²⁰⁷

Ovšem to, že tyto organizace vůbec vznikly, dokazuje, že soužití Němců a Čechů zdaleka nebylo tak bezproblémové, jak se snažil dohodovým mocnostem dokázat Edvard Beneš. Skutečnost totiž byla taková, že československé vojenské jednotky dislokované v pohraničí se nechovaly k občanům německé národnosti příliš smířlivě. Poměrně často docházelo ke strhávání soch příslušníků habsburské dynastie,²⁰⁸ jakož i násilnému počest'ování názvů ulic a úřadů. Vyskytly se i zřídkavé případy fyzického násilí vůči obyvatelstvu jako kupříkladu v Kadani, kde podle zprávy okresního hejtmanství:

„jednotliví příslušníci 92. pluku, v prvních dnech (po obsazení města - pozn. TB) jsou bez zaměstnání, chodili po městě, strhávali uliční tabulky a nápisy, poškozovali pomníky, ztýrali důstojníky bývalé rakouské armády, třebaže tito byli v občanském oděvu, a tímto chováním způsobili rozhořčení v obyvatelstvu.“²⁰⁹

Pražská vláda se snažila tyto excesy mírnit a zahrnovala podřízené úřady v pohraničí nařizeními, aby vůči Němcům postupovaly co nejmírněji. Tato snaha se však střetávala s protitlakem ze strany místního obyvatelstva, kdy se mnozí Němci přímo vyžívali v provokacích, které měly vyzkoušet míru benevolentnosti československé správy a prokázat falešnost jejich provolání o tom, že nová republika bude národnostně neutrální.²¹⁰ Tak docházelo v pohraničí k průvodům pod velkoněmeckými prapory za zpěvu „*Wacht am Rhein*“ či „*Deutschland, Deutschland über alles*“, přičemž obzvláště druhá z nich dokázala československou stranu vždy spolehlivě rozdráždit, neboť se zpívala na melodii staré císařské

207 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 150-151.

208 Obzvláštní „popularity“ z tohoto hlediska u československých jednotek dosáhly sochy císaře Josefa II. Viz tamtéž str. 141-142.

209 Cit. dle 18. 1. 1919 – Zpráva prezidia Zemské správy politické o situaci v Kadani in HARNA, ŠEBEK: str. 54 - 55.

210 „Deutsche Mitbürger.“ Fotokopie in CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... I., fotokopie č. 6.

hymny.²¹¹

V Liberci se kupříkladu strhly 16. a 17. ledna rvačky mezi obyvatelstvem a československými vojáky, kteří nemohli přenést přes srdce přítomnost velkoněmeckých barev v ulicích. Ve městě pak ještě několik týdnů panovala vypjatá nálada, k jejímuž dalšímu vyostřování ještě přispívaly místní listy, takže jeden z nich musel být za protičeskoslovenskou agitaci zastaven a některým dalším byla udělena za tentýž přestupek výstraha.²¹²

Když k tomu ještě připočteme sociálně motivované nepokoje, k nimž stále ještě na mnohých místech docházelo,²¹³ měl Lodgman a jeho vláda více než dostatek materiálu, jež mohl náležitě propagandisticky využít – a to jak směrem do zahraničí, tak i k německým obyvatelům Československa.

Tam byly pašovány tisíčovky protičeskoslovenských letáků vyzývající k odporu vůči Praze.²¹⁴ Intenzita této propagandistické činnosti pak stoupala spolu s tím, jak se blížil 16. únor, na nějž vypsal vláda Německého Rakouska volby do ústavodárného národního shromáždění, v němž bylo počítáno i s osmdesáti mandáty pro zástupce Němců z Čech a Moravy.²¹⁵

Československá správa pochopitelně odmítla, aby se tyto volby v pohraničí konaly, neboť by tím sama zpochybnila svůj nárok na tato území. A tak byl již měsíc před jejich konáním vydán pokyn okresním úřadům, aby průběh voleb na území ČSR znemožnily a dokonce zabránily veškeré myslitelné agitaci, pokud by se tohoto volebního klání nějakým způsobem dotýkala. Povoleny měly být jen debaty „*všeobecně o politických záležitostech*“.²¹⁶

Proti tomu se pochopitelně na straně zástupců Deutschböhmen zvedla vlna rozhořčení, která se však již tentokrát neměla vybit v relativně neškodných štvavých projevech a pokusech o podvrtnou činnost, ale naopak měla přerůst v tragédii, jež zatížila vztah Čechů a Němců po celé meziválečné období.

Nejaktivněji si v tomto sporu o volby počínala německá sociální demokracie, když již koncem ledna v jejích teplických novinách *Freiheit* vyšel Seligerův článek ostře odsuzující výše zmíněný výnos pražské vlády o zákazu hlasování v Deutschböhmen jako „*násilí na*

211 Viz CĚSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu: 141-142, či 15. 10. 1919 – Zpráva zemského velitelství pro Čechy o příjezdu dr. Lodgmana do republiky. In HARNA, ŠEBEK: str. 170-171.

212 KARPAŠ: str. 276.

213 Kupříkladu vystoupení proti lichvě z 13. 1. 1919 v Trutnově nebo demonstrace 28. 1. v Lokti a stávkové hnutí mezi horníky na Falknovsku - viz 13. 1. 1919 Národnostně motivované nepokoje v Trutnově. In HARNA, ŠEBEK: str 51 – 53 či AUBRECHT.

214 CĚSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str 145.

215 Tamtéž str. 146.

216 Cit. dle 20. 1. 1919 – Pokyn okresním úřadům zakročit proti případnému organizování voleb do rakouského Národního shromáždění. In HARNA, ŠEBEK: str. 55.

všem lidu německém“²¹⁷ činící „statisíce mužů a žen bezprávnými“²¹⁸ a přinášející „politické zotročení“²¹⁹

Dne 27. února 1919 se pak členové německé sociální demokracie na své schůzi v Děčíně pod předsednictvím Josefa Seligera usnesli, že v den první schůze německorakouského parlamentu vyhlásí v celém českém pohraničí generální stávkou spojenou s manifestacemi za sebeurčení.²²⁰ K jejich návrhu se vzápětí přidaly i ostatní německé strany a tak bylo během pár dní celé pohraničí doslova zaplaveno plakáty vyhlášujícími na úterý 4. března, kdy se měl vídeňský parlament poprvé sejít, všeobecnou stávkou:

„Soukmenovci! V úterý dne 4. března tohoto roku, v den zasedání německorakouského Národního shromáždění ve Vídni, bude na celém území Deutschböhmen a Sudetenland provedena generální stávka jako protest proti násilnému znemožnění voleb v těchto čistě německých oblastech ze strany Čechů, ale také jako masová manifestace proti odebrání poloviny úspor spojeného s orazítkováním bankovek československým státem!

V tento den utichne veškerá práce v továrnách, dílnách, obchodech, kancelářích a učebnách, aby bylo před zraky celého světa ukázáno jednomyslné rozhořčení německého lidu v Sudetenlandu! Němečtí rodiče, neposílejte v tento den své děti do školy! Němečtí občané, dělníci a zřizenci, živnostníci a obchodníci, dejte zaznít svému roztrpčení nad vážnými národohospodářskými nařízeními československé vlády odporujícími právu národů (Míněno kolkování bankovek – pozn. TB), která nemají oporu v rozhodnutích mírové konference...“²²¹

Jiné plakáty pak hlásaly, že se má dostavit veškeré „mlčící, ale ne němé“²²² obyvatelstvo Deutschböhmen, jež má během demonstrací zachovat „klid a pořádek.“²²³

Ovšem ani československá vláda nezhálela a na takovéto výzvy, které snadno mohly místo původních pokojných manifestací přerůst v násilnosti, zareagovala zvýšenou pohotovostí četnických a vojenských jednotek. A právě nařízení prezidia ministerstva vnitra z 28. února, jímž se zemským správám přikazovalo, aby se ujistily zda mají k dispozici dostatečný represivní aparát, obsahovalo na samém konci nařízení, aby branná moc:

217 Cit. dle PEROUTKA: Budování státu II.... str. 499.

218 Cit. dle tamtéž.

219 Cit. dle tamtéž.

220 ČESAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu....str. 147.

221 Cit. dle 4. 3. 1919 – Výzva německých politických stran k organizování generální stávky v Sudetech při příležitosti zahájení činnosti rakouského Národního shromáždění. In HARNA, ŠEBEK: str. 71.

222 Cit. dle Aufruf der Landesregierungen von Deutschböhmen und Sudetenland. In HABEL: str. 262

223 Cit dle tamtéž

„demonstrace protistátního rázu a výtržnosti v zárodku potlačila. Pokud by tomu tak nebylo, budiž ve shodě s vojenským velitelstvím zemským a četnickým velitelstvím zemským vše potřebné zařízeno, aby veřejný klid a pořádek byl zachován.“²²⁴

O tom, že „vše potřebné“ může znamenat prakticky cokoliv, se jako první mohl přesvědčit již 3. března Cheb, kde po střetnutí demonstrantů s pořádkovými silami zůstali dva mrtví.²²⁵ Ovšem to nejhorší mělo přijít až následujícího dne.

Dne 4. března se již od rána na mnohých místech v pohraničí shromáždily početné davy, aby demonstrovaly svůj odpor vůči Československé republice. Většina takovýchto akcí, jako kupříkladu v Teplicích, proběhla celá manifestace poklidně, a to přesto že zde jako hlavní řečník vystoupil se svým poměrně útočným projevem Seliger. Československá moc se mu nijak nepokusila zabránit v návratu na území republiky, neboť se oprávněně domnívala, že jeho zatčení či vyhoštění by vedlo k další eskalaci napětí v pohraničí - daleko větší, než způsobila jeho řeč, v níž označil za stávajících podmínek jakoukoliv spolupráci s Čechy za nemožnou, obvinil republiku z páchání násilí na celku německého národa i na jednotlivcích a na závěr požadoval vytvoření „*velkého svobodného socialistického Německa*.“²²⁶ Díky taktnímu postupu československých orgánů se tak po Seligerově řeči mohli demonstující bez významnějších incidentů rozejít.²²⁷ Obdobně poklidně demonstrace skončila i ve Falknově či v Lokti.²²⁸

Jinde se dokonce situace ani vyhrotit nemohla, neboť německé obyvatelstvo na jakékoliv demonstrace předem rezignovalo, a tak kupříkladu v Prachaticích byly jediným významným shromážděním, jež se 4. března uskutečnilo, oslavy šedesátin velitele místního hasičského sboru a jediný výstřel na veřejném prostranství zde padl díky nešikovnosti jednoho vojína při manipulaci se zbraní, přičemž rána „*žádné škody nezpůsobila*.“²²⁹

Ovšem byla i taková místa, kde muselo být vojsko skutečně nasazeno, jako tomu bylo v Liberci, kde se poté, co bez jakéhokoliv konfliktu skončil projev Karla Kreibicha, pokusila skupinka německých mladíků strhnout z radnice československý znak a nahradit jej velkoněmeckým praporem.²³⁰ Tomu zabránila pouze výstražná salva, jež naštěstí nikoho

224 Cit. dle Presidium ministerstva vnitra. Fotokopie in CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... I., fotokopie č. 7.

225 BERAN, Ladislav Josef: Odepřená integrace, Praha, 2009: str. 82.

226 Cit. dle „so soll doch das deutsche Volk... heute durch die Stimme des deutschen Volkes in Böhmen wissen, dass wir eins mit ihm sind im Denken, Fühlen und Wollen.“ In HOFFMAN, HARASKO: 264-267.

227 BRÜGEL: 131-132.

228 AUBRECHT.

229 4. 3. 1919 – Zpráva o demonstracích v Prachaticích. In HARNA, ŠEBEK: str. 72.

230 Viz 4. 3.1919 – Nacionální demonstrace v Liberci při příležitosti zahájení práce rakouského Národního shromáždění ve Vídni. In HARNA, ŠEBEK: str. 73-74., KARPAŠ: str. 276.

nezranila a po níž se díky včasnému zásahu pořadatelů shromáždění urychleně rozešlo.²³¹

A nakonec bylo několik měst, kde se události toho dne zvrhly v masakr, jemuž na území ČSR padlo za oběť přes padesát lidí povětšinou německé národnosti, přičemž dalších více než sto utrpělo vážná zranění. Střelba byla většinou vyprovokována rozvášněným davem, který napadal vojenské a četnické jednotky jednak slovně²³² jednak kamením a šrouby z kolejnic²³³ či je podle svědků dokonce ohrožoval střelnými zbraněmi. Tento dav se zpravidla po prvních výstřelech dal na bezhlavý úprk, čímž ještě zvýšil zmatek vyvolaný střelbou, což vedlo k dalším zraněním.

K takovýmto událostem došlo například v Karlových Varech (6 mrtvých, 9 raněných), Ústí nad Labem (1 mrtvý), Stříbře (2 mrtví, 1 raněný) či v Mostě (4 zranění), nejhorší bilanci však měl zásah v Kadani, kde vojsko napadené demonstranty postřílelo na 25 lidí, z nichž více než polovina byly ženy a děti. Na Moravě se odehrály obdobně krvavé konflikty v Šternberku a v Novém Jičíně.²³⁴

Takto brutální použití síly do značné míry znovu nahrálo německým nacionalistům, kteří se nyní vyžívali v líčení hrůz, jež se údajně mezi 3. a 5. březnem v pohraničí udály, a kdy se dokonce vynořila i obvinění, že českoslovenští vojáci používali i zakázané náboje dum-dum.²³⁵ Koneckonců tzv. *březnoví padlí*²³⁶ symbolizovali pro české Němce po dlouhá léta násilí, jež se na nich měla československá vláda dopouštět.

A tak se rozpoutala nová propagandistická kampaň, která měla přesvědčit jak Dohodu, tak i německé obyvatelstvo v Čechách, že soužití obou národností v jedné zemi je nemožné. Lodgman ve svém innsbruckém projevu 8. března Dohodu důrazně varoval, že pokud posvětilo připojení Deutschböhmen k Československu, pak „*zažije v ujařmených zemích iredentu o takové síle, že se Češi budou divit.*“²³⁷ a pokud by se snad chtěl „*Masaryk odvážít tanečku s Němci, zjistí, že jsou k tomu připraveni.*“²³⁸ Ve Vídni byly svolány demonstrace pod heslem „*Pryč s českou tyranii.*“ a německorakouská vláda dokonce na několik dní přerušila diplomatické styky s ČSR.²³⁹ Popuzeně pochopitelně reagovali i čeští Němci - na mnohých

231 KREIBICH: str. 267.

232 Nechybělo plivání na československé uniformy, provolávání protičeských hesel, zpěv německých nacionálních písní či nadávání do českých psů a slovanského dobytka. Viz AUBRECHT či 4. 3. 1919 – Protestní demonstrace německého obyvatelstva v Kadani. Konflikt s ozbrojenou státní mocí. In HARNA, ŠEBEK: str 76-78.

233 Šrouby z kolejnic byly použity kupříkladu v Karlových Varech – viz AUBRECHT.

234 Číslo dle 4. -5. 3. 1919 – Seznam obětí střetů s četnictvem a armádou během demonstrací německého obyvatelstva. In HARNA, ŠEBEK: str. 85-87.

235 Střelby speciálně upravené tak, aby způsobovaly vážná vnitřní zranění.

236 Märzgefallene

237 Cit dle: „eine deutsche Irredenta... von einer Kraft, dass die Tschechen stauen würden“ in Hofman, HARASKO: str. 569.

238 Cit dle: Tamtéž.

239 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu...., str. 171.

domech v Deutschböhmen zavlály černé prapory²⁴⁰ a nad hroby padlých Lodgmanův syn Rudolf odříkal německý otčenáš, což byla jakási velkoněmecká parafráze křesťanské modlitby, vyzívající „*Německého ducha*“.²⁴¹

Jistou odezvu zaznamenaly tyto události i v zahraničí, když 5. března pronesl britský premiér David Lloyd-George projev, v němž varoval Čechy, aby neobsazovali oblasti, které jejich národu nepřísluší.²⁴² Ovšem jinak byly v poválečném světě, který se stále ještě chvěl nejrůznějšími politickými a vojenskými otřesy, oběti ze 4. března rychle zapomenuty, k čemuž přispěla jednak silná protiněmecká averze mezi zástupci dohodových mocností, na níž se odvolával i jindy tak opatrnický Beneš,²⁴³ a také postup české vlády, která prostřednictvím ministra zahraničí z rozdmýchávání nepokojů promptně obvinila Německé Rakousko, jež se v ČSR údajně snažilo vyvolávat „*bolševické nepokoje*“.²⁴⁴ Vídeň se sice proti této československé nótě ohradila, a i když komise, již k prošetření celé události vyslala Dohoda, v polovině dubna konstatovala, že nenašla žádné důkazy, které by svědčily o vměšování německorakouské vlády, celá událost se tím natolik zneřehlednila, že nakonec československé úsilí o udržení pohraničí nijak neovlivnila.²⁴⁵

Ovšem zmařené volby měly pro zástupce Deutschböhmen v exilu ještě jeden nepříznivý důsledek. Ačkoliv byla pro poslance z Čech ve vídeňském parlamentu vyhrazena křesla, nebyl nikdo, kdo by do nich usedl – nebo spíše nikdo, na kom by se tito zástupci Deutschböhmen dokázali shodnout. Neboť na to, aby zde zasedli zvolení poslanci, nebylo díky zákazu voleb ani pomýšlení a opětovné nadelegování poslanců na základě výsledku voleb z r. 1911 znemožnila sociální demokracie, která požadovala, aby bylo její zastoupení podstatně vyšší, neboť volby na území Německého Rakouska prokázaly značný nárůst jejího vlivu.²⁴⁶ Nakonec tedy zůstaly mandáty za Deutschböhmen, Sudetenlandu, Deutschsüdmähren a Böhmerwaldgau vesměs neobsazené²⁴⁷ a to až do podepsání míru ze Saint-Germain, po němž musely být zrušeny.

Svůj volební křest si tak politická uskupení českých Němců odbyla až v neděli 15. června 1919, kdy se v Československu konaly obecní volby. Zpočátku zde sice byla značná snaha

240 KARPAŠ: str. 276.

241 PEROUTKA: Budování státu II... str. 500.

242 „Der Expansionsdrang ergriefft diese kleinen Völker, und das ist der fatalste Fehler, den grosse und kleine Länder begehen können.“ in HOFFMAN, HARASKO, str. 567.

243 Beneš zde dokonce doporučoval, aby si vláda české Němce prozatím držela co nejdál od těla, s tím, že nejlepší bude ukazovat ČSR v souladu s přáním Dohody jako pevnou hráz proti německví. Viz PEROUTKA: Budování státu II... str. 500.

244 KLIMEK: Velké dějiny... XIII., str. 83.

245 BERAN: str. 84.

246 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 146-147.

247 Členy sněmovny zůstalo jen deset nejvyšších představitelů německé iredenty, mezi nimiž byl i Lodgman. - Viz PEROUTKA: Budování státu II... str. 824.

tyto volby z německé strany bojkotovat, neboť by mohly být na mírové konferenci vykládány jako přihlášení se Němců k československému státu, nicméně nakonec převážilo rozumnější hledisko a německá uskupení²⁴⁸ se za souhlasu Lodgmanovy exilové vlády rozhodla voleb účastnit.²⁴⁹ Tato skutečnost byla podmíněna především snahou zabránit českým menšinám ovládnout radnice v pohraničí, s čímž se pojila snaha zbavit se správních komisí, které sem byly po faktickém zániku Deutschböhmen dosazeny Čechy. Druhým faktorem, jenž zapříčinil německou účast ve volbách, byla snaha pojmout volby jako referendum, v němž se Němečtí obyvatelé Čech jasně vysloví proti československému státu.²⁵⁰

Tento postup byl však nakonec fakticky zmařen neochotou sociální demokracie přistoupit na jednotnou německou kandidátku. Seligerova strana totiž poměrně otevřeně počítala se svým zdrcujícím vítězstvím a nehodlala si vázat ruce předvolebním dohadováním o rozdělení křesel.²⁵¹

Volební kampaň byla velmi ostrá a jednotlivé strany se v ní snažily osočovat soupeře z národnostní smířlivosti vůči Čechům, v čemž hrála opět prim sociální demokracie, jíž se obratně podařilo skloubit témata nacionální a sociální a podchytit tak značnou část voličstva.

Právě sociální demokracii nakonec volby přinesly drtivé vítězství, kdy získala takřka polovinu všech německých hlasů. Nacionálům nepomohla jejich koalice s liberály a utržili se sedmi procenty těžkou porážku.²⁵² Sociální demokracie tak až na několik výjimek, jako kupříkladu Liberec, kde si nacionálové udrželi většinu, pro sebe získala většinu radnic,²⁵³ což dále posílilo její vliv na německou politiku v Čechách.

Tou dobou však již v podstatě bylo ve Versailles rozhodnuto o tom, že přes veškeré protesty českých Němců, přes veškeré snahy Lodgmana a jeho spolupracovníků německé kraje zůstanou součástí ČSR.

Němečtí politikové z Čech se sice pokoušeli poměr sil zvrátit, ale tato snahy se nesetkaly s úspěchem. Nejprve se poté, co zkrachoval Lodgmanův pokus o vyjednávání s Dohodou ve Švýcarsku, do téže země vypravili zástupci jihomoravských Němců Teufel a Oldofredi. Během jejich cesty, hojně komentované švýcarským tiskem, sice dokázali navázat určité kontakty s americkým vyslancem a švýcarským spolkovým prezidentem, ovšem ovlivnit mínění Dohody ohledně českých Němců se touto cestou nepodařilo.²⁵⁴

248 Vesměs se o nich ještě nedá hovořit jako o politických stranách, neboť se v poválečných podmínkách do té doby nestihly řádně konstituovat.

249 BERAN: str. 86.

250 PEROUTKA: Budování státu II...str. 569.

251 BERAN: str. 87.

252 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 153 - 154.

253 KARPAŠ: str. 277.

254 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 189.

Další příležitostí, jíž měli čeští Němci pro vyjednávání s představiteli Dohody, byla přímo mírová konference, kam odjeli v rámci delegace Německého Rakouska. Do Paříže tak odcestovali Lodgman a Seliger za Deutschböhmen, Freissler za Sudetenland, Hieronimus Oldofredi za Südmähren a Anton Klement za Böhmerwaldgau.²⁵⁵ Ovšem již složení této delegace napovídalo, že Německé Rakousko ve vší tichosti začalo ustupovat ze svých územních nároků. Südmähren měl totiž původně zastupovat tamější poslanec a extrémní nacionalista Teufel, proti čemuž se však kancléř Renner ostře postavil a jmenoval místo něj nepolitického úředníka Oldofrediho.²⁵⁶ Koneckonců i v německorakouské vládě byl nyní podstatně nižší počet zástupců území obsazených Čechy, k čemuž byly elegantně použity právě ty parlamentní volby, jichž se nemohlo obyvatelstvo českého pohraničí zúčastnit - tak se kupříkladu ze svého postu musel poroučet šéf resortu obrany a chebský poslanec Mayer.²⁵⁷

Tyto všechny změny patrně měly připravit Německé Rakousko na nevyhnutelný otřes. Neboť již koncem dubna se podařilo československé delegaci plně přesvědčit všechny významné účastníky konference o naprosté nutnosti zachování českých zemí v jejich historických hranicích, přičemž Čechoslováci argumentovali i výhodností tohoto řešení pro české Němce, kteří tak nebudou vystaveni tvrdé konkurenci říšskoněmeckého kapitálu.²⁵⁸

Na počátku konference se sice jednalo o jistých územních korekturách, jež by snížily velikost německé menšiny v ČSR a přitom výrazněji neohrozily hájitelnost a hospodářskou jednotu československého území,²⁵⁹ ale postupně byly tyto návrhy opuštěny.

Většinu své činnosti na mírové konferenci tak museli čeští Němci zasvětit tomu, aby dokázali, že Češi manipulují s výsledky sčítání lidu a předkládají konferenci materiály, jež počet Němců v Československu značně podhodnocují.²⁶⁰ Na druhou stranu je však třeba přiznat, že rakouská delegace v Paříži své odhady o počtu Němců v Čechách v memorandu z 15. června 1919, na jehož tvorbě se vedle dalších podílel i Lodgman a které žádalo připojení českého pohraničí k Rakousku, stejnou měrou zase nadsazovala.²⁶¹

V tomto memorandu se zástupci českých Němců dovolávali mírové konferenci, jež je údajně jako jediná může spasit před českým vojenským útlakem, „*který se nezastavil ani před znovuzavedením tělesných trestů a jejich používáním na svobodných mužích a dokonce i na*

255 HAAS: str. 152.

256 BRÜGEL: str. 149.

257 Tamtéž.

258 Tamtéž str. 155 - 156.

259 Na jisté úpravy hranic v tomto smyslu byli dokonce ochotni přistoupit i Masaryk s Benešem. Viz tamtéž.

260 Toto obvinění se zakládalo na pravdě, neboť v takzvaném Memorandu III., jež předložil mírové konferenci Beneš, byl počet českých Němců snížen oproti skutečnosti cca o půl milionu. - viz tamtéž: str. 144-145, Text memoranda viz „Čeští Němci jsou pouze kolonisty.“ in HOFFMAN, HARASKO: str. 550-560.

261 KURAL: str. 17-25.

ženách. ²⁶² Apelovali na dohodu s tím, že: „*Je... jisté, že potvrzení tohoto cizího panství (ČSR nad pohraničím – pozn. TB) ze strany mírové konference stvoří další příklady nesvornosti, jež měly podle zásad prezidenta Wilsona pomocí mírové konference navždy ze světa zmizet.*“ ²⁶³

A byli to právě Američané, na něž zástupci Deutschböhmen mezi Dohodovými mocnostmi spoléhali nejvíce. Neboť, jak již naznačoval výše uvedený citát, působili zástupci USA jako hlavní propagátoři práva na sebeurčení, na něž se čeští Němci dovolávali. Lodgmanovi se dokonce podařilo přednést své výhrady k Československu poradci amerického prezidenta Wilsona profesoru Coolidgeovi. ²⁶⁴

Nicméně ačkoliv se Američané k historickému právu českých zemí stavěli skepticky, dokázala československá delegace nakonec přesvědčit i je, že roztržení celku českých zemí by vedlo k ekonomickým ztrátám, neboť vnitrozemí osídlené Čechy tvoří s Deutschböhmen jeden celek, který je navíc od okolních německých oblastí výrazně oddělen horským masivem. ²⁶⁵ Tyto argumenty využívali při argumentaci v neprospěch práva na sebeurčení českých Němců mimo jiných i Francouzi, kteří vytvářeli největší tlak na podporu československých požadavků. ²⁶⁶

Většině zúčastněných tak již koncem jara 1919 bylo jasné, že Lodgmanova provincie připadne ČSR. O tom, že ani vláda německého Rakouska si tehdy nedělala v tomto směru příliš velké iluze, svědčí nejlépe skutečnost, že sám Renner v soukromém rozhovoru během cesty do Paříže naznačoval, že v případě mimořádného úspěchu může Rakousko získat pouze Pošumaví a jih Moravy. ²⁶⁷ Proti takovému řešení se však velice ostře ohradil Seliger, který se domníval, že pokud už mají být Němci k ČSR přičleněni, měl by jich být v tomto státě co největší počet, aby mohli co nejlépe ovlivňovat tamní politiku. ²⁶⁸

Na konečné vítězství nevěřili dokonce již ani prostí Němci, kteří se, přes stále trvající protesty svých politických špiček, ²⁶⁹ dokonce tu a tam začali dobrovolně hlásit do československé armády. Dne 9. května 1919 tak mohl Masaryk referovat Benešovi, že do Prahy dorazily první vojenské oddíly „německých legionářů“, složené ze zajatců německé

²⁶² Cit dle „Diese Vorgangsweise ist sowohl mit den Grundsätzen der Demokratie als auch mit dem Nationalitätenprinzip unvereinbar.“ In HOFFMAN, HARASKO: str. 581.

²⁶³ Cit. dle tamtéž str. 582.

²⁶⁴ CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu.... str. 184.

²⁶⁵ PEROUTKA: Budování státu II...., str. 823.

²⁶⁶ BRÜGEL: str. 152.

²⁶⁷ Tamtéž: str. 149.

²⁶⁸ Na slova zástupce jižní Moravy Oldofredího, že jihomoravští Němci by se případného úmyslu Dohody připojit jejich území k Rakousku „*chopili oběma rukama*“, odpověděl Seliger, že se osobně postará o to, aby jižní Morava „*přišla k rozumu.*“ - viz tamtéž str. 168-169.

²⁶⁹ Ještě počátkem června 1919 podalo 125 německých měst a obcí protest proti tomu, aby byli přičleněni k ČSR. Viz CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu.... str. 190.

národnosti příslušných do ČSR.²⁷⁰ Obdobně se tak během války, již na přelomu jara a léta vedlo Československo na své jihovýchodní hranici proti Maďarské republice rad, objevily zprávy o německých dobrovolnících z Deutschböhmen, kteří bojují v československých řadách.²⁷¹

Proti tomuto trendu nezmohly nic ani plamenné projevy německorakouského ministra zahraničí Bauera, který zesměšňoval Benešovy fráze o tom, že se ČSR stane novým Švýcarskem a místo toho republice predikoval daleko bolestivější a daleko realističtější osud nedávno zaniknuvší habsburské monarchie,²⁷² ani rozklady kancléře Rennera označujícího připravovanou mírovou smlouvu za do očí bijící bezpráví.²⁷³

Vrcholným aktem zoufalství českých Němců pak byl jejich návrh podaný v rámci červnového německorakouského memoranda Dohodě, pomocí něž si chtěli vymoci alespoň částečné naplnění práva na sebeurčení. Jednalo se o návrh na rozdělení Československa do několika národnostních kantonů disponujících rozsáhlými pravomocemi včetně práva ustanovovat na svou obranu vlastní milice.²⁷⁴ Tyto fantastické požadavky však nemohl přijmout žádný stát, jemuž záleželo na územní integritě a tak celý spis zůstal jen na papíře.

Tak nakonec jedině, co se českým Němcům podařilo na mírové konferenci získat, byly garance jejich práv vyplývající z menšinových smluv, jež musely povinně uzavřít nové středoevropské státy,²⁷⁵ a několik neurčitých Benešových slibů.²⁷⁶ Obojí mělo do práva na sebeurčení, jak si jej představoval Lodgman velice daleko.

S tím jak se blížilo datum Rakouského podpisu mírové smlouvy, bylo navíc stále jasnější, že Německé Rakousko již nebude moci podporovat zástupce Deutschböhmen, kteří se nyní beze vší pochybnosti stanou občany Československé republiky. V průběhu srpna se tak započalo s tichou likvidací vlády Deutschböhmen v emigraci, s tím, že její agendu převezme Hilfsverein für Deutschböhmen und Sudetenland, jenž však téměř nebyl s odcházející vládou personálně propojen.²⁷⁷ Činnost Lodgmanovy vlády se tak postupně omezila jen na rozesílání děkovných dopisů významným podporovatelům německé iredenty²⁷⁸ a z ryzí setrvačnosti ještě

270 KLIMEK: Velké dějiny... XIII., str. 83.

271 Kupříkladu KOMPIŠ, Peter: Zvolen in VENKOV, Ústřední list Republikánské strany Československého venkova, 22. 6. 1919, str. 2.

272 „ein Zwangsverband, in dem die Völker durch das Schwert des Siegers zusammengezwungen und zusammengehalten werden.“ In HOFFMAN, HARASKO: str. 572-575.

273 „3,5 Millionen Deutsche würden der Souveränität von 6,5 Millionen Tschechen unterworfen werden.“ In: tamtéž str. 578.

274 KURAL: str. 26, BERAN: str. 189.

275 V podstatě se jednalo o jakési minimum, které chránilo menšiny jen před přímým násilím, ale ne před národnostním útlakem v širším smyslu. – Viz BERAN: str. 92-93.

276 BRÜGEL: str. 168.

277 20. 8. 1919 – Zpráva prezidia ministerstva vnitra o likvidaci vlády pro Deutschböhmen. In HARNA, ŠEBEK: str. 152.

278 24. 8. 1919 – Svědectví o pokračující působnosti „vlád“ pro Deutschböhmen a Sudetenland poté, co byl

zaslání několika protestů různým zástupcům dohody.²⁷⁹

A pak přišlo 10. září – den, kdy měla rakouská vláda podepsat mírovou smlouvu v Saint Germain en Laye a také den, kdy československá vláda důrazně žádala své zástupce, aby nijak nezakročovali, vyvěsí-li Němci v pohraničí černé prapory.²⁸⁰

Dne 6. září se vídeňské Národní shromáždění ještě naposledy ohradilo proti pomnutí práva na sebeurčení u „sudetských Němců“, jimž byla „*uloupena národní svoboda*“²⁸¹, ale o čtyři dny později již rakouští zástupci toto „lupičství“ stvrdili svým podpisem na mírové smlouvě.

11. září byla oficiálně zrušena zemská vláda pro Deutschböhmen a 24. září došlo k zasedání rakouského Národního shromáždění, na němž jej měli opustit zástupci českých Němců. Ti defilovali před předsedou a odevzdávali mu své kokardy v německorakouských barvách, načež byli zproštěni poslaneckého slibu. Na závěr pak Lodgman ve své řeči vyjádřil pohnutí nad odchodem českých Němců z rakouského shromáždění, avšak ještě dodal, že:

*„Národové jsou pevní, jako země, kterou obývají... Budeme v budoucnosti stát na území dvou různých států, avšak zůstaneme spojeni jazykem, myšlením, kulturou a národním uvědoměním.“*²⁸²

A naprostou tečku za celou existencí Deutschböhmen udělalo svolání podepsané Lodgmanem, Seligerem, Freisslerem, Langehanem a Teufelem – tedy zástupci všech čtyř samosprávných oblastí, jež na přelomu října a listopadu 1918 čeští Němci založili:

*„Nikdy se nevzdá náš národ nároku na právo sebeurčení, nikdy neuzná znásilnění za právní stav a nikdy nepřestane všemi vhodnými prostředky vést boj za svou národní svobodu... Naším nejbližším úkolem je vybojovat německému lidu v rámci státu, do kterého byl imperialismem západních mocností vnucen, plnou, neomezenou samosprávu jeho národních věcí.“*²⁸³

Poté začali představitelé Deutschböhmen odcházet zpět do Československa, kde prezident Masaryk již 10 srpna prosadil plnou amnestii pro ty, kdo se iredentistického pokusu zúčastnili,

území separátních provincií podřízena autoritě československých úřadů. In HARNA, ŠEBEK: str. 152.

279 CÉSAR, ČERNÝ: Od sudetoněmeckého separatismu... str. 190.

280 Tamtéž str. 179.

281 Cit dle Erklärung der Nationalversammlung der Republik Deutsch-Österreich in HABEL: Dokumente zur Sudetenfrage... str. 279-280.

282 Cit dle PEROUTKA: Budování státu II.... str. 824-825.

283 Cit dle PEROUTKA: Budování státu II.... str. 825.

nebot' v té době ještě nebyli občany ČSR a tak se právně nemohli dopustit vlastizrady.

27. září 1919 se vrátil do Opavy bývalý hejtman provincie Sudetenland Robert Freissler. Na nádraží jej bylo přivítat na 25 osob, což „*mělo ráz pouhého přátelského shledání.*“²⁸⁴

To ostře kontrastovalo s příjezdem Rudolfa Lodgmana do jeho bývalého volebního obvodu v Ústí nad Labem 4. října. Před nádražím na něj čekalo „*velké množství německých občanů,*“²⁸⁵ k nimž pak pronesl řeč, v níž označil připojení Deutschböhmen k ČSR za akt násilí.²⁸⁶ Když se ho pokoušeli čeští vojáci přerušit, ozval se z německých řad výkřik „*Kde je svoboda?*“ a Lodgman tak mohl svou řeč dokončit. Poté zazněl před nádražím zpěv písní „*Wacht am Rhein*“ a „*Deutschland, Deutschland über alles*“, k němuž se Lodgman sám hlasitě připojil.

Přestože tyto provokace vedly k tomu, že někteří čeští vojáci chystali vyjít do ulic a Němce fyzicky inzultovat, podařilo se nakonec zachovat v Ústí relativní klid.

Lodgmanova vítání se tehdy jako jediná strana nezúčastnili němečtí sociální demokraté, kteří svolali pod vedením ústeckého starosty Franze Kapusty shromáždění, na němž se zabývali výsledky radničního hospodářství a nezúčastnila se ani schůze, již Lodgman svolal do Ústí v půli října a jejímž předmětem bylo sjednocení německých stran do jednoho bloku.²⁸⁷

284 Cit. dle 27. 9. 1919 – Zpráva prezidia Zemské vlády slezské o návratu bývalého hejtmana dr. Roberta Freisslera do Opavy. In HARNA, ŠEBEK: str. 166.

285 Cit. dle Zpráva Zemského vojenského velitelství pro Čechy o příjezdu dr. Lodgmana do republiky. In HARNA, ŠEBEK: str. 170-171.

286 KLIMEK: Velké dějiny... XIII., str. 84.

287 Zpráva Zemského vojenského velitelství pro Čechy o příjezdu dr. Lodgmana do republiky. In HARNA, ŠEBEK: str. 170-171.

4. Po zániku Deutschböhmen

4.1 V československém parlamentu

Lodgman se tak znovu ocitl na české půdě a nyní, plně amnestován, si mohl v klidu promyslet své další kroky. Celkem jasné bylo to, že se i nadále nesmíří se zachováním oblastí osídlených Němci v rámci Československa. Otázkou nicméně zůstávalo, jakým způsobem se dále politicky angažovat.

Původně, ještě před definitivním podepsáním mírových dohod, se zde naskýkala možnost pokračovat v jakési obnově „všenárodní“ koalice, s níž vládl v listopadu 1918 v Deutschböhmen. Tedy se vznikem jedné velké národní strany, která by v sobě zahrnovala veškeré politické proudy od konzervativních nacionalistů, přes nacionální socialisty a křesťanské sociály až po sociální demokracii. To ovšem měl být teprve začátek procesu, na jehož konci by stála mohutná liga nečeských národů, kde by se sjednotily veškeré menšinové národnosti ČSR včetně Slováků v rozhodné opozici proti Čechům.²⁸⁸ Ostatně mnohonárodnostní složení státu k tomuto postupu přímo vybízelo, čehož nejlepším důkazem je, že s téměř totožným projektem se s naprosto totožným výsledkem zaobírali o něco později i v Budapešti.²⁸⁹

Lodgmanův ideál všenněmeckého politického sdružení, který ve své podstatě předjímal koncept pozdější Sudetoněmecké strany, totiž rozbila ještě dříve, než vůbec povstalo v život, německá sociální demokracie tím, že se ustanovila na sjezdu v Teplicích na přelomu srpna a září jakožto samostatná strana. A to navzdory faktu, že ji tou dobou stále ještě pojil s ostatními německými uskupeními vypjatý nacionalismus.

Nyní tedy nezbývalo německým nacionalům nic jiného, než přistoupit na politickou soutěž nejen na celostátní, ale i na národní úrovni a vyprofilovat se jakožto samostatná strana. K tomu došlo 21. září 1919 v Olomouci, kde sloučením několika nacionalistických skupin, jako kupříkladu Deutsch-soziale Volkspartei der Sudetenländer a Deutsche Nationalpartei Deutschböhmens²⁹⁰ vznikla Deutsche Nationalpartei²⁹¹ (DNP), která si vytyčila cíl stát se reprezentantkou většiny Němců žijících v českých zemích. Většina uskupení, z nichž se tato strana zrodila, sice při předcházejících komunálních volbách zcela propadla, nicméně zástupci tohoto proudu mohli cítit svou šanci v možnosti, že do parlamentních voleb poklesne

288 PEROUTKA: Budování státu II...,str. 829.

289 PRAŽÁK Richard: Česko-Maďarské vztahy in: KONTLER, László: Dějiny Maďarska, Praha, 2001, str. 485.

290 ČAPKA, František: Politické strany první republiky, Olomouc, 1998, str. 17.

291 Německá národní strana.

radikalismus voličstva a s ním i preference vítězných sociálních demokratů. Dále mohli počítat s tím, že coby sjednocená strana tvrdě odmítající československý stát přitáhnou více voličů, a do třetice nyní v jejich středu stanula jedna z nejznámějších českoněmeckých osobností – Rudolf Lodgman von Auen.

Pokud by se snad skutečně jednalo o celonárodní německou stranu, bylo by Lodgmanovo členství celkem pochopitelné, avšak v okamžiku, kdy bylo zřejmé, že se bude jednat pouze o jednu ze stran a to navíc stranu s velice vyhraněnými nacionálními stanovisky, bylo zřejmé, že Lodgman bude sdílet stranickou příslušnost s těmi, jejichž extrémní postoje mu kdysi na Říšské radě byly silně proti mysli.²⁹² Ovšem to, že se s jejich politikou zcela neztotožňoval, ukazuje dopis, jež zaslal předsedovi DNP Storchovi, v němž mu oznamuje, že do strany vstupuje především proto, že mu nový poměrný systém zavedený pro volby do parlamentu zcela znemožňuje kandidovat jakožto nezávislému.²⁹³ Obdobné „manželství z rozumu“ se ostatně mělo v Lodgmanově životě opakovat ještě jednou, když se coby zakladatel Sudetoněmeckého krajanského sdružení ocitl na jedné lodi s bývalými představiteli SdP, k nimž nechoval před válkou právě nejprátelejší city.

Přesto Lodgman sám považoval své postoje za plně konzistentní. To, co se změnilo, bylo podle něj postavení Čechů. Československo bylo, co se národnostní otázky týče, prostým pokračováním starého rakousko-uherského mocnářství, kde státní příslušnost nezávisela na vůli daného národa, ale na jiném méně spravedlivém principu. Čili zatímco byli v Předlitavsku podle Lodgmana vládnoucí mocí ignorováni jak Češi, tak i Němci, dostávalo se nyní stejného zacházení Němcům, kteří nepatřili ke „státnímu“ národu – a byli tedy nyní ze státoprávního hlediska v analogické situaci, v níž se nacházely kupříkladu slovanské národnosti ve starých Uhrách.²⁹⁴ Z tohoto úhlu pohledu tedy pokračoval v obraně národnostních práv před státní mocí – nyní československou.

Lodgman tak vycházel z principu, že individuální práva nezajišťují svobodu, nejsou-li následována právy národnostními, jichž by se nejlépe dosáhlo uzákoněním autonomie. To však při rozložení sil, jaké v Ústavodárném národním shromáždění vládlo, prozatím nepřicházelo vůbec v úvahu, a tak se představitelé českých Němců rozhodli, si ke svým právům dopomoci jinak.

Krátce před Vánocemi 1919 se Lodgman spolu s dalšími zástupci německých nacionalů i jiných měšťanských stran dostavil k ministerskému předsedovi Tusarovi a požadoval po něm

292 Viz PEROUTKA: Budování státu II.... str. 829-830.

293 CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... II., str. 209.

294 Poměrně přehledně jsou tyto Lodgmanovy názory vyloženy v LODGMAN, Rudolf: Die staatsrechtliche Stellung der Deutschen im tschechoslowakischen Staat in FLUSSER, Gustav (ed.): Deutsche Politiker an das tschechische Volk, Praha, 1921.

to, co sám za jiných podmnek ještě před pár měsíci zcela odmítal: Přizvání k práci na nové československé ústavě. Sociální demokrat Tusar mu však na to dal tutěž odpověď, jakou od něj slyšeli před pár dny zástupci německé sociální demokracie, když vystoupili s obdobným požadavkem. V současné době je prý již bohužel nemožné Němce do revolučního národního shromáždění přibrat, ale ústava bude dozajista vypracována tak, aby byla co nejvíce spravedlivá. Případné námitky, jež by Lodgman coby právník vůči tomuto postupu mohl vznést, pak ministerský předseda odbyl tím, že současné národní shromáždění jedná „*právem revoluce*“,²⁹⁵ což muselo znít konzervativnímu nacionalistovi Lodgmanova typu jako oznámení o vydání německé menšiny na milost a nemilost vrtochům Národního shromáždění a také coby definitivní odmítnutí plánů na rozsáhlou autonomii.

Ovšemže si vůdce německých nacionalů pospíšil, aby své krajany ujistil, že zákony vydané takovýmto národním shromážděním v žádném případě nebude respektovat, ale všem včetně jeho samého muselo být tou dobou již jasné, že pokud chce německá politika dosáhnout hmatatelných úspěchů ve státě, musí se československého politického života účastnit.

Důkazem toho je, že Lodgman sám se rozhodl při nejbližší příležitosti ucházet o politický mandát.

Na 18. dubna 1920 byly totiž vypsány první parlamentní volby v samostatném Československu a pro Němce se jejich výsledky měly stát manifestací odporu vůči Československé republice. Avšak, jak již bylo řečeno, nepodařilo se nacionalistům utvořit jednotný volební blok německých stran, a tak vstoupili do předvolební koalice s Německou nacionální stranou jako slabší partner pouze nacionální socialisté. Ani jejich jednotná kandidátka však nedokázala porazit německou sociální demokracii, a co se počtu poslanců týče, získala jich nakonec DNP dokonce ještě méně než němečtí agráři (Bund der Landwirte). Ovšem mezi těmi, kdo se za DNP do parlamentu nakonec probojovali, byl za obvod Louny i sám Lodgman, který nyní mohl dát svým názorům zaznít v samém srdci československého státu. A o tom, že jeho hlas bude mít stále ještě velkou váhu, svědčilo i to, že byl měsíc po volbách zvolen do do čela Německého parlamentního svazu,²⁹⁶ jenž sdružoval všechny významné německé politické strany s výjimkou sociálních demokratů a po nějaký čas i nacionálních socialistů.²⁹⁷ Tuto pozici přitom získal daleko spíše jako nesporný vůdce německých občanských stran, než jako pouhý zástupce své strany, jež by jinak musela své místo přepustit agrářům.

295 Cit. dle PEROUTKA: Budování státu II... str. 837.

296 Deutscher parlamentarischer Verband – toto uskupení nejen svým názvem navazovalo na obdobný blok stran, který byl ustanoven před válkou na Říšské radě.

297 BRÜGEL: str 220.

Poprvé se Lodgman výrazně projevil hned při volbě prezidenta, kdy Německý parlamentní svaz postavil jako protikandidáta proti Tomáši Garrigue Masarykovi profesora Augusta Naegleho, rektora pražské německé univerzity. Během této volby docházelo k provokacím z obou stran – předsednictvo národního shromáždění vyvolávalo německé poslance podle českých variant jejich křestních jmen, z německé strany se zase o rozruch postaral sám Lodgman, když v okamžiku, kdy měl Masaryk složit svou přísahu, v narážce na známý prezidentův výrok z prosince 1918²⁹⁸ zavelel: „*Němečtí kolonisté a imigranti opouštějí sněmovnu.*“, načež poslanci Německého parlamentního svazu vstali a odešli ze sálu. Tuto akci hodnotilo německé diplomatické zastoupení v Československu poměrně rozpačitě a považovalo ji za nedomyšlenou provokaci, která může situaci v ČSR ještě více protiněmecky vyhrotit.²⁹⁹

Ovšem Lodgman, kterému při jmenovitém čtení poslanců během prezidentské volby provolávali němečtí poslanci hromadně slávu³⁰⁰ a utvrzovali ho tak v přesvědčení o svém nezpochybnitelném postavení, hned o pár dní později vyvolal ve sněmovně další pozdvižení, když v duchu své teze o ČSR jakožto pokračovatele nectností starého Rakouska vystoupil se „*státoprávním prohlášením*“, což mělo zcela nepokrytě odkazovat na řeč, již v Říšské radě vždy pronášeli čeští poslanci proti porušování českých práv vídeňskou vládou.

Lodgman zde prohlásil za všechny poslance hovořící ve jménu „*utlačovaného německého národa*“³⁰¹, mimo jiné následující:

„Pro nás Němce, kteříž jsme neměli vůbec účasti na jakémkoli jednání o zřízení tohoto státu, jsou jeho státní i vládní formy, jeho poměr k nám a k národnostím mezi sebou, jeho základní státní práva a svobody jeho obyvatelů jakož i jeho stanovisko k ostatním státům Evropy, problémy dosud nerozřešené a proto žádáme, aby byly řešeny jedině a výhradně s hlediska pravé demokracie a nerušené národní svobody... Nikdy neuznáme Čechy za pány, jako sami se nepodáme co otroci v tomto státě. Neprávo nemůže tisíciletou praxí býti změněno v právo, dokud není uznáno samotnými dotčenými na základě svobodného rozhodnutí a proto prohlašujeme slavnostně, že nikdy neustaneme domáhati se sebeurčení našeho národa a že je

298 „*My jsme vytvořili náš stát. Tím se určuje státoprávní postavení našich Němců, kteří původně do země přišli jako imigranti a kolonisté.*“ - první Masarykovo poselství po návratu do ČSR, cit dle (eds.) HOFFMAN, HARASKO, str. 514.

299 BRÜGEL: str. 221-222.

300 Stenoprotokoly – Čtení jmen poslanců a senátorů účastnících se prezidentské volby na 1. společné schůzi poslanecké Sněmovny a Senátu Poslanecké sněmovny 27. 5. 1920 – elektronicky dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/psse/stenprot/001schuz/s001001.htm>.

301 Cit dle: Stenoprotokoly - řeč dr. Lodgmana na 2. schůzi Poslanecké sněmovny 1. 6. 1920 – elektronicky dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/002schuz/s002002.htm>.

pokládati budeme za nejvyšší zásadu všech našich akcí a našeho poměru k tomuto státu; nynější stav však prohlašujeme za nás nehodný a se zásadami moderního vývoje neslučitelný. Tento odkaz zanechati oněm, kteří po nás přijdou, pokládáme za svou nejsvětější povinnost. (Hlučný potlesk německých poslanců a výkřiky: Heil!)³⁰²“

Za tento svůj projev byl posléze volán předsednictvem sněmovny k pořádku, což se během jeho následující poslanceké kariéry po jeho projevech s železnou pravidelností opakovalo.

Jediní, kdo se tehdy na Lodgmanových provokacích nepodíleli, byli znovu sociální demokraté,³⁰³ kteří tentokrát Seligerovými ústy dokonce naznačili svou ochotu konstruktivně se podílet na dalším řízení státu.

O Lodgmanově pozici v poslanceké sněmovně snad nejlépe svědčí to, že ačkoliv bylo během pěti let, kdy v ní zasedal, ne méně než pětkrát navrženo, aby byl zbaven imunity, nikdy se nesešel dostatek hlasů, aby mohl být tento krok proveden.

Takové štěstí však neměl brněnský poslanec Německé nacionální strany Alois Baeran, který byl nejprve v lednu 1922 vydán ke stíhání poté, co na předsednictvo poslanceké sněmovny během zasedání vrhl smrdutou bombu,³⁰⁴ čímž chtěl údajně upozornit na protiněmecký charakter státu, a o necelý rok později byl obžalován z velezrady a ze špionáže³⁰⁵ ve prospěch Maďarského království.

Zatímco v prvním případě Lodgman Baeranovu provokaci ostře odsoudil a dokonce provedl v klubu DNP rychlé vyšetřování, během něž se pachatel incidentu přiznal, v případě špionáže se naopak svého kolegy zastával ze všech sil, přičemž neopomněl opětovně připomenout, že když on nevyčítal a nevyčítá Čechům a Slovákům boj za jejich práva proti Rakousko-Uhersku, měli by mít Čechové a Slováci podobný postoj k boji Němců za svá práva v rámci ČSR.

Soud nicméně tuto poněkud za vlasy přitaženou argumentaci nevzal v potaz a odsoudil Baerana ke čtyřem letům těžkého žaláře.

Během této „*aféry Baeran*“ se Lodgmanovi navíc podařily dva výstupy, jimiž se nesmazatelně zapsal do historie Československého parlamentarismu. Poprvé, když prohlásil:

302 Cit. dle: tamtéž.

303 Nacionální socialisté sice tehdy nebyli členy Německého parlamentního svazu, ale jejich zástupce Jung vystoupil se svým ohrazením hned po Lodgmanovi.

304 Podle výsledků vyšetřování se jednalo o skleněnou nádobu naplněnou sulfidem amonným, což je sloučenina, jež při kontaktu se vzduchem rozkládá na čpavek a sirovodík, přičemž oba dva plyny jsou známé velice silným zápachem. - Viz Technický naučný slovník, svazek VI., Praha, 1985, str. 299 heslo „*Sulfid amonný*“.

305 Podle Lodgmanovy právnícky přesné formule „*Vyzvědačství za účelem velezrádným*“ - viz Těsnopisecké zprávy – řeč dr. Lodgmana na 162. schůzi Poslanceké sněmovny 27. 10. 1922 – elektronicky dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/162schuz/s162008.htm>.

„Kdo si myslí, že bych se za svou osobu obával prohlásiti veřejně, že nejvyšší povinností zástupce německého národa v tomto státě, je velezrada, mýlí se; snad nečetl mých řečí, nebo je to lhář.“³⁰⁶

čímž jeho veřejné odmítání dalšího setrvání českých Němců v ČSR dosáhlo nepopiratelného vrcholu a za což byl znovu volán k pořádku - a podruhé, když dokázal po určitou dobu mařit Baeranovo sledování a zesměšnit tak před celou poslaneckou sněmovnou československou tajnou policii.³⁰⁷

Po Baeranově propuštění z vězení na konci roku 1924 pak na enormní míru vzrostla zášť mezi ním a Lodgmanem, která se sporadicky projevovala už od aféry se smrdutou bombou, kdy radikální křídlo DNP nařklo Lodgmana za toho, že se Baerana nezastal jen proto, aby se zbavil nepohodlného soka ve vedení strany.³⁰⁸ Během první poloviny roku 1925 odmítl Lodgman uveřejnit ve stranických tiskovinách několik Baeranových článků, načež se jejich autor rozhodl posílit svou prestiž a aureolu mučednictví a emigroval do Berlína. Ovšem vzápětí za ním do říšského hlavního města odcestoval i Lodgmanův dopis určený všenněmecky naladěným kruhům, ve kterém pisatel označoval Baerana za člověka: *„povahy patologické, stížené velikáštvím a lhavostí a takovou mírou obyčejné upovídanosti, že je nebezpečné zasvětit jej do jakéhokoliv podniku tajného.“³⁰⁹*

Uražený Baeran vyzval pak Lodgmana k souboji na pistole, ale celá tato aféra nakonec vyšuměla do ztracena překryta volbami r. 1925.

Vliv Lodgmanova negativismu dočasně posílily rovněž nacionální bouře, které odstartovaly oslavy 28. října roku 1920 a jež vyvrcholily zábořem pražského Stavovského divadla českými herci. V parlamentu byly na denním pořádku obstrukce, kdy členové Německého parlamentního svazu bušili při každé příležitosti do lavic a přehlušovali jednání zpěvem národoveckých písní. Navíc sám fakt, že se o těchto bouřích debatovalo až v berlínském Říšském sněmu,³¹⁰ sliboval do budoucna možné znovuotevření celé českoněmecké otázky, což

306 Cit. dle: Těsnopisecké zprávy – řeč dr. Lodgmana na 162. schůzi Poslanecké sněmovny 27. 10. 1922 – elektronicky dostupné na: <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/162schuz/s162009.htm>.

307 Podle Lodgmanových slov se tato akce se zrodila na schůzi DNP, kde padl návrh, aby se coby podpůrný důkaz Baeranovy nevinou použil fakt, že nehodlá z ČSR uprchnout, aby se vyhnul stíhání. Jeden z nacionalistických poslanců si tak oblékl Baeranův kožich a klobouk, vzal si jeho brýle a zapálil si viržinko „*typický odznak dr. Baerana.*“ A tak zatímco se policie přes hodinu honila po Praze za nepravým Baeranem, se ten skutečný dobře bavil v nedalekém hostinci. - viz Těsnopisecké zprávy – řeč dr. Lodgmana na 162. schůzi Poslanecké sněmovny 27. 10. 1922.

308 Lodgman však veškeré takovéto spekulace označil za pouhé výmysly. Viz CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... II., str. 267.

309 Cit. dle PEROUTKA: Budování státu III-IV... str. 817.

310 Přestože zde tato debata vyzněla především zásluhou sociálních demokratů v neprospěch českých Němců,

bylo přesně to, oč Lodgman usiloval.³¹¹

Prosadil proto v Německém parlamentním svazu přes jistou nevoli agrárníků odmítnutí dalších návrhů prezidenta Masaryka, který nabízel Němcům, že někoho z jejich středu jmenuje ministrem, s tím, že jakákoliv další jednání v této věci jsou bezúčelná. Německé velvyslanectví bylo znovu nuceno hlásit do Berlína, že tento Lodgmanův postup je jedna z nejtěžších chyb sudetoněmecké politiky.³¹²

Ovšem dalo by se říci, že se právě od tohoto okamžiku začíná odvíjet Lodgmanův pozvolný politický sestup, jenž v polovině dvacátých let přerostl ve tvrdý pád.

Negativistická politika, nepřinášející žádné výsledky a jen donekonečna odsouvající německé poslance na vedlejší kolej, se začala mnoha Němcům zajídat, přičemž správně poukazovali na to, že při dalším setrvání na těchto pozicích nebude znít jejich hlas v ekonomických i správních otázkách tak silně, jako kdyby alespoň občas spolupracovali s československou vládou.

DNP pak v očích mnoha německých i českých pozorovatelů silně uškodily oba výše zmíněné Baeranovy výstupy, jež rozhodně nijak neposilovaly postavení německých nacionálů jako seriózní strany, která se chce pro dosažení svých cílů alespoň rámcově držet, když už ne platných zákonů, tedy alespoň elementárních zásad slušnosti. K Baeranovým skandálům by se dala směle přiřadit i podpora, jíž jeho někteří spolustraníci dávali antisemitským a antijudaistickým demonstracím na pražské německé univerzitě, přičemž, jak bude ukázáno níže, jistým druhem averze vůči židovskému etniku trpěl i sám Lodgman. A v neposlední řadě se také ukázalo, že ačkoliv jsou říšskoněmečtí nacionalisté českým Němcům příznivě naladěni, nejevila tou dobou pro nadbytek jiných a závažnějších problémů oficiální reprezentace Výmarské republiky, jejíž postoje byly v této věci pochopitelné určující, o zahraniční národnostní menšiny příliš velký zájem.

Na konci roku 1921 pak dostalo Lodgmanovo snažení další drtivou ránu, když se přes veškeré jeho snahy podařilo československé diplomacii uzavřít s Rakouskem tzv. Lánskou smlouvu, v níž se obě republiky mimo jiné zavázaly k respektování svých hranic, což znamenalo, že iredentistické snahy českých Němců už nemohly z této strany počítat s jakoukoliv oficiální podporou.

Všechny tyto neúspěchy způsobily, že se dosud neotřesitelné postavení Lodgamana a DNP

svědčila sama skutečnost, že byl tento problém vůbec projednáván, o oživení problematiky německé menšiny v ČSR mezi říšskoněmeckými nacionály – viz BRÜGEL: str. 229.

311 Lodgman ve snaze znovu otevřít otázku Deutschböhmen šel až k tomu, že svou prosbu o podporu českých Němců připojil i k svému blahopřejnému telegramu zaslanému novému americkému prezidentu Hardingovi k příležitosti jeho zvolení. - viz CĚSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... I. str. 236.

312 KURAL, Václav: Konflikt místo společenství...., str. 47.

v čele Německého parlamentního svazu ke konci roku 1921 zhroutilo. Jako první se proti ostře negativistické linii německých občanských stran postavila její nejsilnější složka. Němečtí agráři již v květnu 1921 prosadili na zasedání Německého parlamentního svazu své stanovisko, že již není potřebné, aby svaz ve všech národnostních otázkách postupoval koordinovaně, a umožnili tak autonomii jednotlivých stran. Navíc bylo na tomto zasedání dále oslabeno Lodgmanovo postavení, když se parlamentní svaz usnesl, že v jeho čele budou od nynějška střídát předsedové všech zúčastněných stran, což znamenalo Lodgmanův odchod z této pozice.³¹³

Na podzim téhož roku se pak agráři vyjádřili v tom smyslu, že před občanskou válkou mezi Čechy a Němci preferují: „*cestu jednání a společné práce*.“³¹⁴ DNP to sice bryskně označila za národní zradu, ale v následujícím hlasování na půdě Německého parlamentního svazu byla přehlasována právě agráři, jimž se podařilo do svazové rezoluce prosadit tezi, že postoj svazu k vládě bude od nynějška závislý na jejích krocích, a ukončila tak období ničím neomezeného negativismu.

A přesto Lodgman neustále pokračoval v jeho hlásání, což místy hraničilo s přímým vyzváním ke vzpouře a boji s odpadlíky od správné cesty, již se měla německá menšina ubírat, přičemž se podle něj do této pozice krom DNP postupně dostaly prakticky všechny českoněmecké politické strany a to včetně DNSAP.

Nicméně ta jako jediná zůstala skutečně neochvějně negativistická, což se projevilo v červnu 1922, kdy po mohutné parlamentní obstrukci, již se většina německých stran účastnila jen okrajově, uzavřela DNP spolu s DNSAP užší spolek, tzv. Bojové společenství,³¹⁵ což jen prohloubilo trhliny v jednotě Německého parlamentního svazu, který se tak stala prakticky již jen prázdným pojmem.

Přesto se však aktivistické strany zdráhaly tuto deklarovanou pospolitost definitivně rozbít. Tento nelehký úkol jim však ušetřil sám Lodgman, když 29. 11. 1922 oznámil, že Německý parlamentní svaz již nevykonává své funkce a ohlásil odchod DNP z tohoto uskupení. Poté obdobný krok učinila i DNSAP a tak nyní ve Svazu zbyly jen strany koketující s aktivismem, díky nimž transformován v tzv. Německé pracovní společenství,³¹⁶ jehož předsedou se stal agrárník Křepek.

Koneckonců i veřejný duel Lodgmana s druhým nejvlivnějším mužem Bund der Landwirte Franzem Spinou konaný 18. února 1923 v Žatci dokazoval, že pozici vedoucí síly v

313 CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... II: str. 245-246.

314 Cit. dle: tamtéž str. 50.

315 Kampfsgemeinschaft.

316 Deutsche Arbeitsgemeinschaft.

německém občanském táboře přebírají právě němečtí agrárníci.³¹⁷

Na stranu počínajícího aktivismu se postavil i bývalý zemský hejtman Sudetenlandu a tedy postava co do zásluh stejně důležitá jako sám Lodgman Robert Freissler a nakonec Lodgmanovo Bojové společenství opustili i Nacionální socialisté, kteří sice nadále sledovali negativistickou politiku, nicméně DNP daleko překonávali v populismu a přizpůsobování se momentální situaci.

K tomu ještě obecní volby z října 1923, v nichž přesvědčivě zvítězily strany stavící se proti ostrému negativismu, jasně dokázaly, že ani obyvatelstvo není s politikou Nacionální strany zcela spokojeno.

Není se co divit, že se nevole vůči Lodgmanovi začala nabývat na intenzitě i v samotné DNP, kde se zvětšovaly rozpory mezi negativistickými radikály a skupinou kolem dr. A. Roscheho a dr. G. Peterse, které vedly o několik let později odchodem umírněných ze strany. Obdobně stranu opustil i předseda německé Ligy pro Společnost národů Medinger s tím, že jeho zahraničně-politická vize se nemůže shodovat se stranou tak extrémní jako je DNP.³¹⁸

V takovéto situaci všichni v německém politickém táboře čekali s napětím na listopad 1925 a parlamentní volby, v nichž se němečtí voliči měli rozhodnout pro nebo proti negativismu a vystavit tak vysvědčení Lodgmanově politice. Předseda DNP se ještě na poslední chvíli pokusil o znovuposílení své pozice, a poté co se nezdařil další projekt na jednotnou německou volební listinu, navrhl společnou kandidátku alespoň agrárikům, což bylo z jejich strany velice rychle odmítnuto a Bund der Landwirte raději vstoupil do předvolební koalice s maďarskými nacionalisty.

Výsledky voleb nakonec znamenaly pro DNP a především pro Logmana samotného naprostou katastrofu.

Strana definitivně přišla o vedení mezi německými nesocialistickými stranami ve prospěch agráriků, oproti volbám 1920 ztratila dva poslance a navíc jí výrazně začali šlapat na paty nacionální socialisté, kteří pomalu přebírali pozici nejhlasitějších bojovníků proti Československu.

A aby byl volební debakl DNP dokonán, nezískala kandidátka nacionalistů v okrsku Louny dostatek hlasů na to, aby se Lodgman do sněmovny probojoval hned v prvním skrutiniu. Neúspěšný kandidát z toho vyvodil okamžité důsledky a se slovy:

„Volební okrsek lounský 15. listopadu rozhodl, že mou práci nepovažuje za významnou...

317 CÉSAR, ČERNÝ: Politika německých buržoazních stran... II., str. 301.

318 PEROUTKA: Budování státu III-IV, str. 819.

*Odcházím z politického života sudetoněmeckého lidu a jeho vedení přenechávám těm, jimž tento národ projevil více důvěry než mně. Jak vidím, neshodují se s převážnou většinou sudetských Němců, a tudíž říkám spánembohem své politické činnosti, o níž usiloval jsem stejně málo jako o pocty a statky.*³¹⁹

odmítl usilovat o mandát ve druhém skrutiniu – přestože tu byla vysoká naděje, že by jej získal – a zároveň rezignoval na předsednictví DNP, kde ho nahradil Heinrich Brunar.

Lodgman sám se stáhl na pozici jednatele Svazu německých samosprávných celků v ČSR, což byla pozice analogická té, již zastával před válkou, a byl pevně rozhodnut, že teď, když byly ideje jím představované strany odmítnuty přímo jeho krajany, do politiky již nebude zasahovat.

Toto předsevzetí však mělo vzít za své v turbulentních událostech předznamenávajících konec Československa.

4.2 Rok 1938

Přesněji řečeno se s Lodgmanem jako s politickou veličinou začalo počítat znovu v souvislosti s rostoucím vlivem Henleinovy Sudetoněmecké vlastenecké fronty³²⁰ (SHF), a to překvapivě samotnou československou vládou, která si náhle uvědomila, jaké nebezpečí jí z tohoto uskupení plyne.

V říjnu 1933, v důsledku nástupu nacismu v Německu a několika vlastizrádných afér, totiž byla na základě zákona na ochranu republiky zakázána DNSAP a zároveň s tím byla zastavena činnost DNP, což ovšem vedlo k reorganizaci iredentistických sil v německém táboře, které vstoupily do nově vytvořené SHF, jež sice oficiálně zachovávala Československu loajalitu, avšak byly zde obavy, že by mohla právě příslušností extrémně nacionalistických elementů velice snadno změnit kurs, což by v okamžiku, kdy se hnutí prezentovalo jako celonárodní a kdy hodlalo kandidovat jakožto Sudetoněmecká strana³²¹ (SdP) ve volbách, znamenalo pro Československo výraznou komplikaci.

Československá vláda se tedy rozhodla jednotnou frontu iredentistů oslabit a odvolala měsíc před volbami zákaz činnosti DNP, přičemž se tiše počítalo s tím, že tím, kdo DNP oživí,

319 Cit. dle BRÜGEL: str. 243 – Toto Lodgmanovo prohlášení bylo jeho politickými protivníky ironizováno a po Čechách kolovaly parodické letáky, v nichž údajný Lodgman sliboval českým Němcům, že na ně pro svůj volební debakl nezanevře, ale naopak – že se stane hlavním německým pojišťovákem a všechny je proti všemu pojistí. - Originální text viz CÉSAR, Jaroslav, ČERNÝ, Bohumil: Politika německých buržoazních stran v Československu 1918-1938, Praha, 1962, str. 349.

320 Sudetendeutsche Heimatsfront.

321 Sudetendeutsche Partei.

nebude nikdo jiný než sám Lodgman, u nějž i česká strana uznávala, že je, na rozdíl od svých nástupců ve stranickém vedení, osobností výrazného formátu.³²²

Pro Lodgmana samotného to jistě byla vítaná možnost pro návrat do politiky, nicméně celá akce ztroskotala na odporu ostatních bývalých členů DNP, kteří se již plně ztotožnili s ideou jednotného sudetoněmeckého hnutí. A tak Lodgman vyšel naprázdno a jedině, co mu celá akce přinesla, byla nevraživost předsedy SdP Konrada Henleina.³²³

Ostatně ani sám Lodgman Henleina nikdy příliš v lásce neměl. A to hned ze tří důvodů.

Pomineme-li fakt, že se politický nováček Henlein stylizoval do pozice hlavního představitele sudetských Němců, což byl post, na nějž měl podle Lodgmana díky svým zásluhám nárok jen a pouze on sám, jednalo se tu především o dva základní ideové rozdíly mezi henleinovci a hnutím, jež kdysi vedl Lodgman.

Zatímco Henlein vyčleňoval sudetské Němce jakožto zvláštní etnografickou skupinu v rámci německého národa, stál Lodgman plně za myšlenkou všenněmecké jednoty a rozpuštění českého pohraničí mezi okolní říšské země.³²⁴

Druhým bodem rozporů mezi Lodgmanem a Henleinem pak byla navenek deklarovaná ochota SdP podílet se na řízení československého státu a rozhlášená loajalita vůči němu, což muselo starému iredentistovi jako Lodgman podezřele zavánět aktivismem, který „národně uvědomělým mužům vhání do tváří červeň studu.“³²⁵

Nicméně s tím, jak se v průběhu let 1937-1938 politika SdP radikalizovala, klesala i míra Lodgmanových výhrad k ní, přičemž nakonec došlo 7. 4. 1938 mezi ním a Henleinem k rozhovoru, který však spory mezi oběma muži ani zdaleka nevyřešil. Lodgman se proto rozhodl pro taktiku, která se mu již osvědčila v případě Baeran a 10. dubna zaslal obsáhlý dopis s názvem „Proč jsem se nepřidal ke Konradu Henleinovi.“³²⁶ do rukou osoby nejpovolanější k tomu, aby Henleinovu podporu z Berlína zarazila. Adolfu Hitlerovi.

Snažil se v něm ozřejmit všechny své výhrady vůči SdP, přičemž celý dopis, jenž měl působit jakožto varování před nedostatečně negativistickou politikou Henleina, byl zakončen

322 Ottův slovník naučný nové doby III/2, Praha, 1935, str. 1258 heslo: Lodgman, Rudolf. O neschopnosti nového předsednictva DNP zabránit pozvolnému rozpadu strany viz KLIMEK, Antonín: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. (1929-1938), Praha. 2002, str. 124-125. O tom, že LODGMANA považovali za postavu výraznými kvalitami i někteří představitelé aktivistických stran viz BERAN: str. 214.

323 KÁRNÍK, Zdeněk: České země v éře první republiky, Díl druhý, Československo a české země v krizi a ohrožení, Praha, 2002, str. 200-201.

324 Přestože se tu Lodgmanovo stanovisko blížilo více názorům nacistických špiček, rozhodl se Berlín po obsazení pohraničí ke kompromisnímu řešení, kdy z bývalých provincií Deutschböhmen a Sudetenland vznikla samosprávná říšská župa zatímco Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren připadly k okolním župám – Přehlednou mapku o tom viz HABEL, Fritz: Die Sudetendeutschen, München, 2002, str. 33.

325 Cit. dle LODGMAN VON AUEN, Rudolf: Warum ich nicht zu Konrad Henlein fand, faksimile otištěná in MACEK, Jaroslav: Osobnost předsedy Sudetoněmeckého krajanstva dr. Lodgmana v. Auen ve světle jeho pozůstalosti in (ed.)KURAL Václav, Studie o sudetoněmecké otázce, Praha, 1996, str. 220.

326 LODGMAN VON AUEN, Rudolf: Warum ich nicht zu Konrad Henlein fand, in tamtéž, str. 218-227.

autorovým dovoláváním se zemřelého vůdce sudetoněmeckých nacionálních socialistů Hanse Knirsche, který by údajně daný dopis napsal ve stejném duchu.

Přes veškerou snahu zdiskreditovat Henleina jako nedůsledného stoupence nacionálního socialismu – proti jehož stoupcům však sám Lodgman dříve vystupoval - byly svazky mezi SdP a Berlínem natolik neotřesitelné, že Lodgman dosáhl pouze toho, že si proti sobě Henleina ještě víc popudil.

Co se pak přímo vztahu Lodgmana k nacionálně socialistickému světonázoru týče, nedá se rozhodně říci, že by přes své všenessství či latentní antisemitismus patřil k jeho bezvýhradným zastáncům anebo že by dokonce kvůli snaze se mu přiblížit měnil nějakým způsobem své politické přesvědčení.

Jistou Lodgmanovu sympatii k nacionálnímu socialismu sice dokazuje kupříkladu v této době sepsaný článek „Jak zajistíme Evropě mír?“³²⁷ v časopise *der Junge Front*.³²⁸ Ovšem i v něm kromě jisté adorace Hitlerova režimu nalezneme především principy, na nichž Lodgman stavěl již na počátku dvacátých let, kdy byl „vůdce a říšský kancléř“ ještě prakticky neznámým řečníkem v mnichovských pivnicích.

Jako zcela nové by se zde daly nalézt pouze dva motivy. Zaprvé požadavek na úplnou likvidaci národnostních menšin pomocí vysídlení do mateřských států,³²⁹ přičemž Židé by, vzhledem k tomu, že všechny evropské státy jsou již „rozebrány“, měli být vysídleni mimo Evropu³³⁰ a to za spolupůsobení čtyř hlavních evropských mocností, které by se také měly stát hlavním garantem mírového řešení konfliktů na starém kontinentě a zároveň i motorem počínající evropské hospodářské integrace. A tato poněkud obměněná myšlenka Paktu čtyř je druhým víceméně novým prvkem, jehož kořeny by se však daly vysledovat k Lodgmanovu požadavku federalizace Rakouska.

Poté, co Berlín nevyvíjel ve směru utlumení podpory Henleinova hnutí žádnou výraznější aktivitu, si Lodgman patrně uvědomil, že setrávat v opozici vůči sílící SdP by pro něj mohlo znamenat závažné komplikace, a tak během krátké doby změnil taktiku a počal sudetoněmecké hnutí a jeho představitele podporovat. Dokonce zaslal Henleinovi blahopřejný telegram k narozeninám, v němž vyzdvihl „*překonání oportunistu*“, k němuž došlo vyhlášením Karlovarského programu,³³¹ a sám údajně zažádal o členství SdP.³³²

327 Dabei muss ein gleicher Grundsatz für alle zur Anwendung gelangen... in (ed.) Hofman, HARASKO: str. 707 – 711.

328 Psán v lednu 1938 původně pro zcela jiný pražský německý časopis, nicméně poté, co zde nebyl otištěn, vyšel v dubnu 1938 právě v *Der Junge Front* – viz tamtéž.

329 Lodgman sám tento způsob přirovnává k přesídlování obyvatelstva v době náboženských válek.

330 Tamtéž – str. 710.

331 HRUŠKA, Emil: *Sudetoněmecké kapitoly*, Praha, 2008, str. 233-234.

332 Nicméně až do listopadu 1939 za člena přijat nebyl. Viz ZIMMERMAN, Volker: *Sudetští Němci*

Přes to však zůstal vztah mezi Lodgmanem a Henleinem značně napjatý a bývalému předsedovi DNP muselo být zřejmé, že kdyby došlo po případném připojení Sudet k Říši k vyřizování účtů mezi politickými špičkami, mohlo by se přes veškeré zásluhy o české Němce, které si připisoval, jeho jméno objevit na nějakém druhu černé listiny.³³³

To byl patrně též důvod, proč v předvečer Mnichovské dohody Lodgman obrátil ještě jednou a zamířil k osobě, která mu musela být ještě nesympatičtější než Henlein – k čelnému představiteli poslední velké aktivistické strany, sociálnímu demokratu Wenzelu Jakschovi.

Ten se po nezdařeném Henleinově pokusu o puč v polovině září pokoušel dát dohromady „*Národní radu všech sudetských Němců usilujících o mír*“, která by vyplnila místo po rozpuštěné SdP a oslabila prohitlerovské sympatie v pohraničí. A právě o místo v této radě Lodgman projevil zájem. Jaksch byl zcela pochopitelně konsternován faktem, že člověk, jenž dvacet let vůči ČSR zatvrzele bojoval, hodlá najednou stát v čelní řadě jejich obránců a bylo mu naprosto zřejmé, že by Lodgmanův vstup do „*Národní rady*“ obraz tohoto orgánu jakožto loajálního zastánce Československa značně pošramotil. Chytil se tedy Lodgmanova požadavku, aby oslovil i nějakého zástupce SdP, a navrhl osobu jednoho z nejskalnějších vůdců henleinovců Ernsta Kundta. Lodgman, který si uvědomoval, že jako jediný negativista nemůže v tomto orgánu dost dobře působit, se tímto jménem cítil zaskočen a přestal v tomto směru vyvíjet další aktivitu.³³⁴ Ostatně události byly daleko rychlejší a „*Národní rada*“ se již ani nestihla konstituovat.³³⁵

Mnichovská dohoda vedla Lodgmana k dalším pokusům se zabezpečit před Henleinem, který se velice rychle stal neomezeným pánem v nově ustanovené říšské župě Sudetenland. Tyto snahy s vysokou pravděpodobností reprezentují i tři telegramy, jež zaslal Lodgman 10. října 1938 do Berlína. Zatímco první byl obyčejným projevem loajality předneseným za Svaz německých samosprávných celků,³³⁶ představují další dva důkaz Lodgmanovy snahy najít si v Berlíně nějakého protektora. Jednak zaslal děkovný telegram přímo Adolfu Hitlerovi, kde mu opět připomněl jejich společného „přítele“ Hanse Knirsche,³³⁷ a pak také kontaktoval blahopřejným telegramem bývalého představitele DNSAP a v tehdejší době asi nejvlivnějšího sudetského Němce v Říši, župního vedoucího Hanse Krebse.³³⁸

v nacistickém státě, Praha, 2001, str. 77.

333 Věznění koneckonců postihlo po zaboru Sudet kupříkladu představitele ryze fašistické linie v SdP Waltera Branda.

334 BACHSTEIN, Martin: Wenzel Jaksch und Sudetendeutsche Sozialdemokratie, München, 1974, str. 170-171.

335 BRÜGEL: str. 611-612.

336 Viz Ein Volk ein Reich ein Führer... faksimile otištěná in MACEK, str. 229.

337 Viz An den Führer und Reichskanzler... faksimile otištěná tamtéž str. 228.

338 Viz Ich grüsse Sie... faksimile otištěná tamtéž str. 230.

Ovšem i zde se Lodgman přepočítal – bývalí představitelé DNSAP se sami ze strany Hitlera a jeho spolupracovníků netěšili příliš velké přízni, natož aby mu ještě mohli poskytnout jakoukoliv podporu.

Přesto však na sobě Lodgman během celé druhé světové války především díky své reálné bezvýznamnosti, která však kontrastovala s jeho vysokým významem symbolickým, nepocítil nelibost Henleinových přívrženců horším způsobem než tím, že poté, co na protest proti personální politice německých úřadů odmítl převzít pozici předsedy Shromáždění německých obcí,³³⁹ již neobdržel žádný veřejný úřad, přičemž styky mezi ním a nacionálními socialisty byly redukovány na obvyklé zdvořilostní fráze během jeho narozenin. Ovšem ani ti, jimž Hitlerův režim nebyl příliš po chuti, neopomínali Lodgmanův symbolický význam, a tak se během války vyskytly ne méně než tři plány na to, jak jej zaangažovat do vedení protinacistické sudetoněmecké opozice. Ovšem v rámci vyváženosti je třeba říci, že o těchto návrzích Lodgman buď nevěděl anebo je rovnou odmítl.³⁴⁰

To však také vedlo k tomu, že po válce mohl Lodgman vystupovat jako člověk, který si žádným způsobem s režimem třetí říše nezadal a právě tento jeho čistý štít mu byl nápomocen při jeho definitivním vstupu do vedoucí úlohy v politickém životě sudetských Němců.³⁴¹

4.3 Ve vysídleneckých organizacích

Po válce nebylo z pochopitelných důvodů Lodgmanovi umožněno setrvat na půdě Československa a byl odsunut přes hranice do sovětské okupační zóny. Zde však nesetřval dlouho, neboť byl již v létě 1947 pozván, aby se přestěhoval Bavorska, které spadalo do americké okupační zóny, a účastnil se politického života sudetoněmeckých.³⁴²

Lodgmanovi tak bylo umožněno dosáhnout svého snu a usilovat o post hlavního představitele Sudetských Němců a bývalí členové SdP naproti tomu mohli umístit do předsednictva rodících se sudetoněmeckých institucí reprezentativní osobnost, jež sice byla formálně nestranická, ale svým politickým smýšlením měla jednoznačně blíže k nim než

339 Tento protest byl namířen především proti protěžování čelných funkcionářů SdP. ZIMMERMAN: str. 76-77.

340 Podrobněji viz tamtéž: str. 347-8.

341 Ačkoliv si Rudolf Lodgman s nacistickým režimem nezadal více, než by bylo únosné, nedá se totéž říci o jeho stejnojmenném synu, který již coby radikální student vstoupil do SdP, přičemž se stal po sjednocení s NSDAP i členem jediné povolené německé strany, po připojení Sudet obdržel jako mnoho jiných medaili „Na paměť 1. října 1938“ a za války vstoupil do řad nacistické rozvědky Sicherheitsdienst. Zde, v záměně obou Lodgmanů, také patrně tkví kořeny tvrzení o členství staršího z nich v NSDAP, které se občas objevují mezi českou laickou veřejností. Kupříkladu v článku dostupném na adrese http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/aktualne_-nazory_-rozhovory/cena-sudetonemeckeho-landsmansaftu-pro-ceskeho-publicistu-petra-uhla je Lodgman von Auen označován za „ultranacistu.“

342 HAHNOVÁ, HAHN: str. 31.

kupříkladu ke konkurenčním sociálním demokratům.

Během července 1947 se Lodgman zapojil do práce v přípravném výboru „Pracovního společenství k obhajobě sudetoněmeckých zájmů“, přičemž byl již o rok později – 27. července 1948 - zvolen do tříčlenného předsednictva tohoto orgánu.³⁴³ Nicméně tehdy se ještě tato organizace nemohla plně projevit, neboť díky zákazu americké okupační správy tvořit různá „krajanstva“ balancovalo na hraně legality. Ovšem později, v průběhu padesátých let, pak Lodgman toto uskupení prakticky ovládl, když se „Společenství“ transformovalo v „Sudetoněmeckou radu“, v níž hlavní pozice získalo Sudetoněmecké krajanské sdružení (SdL).³⁴⁴

Počátky SdL jsou spjaty se schůzkou sociálně demokratické Seliger-Gemeinde, katolické Ackermann-Gemeinde a Witiko-Bundu, v němž se sdružovali bývalí přívrženci SdP, uskutečněnou po uvolnění spolčovacích zákonů 30. 11. 1949 v Eichstätte. Na ní byla přijata deklarace, kde zástupci sudetských Němců odmítli požadavek na kolektivní odplatu vůči Čechům a Polákům, což však neznamenal, že by se zříkali práva na návrat do svých domovů, přičemž ten jim bude umožněn ve federalizované Evropě, kde už nebudou mít rozhodující slovo velmoci a která bude obrozena v křesťansko-humanistickém duchu.³⁴⁵

Přestože se pod toto prohlášení podepsali prakticky všichni, kdo z politického hlediska mezi vyhnanci něco znamenali, a přestože jej souhlasně přijal i spolkový kancléř Adenauer, Lodgman tuto deklaraci odmítl. A nejen že odmítl, on s ním i otevřeně polemizoval jakožto s příliš beztvarem a poddajnou – především mu v ní vadilo vzdání se práva na sebeurčení, za nějž on již několik desetiletí bojoval, a dále pak roztržnění „*nutné jednoty národnostní skupiny*“.³⁴⁶ Tato druhá teze je od Lodgmana poněkud překvapivá, neboť přeci ve třicátých letech platil za jednoho z hlavních odpůrců idey samostatného sudetoněmeckého kmene, nicméně pokud uvážíme jeho snahu o návrat sudetských Němců a jejich následné sebeurčení, není se co divit, že se nyní snažil své krajany vůči jejich okolí vymezit.

V jeho snaze se Lodgmanovi dostalo největší podpory v Bavorsku, kde byl 16. ledna 1950 na schůzi padesáti okresních svazů zvolen prvním představitelem zemského svazu Sudetoněmeckého krajanského sdružení. Na jeho stranu se postavil i Witiko-Bund, jehož zástupci podobně jako Lodgman toužili ze hry vyřadit sociální a především křesťanské demokraty a stvořit „celonárodní“ hnutí ne nepodobné bývalé SdP či Lodgmanovým pokusům

343 HERDE, Georg, STOLZE Alexa: Die Sudetendeutsche Landsmannschaft, Köln, 1987, str. 88.

344 Sudetendeutsche Landsmannschaft - podrobnosti viz KURAL, Václav: Hlavní organizace Sudetoněmeckých vysídlelců v SRN 1945-1989 in KURAL, Václav a kol. Studie o sudetoněmecké otázce, PRAHA, 1996, str. 35.

345 HERDE, STOLZE: str. 89-90.

346 SEIBT, Ferdinand: Německo a Češi, Praha, 1996, str. 352.

ze začátku 20. let.

Během neuvěřitelně krátké doby se jim podařilo získat v sudetoněmeckém hnutí převahu, a tak schůze konaná 24. a 25. ledna 1950 v Detmoldu, kde došlo k celostátnímu sjednocení sudetoněmeckých organizací, proběhla zcela v jejich režii, přičemž Lodgmann sám byl zvolen mluvčím Sudetoněmeckého krajanského sdružení, což mu umožňovalo určovat jeho politickou linii.

Na tomto shromáždění byla také přijata usnesení, která toto krajanské sdružení utvořila jakožto organizaci, jež se daleko více podobala jednotné politické straně než vnitřně různorodému národnostnímu hnutí. A to navíc politické straně, která podle sociálně demokratických a křesťansko-sociálních kritiků v podstatě nekriticky přebírala Lodgmanovy názory.³⁴⁷

Pozice Rudlofa Lodgmana von Auen byla natolik pevná, že si dokonce ani představitelé Witiko-Bundu, kteří jinak SdL v podstatě řídili, nemohli dovolit nebrat jej v potaz, což se kupříkladu projevilo v jejich obezřetném odmítnutí klerikálních a prohabsburských snah, krátce poté, co proti těmto tendencím Lodgman vystoupil v novinách.³⁴⁸

V průběhu padesátého roku pak Krajanské sdružení získalo faktický monopol na sudetoněmecký politický život, což byl cíl, který Lodgman předestřel již na shromáždění v „Detmoldské deklaraci“:

„Zajištění existence a podstaty národnostní skupiny předpokládá zajišťování a pomoc od každého jednotlivce a zavazuje všechny sudetské Němce bez rozdílu původu, vyznání, stranické příslušnosti či sociálního statutu k poskytování vzájemné pomoci a k soudržnosti ve všech oblastech života.“³⁴⁹

Lodgman pak vydržel v pozici mluvčího Sudetoněmeckého krajanského sdružení až do roku 1959. Během této doby se mu dostalo mimo jiné za jeho neutuchající péči o rozvoj krajanského sdružení, když byli sudetští Němci jako zvláštní etnická skupina dokonce uznáni za „čtvrtý kmen“ tvořící obyvatelstvo Bavorska,³⁵⁰ mnohých poct ze strany německého státu,³⁵¹ avšak ze zcela pochopitelných důvodů odmítání či ignorace od československé

347 Viz tamtéž str. 350-351.

348 KURAL, Václav: Hlavní organizace Sudetoněmeckých vysídlenců... str. 37.

349 Cit. dle Erklärung der Sudetendeutschen Landsmannschaft in (ed.) HABEL, Fritz: str. 166.

350 Sudetoněmecký Landsmannschaft se tak stal nejvýznamnější „vyhlaneckou“ organizací v Německu. - viz SEUBERT.

351 K pětasedmdesátým narozeninám mu byl propůjčen Velký kříž za zásluhy o Spolkovou republiku, o pět let později mu byla udělena Hvězda k válečnému kříži, vyznamenán byl rovněž ze strany Bavorského státu a v červnu 1958 získal čestný doktorát práv na univerzitě ve Würzburgu.

reprezentace jak oficiální, tak i exilové. S jedinou výjimkou.

Bývalý prvorepublikový generál Lev Prchala, který za druhé světové války představoval protibenešovskou opozici v zahraničním odboji, jménem blíže nespecifikovaného Českého národního výboru podepsal v srpnu 1950 s Lodgmanem tzv. Wiesbadenskou dohodu, v níž vyjádřil politování nad odsunem a stvrdil přesvědčení, že by se sudetským Němcům měl umožnit nejen návrat ale také sebeurčení. Bohužel vedla tato dohoda později k mnohým nesplnitelným nadějím, které sudetští Němci vkládali do pádu komunistických režimů ve střední Evropě.³⁵² Ostatně i Lodgmana samotného údajně udivilo, že tato, podle něj naprosto průlomová, dohoda nenašla výraznější odezvu v širších řadách československé demokratické emigrace.³⁵³

Osobnost stárnoucího mluvčího Sudetoněmeckého krajanského sdružení trpícího zhoršující se nedoslýchavostí se také stávala ze strany svých krajanů předmětem stále většího kultu, jež vyvrcholil po jeho odchodu z čela organizace roku 1959.

Jeho jméno tak nese konferenční sál Sudetoněmeckého domu, jedna ze Sudetoněmeckých nadací a rovněž tak i plaketa, jíž jsou oceňováni zasloužilí činovníci Sudetoněmeckého krajanského sdružení.

Tato adorace byla o to nevyhnutelnější, že Lodgmanovým nástupcem ve funkci se stal bývalý německý ministr dopravy Hans Christoph Seebohm, který sice měl potřebné kontakty, ale oproti Lodgmanovi měl výrazný handicap, který mu znemožnil dosáhnout podobné proslulosti. S územím Sudet měl společné pouze to, že zde za války byl členem nucené správy uhelné společnosti.³⁵⁴ A koneckonců i on sám, ještě v době, kdy zastával svůj ministerský post, mluvil o prvním mluvčím Landsmannschaftu jako o „*největším sudetském Němci*.“³⁵⁵

Dr. Rudolf Vinzenz Lodgman von Auen, bývalý poslanec Říšské rady, bojovník z první světové války, zemský hejtman provincie Deutschböhmen, čelný politik Německé nacionální strany a zásadní odpůrce československého státu, jednatel Svazu německých samosprávných celků v ČSR, zakladatel a předseda Sudetoněmeckého krajanského sdružení, zemřel roku 1962 v Mnichově. Byl pohřben na tamějším hřbitově Waldfriedhof, kam byly později uloženy i ostatky dalších členů jeho rodiny, přičemž ve vedlejší hrobě spočinul jen o několik měsíců později jeho jediný český zastánce Lev Prchala.

352 HAHNOVÁ, HAHN: str. 32.

353 ZÜHLSDORFF, Volkmar von: Lodgman von Auen – článek je dostupný na www.zeit.de/1954/23/Lodgman-von-Auen?page=1.

354 HERDE, STOLZE: str. 93-94.

355 ZÜHLSDORFF.

4. Závěr

V průběhu roku 1918 se zásadním způsobem vyostřil vztah mezi českým a německým obyvatelstvem v českých zemích. Zatímco Němci postupně opouštěli ideu zcela germanizovaných Čech a přikláněli se k jejich roztržení, naprostá většina české reprezentace takovýto rozpad země odmítala.

Centrální vláda ve Vídni německé politické reprezentaci vyšla vstříc a svými kroky značně napomohla vzniku samostatné země Deutschböhmen, jež se měla stát v nově uspořádané habsburské monarchii součástí spolkové země obývané převážně německým etnikem. Ovšem ani císař Karel I. ani jeho vláda nakonec přímo u kolébky Deutschböhmen nestáli a to přes to, že manifestem „*Mým věrným národům rakouským*“ panovník tvorbu této provincie v podstatě zlegalizoval. Pokud bychom ovšem hledali skutečnou hybnou sílu, která za ustanovením zemské vlády v Liberci stála, musela by se tato zodpovědnost rovným dílem rozdělit mezi vládu Německého Rakouska a německé politiky z Čech, kteří se ostře vymezili proti historickému právu, pomocí nějž si Češi pohraničí nárokovali.

Ovšem ani jedna z těchto skupin nebyla připravena na problémy, jimž musel po svém vyhlášení německorakouský spolkový stát na severu Čech čelit. Během několika týdnů se zde drasticky zhoršila zásobovací situace, provincii zaplevelily znehodnocené inflační peníze a na řadě míst propukly sociální bouře spojené s rabováním, jemuž narychlo svolaná domobrana nemohla čelit. Německorakouská vláda se těmito problémy příliš nezaobírala, přičemž ani nedisponovala prostředky k jejich vyřešení, a liberečtí zástupci Deutschböhmen zase přecenili možnosti Německé říše. Jejich neustálé dovolávání se pomoci z Berlína, popřípadě z Drážďan, působí skutečně nepatřičně, uvědomíme-li si, že se samo Německo potácelo na prahu občanské války, a na jeho západních hranicích stále ještě vyčkávala plně vyzbrojená vojska vítězné Dohody. Nakonec tedy nezbylo těm zástupcům českých Němců, co chtěli v první řadě zachovat pořádek ve svých městech, nic jiného, než povolát na pomoc československá vojska, která tou dobou již Deutschböhmen prakticky bez odporu obsazovala.

Nutno dodat, že jen málokdo s výjimkou radikální části sociální demokracie skutečně pomýšlel na boj s československou armádou. Mezi vyššími vrstvami českých Němců, a podnikatelskými kruhy zvláště, by se dokonce dozajista našlo dost těch, kteří si přes halasnou nacionální rétoriku uvědomovali, že roztržení hospodářské jednoty českých zemí by nenávratně poškodilo podniky v pohraničí a vydalo je všanc daleko vyspělejšímu průmyslu říšskoněmeckému. Krom toho žilo na území Deutschböhmen velké množství Čechů, kteří se proti odtržení pohraničí od Prahy postavili a dále tak komplikovali situaci tohoto

samosprávného útvaru.

Proti těmto faktorům nezmohla nic ani zemská ani německorakouká vláda, čímž se ukázala naprostá neživotaschopnost Deutschböhmen - a to ať již v podobě autonomní spolkové země Německého Rakouska, či snad samostatného státu.

V tomto duchu koneckonců uvažoval i sám zemský hejtman – čili hlava liberecké vlády – Rudolf Lodgman von Auen. Ten se tehdy ani v příštích letech v žádném případě nestavěl za dlouhodobější existenci země Deutschböhmen a požadoval její rozdělení mezi okolní německé státy, v čemž se výrazně odlišoval od pozdějších propagátorů teze o „sudetoněmeckém kmeni“ se svébytnou kulturou.

Většina Lodgmanových státoprávních zásad měla svůj původ již v době před první světovou válkou, kdy byl budoucí zemský hejtman jedním z čelných účastníků jednání o česko-německém vyrovnání, během nichž zastával umírněně nacionalistické postoje, což vedlo k jeho ostrakizaci ze strany radikálních nacionalistů. Lodgmanův postoj vůči československému státu tak bezprostředně po jeho vzniku rozhodně nebyl nijak negativní a dá se říci, že jeho utvoření chápal plně v rámci práva na sebeurčení. Stejně tak realisticky se vyvíjel i Lodgmanův názor na německou menšinu v tak zvaných jazykových ostrovech, která si podle něj měla svou další existenci zajistit víceméně svými prostředky.

Ovšem od tohoto stanoviska se ostře lišil Lodgmanův názor na postavení Deutschböhmen. Začlenění této provincie do československého státu chápal jako hrubé porušení práva na sebeurčení a jakékoliv nabídky na vyjednávání, z nichž by mohlo vyplynout, že se jeho vláda podřídí Praze, ostře odmítal.

To také byl jeden z důvodů, proč z jakéhokoli druhu autonomie pro Deutschböhmen v československém státě nakonec sešlo a proč Lodgmanova krátká vláda v severních Čechách nezanechala výraznější stopu. Dalším důvodem neúspěchu zemské vlády byla i skutečnost, že v ní zasedalo celé českoněmecké politické spektrum, což rozhodně nepříspěvalo k její akceschopnosti. Ovšem mezi opatření, na nichž se její členové bez rozdílu politické příslušnosti shodli, patří kupříkladu výnosy snažící se dosáhnout zmírnění sociálního napětí, jakož i některá protičeská nařízení, která ukazovala na počínající germanizační nápor, jenž se však díky událostem z listopadu a prosince 1919 nestačil plně rozvinout. Otázkou nicméně zůstává, do jaké míry byly tyto snahy motivované agresivním protičeským naladěním některých členů vlády Deutschböhmen, či zda se snad jednalo jen o snahu zbavit se případné „páté kolony“, již by mohla pražská vláda využívat podobně, jako to dělala s některými starými císařskými úředníky.

Většinu svého působení ve funkci zemského hejtmana nicméně Lodgman věnoval snahám

vyjednat s Dohodou pro svou provincii garance proti jejímu připojení k ČSR, či úsilí získat vojenskou a finanční pomoc od kompetentních míst ve Vídni, Berlíně či Drážďanech. Ovšem z obou posledně jmenovaných měst mu nakonec byla jakákoliv pomoc odeprána a Vídeň, vzhledem ke své faktické bezmocnosti vyvěrající z vojenské a sociální lability, se v této otázce mohla angažovat jen zasláním memorand Dohodě a poskytováním propagandistické podpory vládě Deutschböhmen poté, co tato byla nucena ze severních Čech uprchnout.

Obdobnou sérií neúspěchů skončily i Lodgmanovy pokusy získat na svou stranu Dohodu, neboť pomineme-li skutečnost, že Německé Rakousko vyšlo z války jakožto právní nástupce poraženého státu, pročež nemohlo očekávat od svých nepřátel obzvláštní projevy milosti, stála proti němu ještě československá diplomacie, již se vytrvalým poukazováním na hospodářskou a geografickou jednotu českých zemí podařilo přesvědčit hlavní dohodové mocnosti včetně USA, že je nezbytné, aby území Deutschböhmen připadlo Československu.

Dá se tedy říci, že Lodgmanovo působení v čele Deutschböhmen nepatřilo k nejúspěšnějším obdobím jeho života – přesto mu však poskytlo výbornou výchozí pozici, již dokázal využít ještě o třicet let později ke svému vzestupu do čela Sudetoněmeckého krajanského sdružení.

Během další politické kariéry zůstával Lodgman i nadále přesvědčený o absolutní přednosti práva na sebeurčení před jinými faktory určujícími hranice států a v tomto ohledu se neslo i celé jeho působení v československé sněmovně.

Zdá se tedy, že se ani tak neměnily Lodgmanovy názory jako spíš okolní podmínky – neboť zatímco rozdělení Čech na českou a německou část mohlo být v pozdních letech habsburské monarchie umírněným postojem, jež si mohl získat jisté sympatie i v českém táboře, zaváněl tentýž postoj v meziválečném období nebezpečným radikálismem, neboť už nepředpokládal, že bývalé české království rozdělí pouze správní hranice, ale vedl by mezi Libercem a Prahou hranice státní.

I přesto, že nezměnila výrazněji jeho názory, měla léta 1918/1919 zásadní vliv na Lodgmanovu osobnost. Fakt, že po nějakou dobu byl vůdcem sudetoněmecké politické iredenty, v něm poté, co byl z tohoto místa sesazen, vyvolal pocit, že je zneuznaným státníkem, jemuž v naplnění vizí brání jen odpor a nepochopení okolí. S tím se pochopitelně pojila jeho naprostá neschopnost své názory upravit či z nich v rámci kompromisu slevit. Tento jeho postoj, který byl znát ještě v době po druhé světové válce, byl dle mého také jednou z příčin, proč Lodgman roku 1925 neusnesl vítězství sudetoněmeckého politického aktivismu a stáhl se do ústraní.

Prameny a literatura

Vydané knihy:

- BACHSTEIN, Martin: Wenzel Jaksch und Sudetendeutsche Sozialdemokratie, München, 1974.
- BERAN, Ladislav Josef: Odepřená integrace, Praha, 2009.
- BROKLOVÁ, Eva: Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938, Praha, 1999.
- BRÜGEL, Johann Wolfgang: Češi a Němci, 1918-1938, Praha, 2006.
- CAJTHAML-LIBERTÉ, František: Sláva a pád provincie Deutschböhmen, Ústí nad Labem, 1924.
- CÉŠAR, Jaroslav, ČERNÝ, Bohumil: Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety, Liberec, 1960, ISBN
- CÉŠAR, Jaroslav, ČERNÝ, Bohumil: Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938 I., Praha, 1962.
- CÉŠAR, Jaroslav, ČERNÝ, Bohumil: Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938 II., Praha, 1962.
- ČAPKA, František: Politické strany první republiky, Olomouc, 1998.
- GALANDAUER, Jan: Karel I. Poslední český král, Praha, Litomyšl, 2004, str. 299.
- GALANDAUER, Jan: Vznik Československé republiky 1918, Praha, 1988.
- HABEL, Fritz: Die Sudetendeutschen, München, 2002.
- HAHNOVÁ, Eva, HAHN, Hans Heinrich: Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání, Praha, 2002.
- HERDE, Georg, STOLZE, Alexa: Die Sudetendeutsche Landsmannschaft, Köln, 1987.
- HRUŠKA, Emil: Sudetoněmecké kapitoly, Praha, 2008.
- JAWORSKI, Rudolf: Na stráži němectví nebo v postavení menšiny?, Praha, 2004.
- KÁRNÍK, Zdeněk: České země v éře první republiky, Díl druhý, Československo a české země v krizi a ohrožení, Praha, 2002.
- KARPAŠ, Roman a kol.: Kniha o Liberci, Liberec, 2004.
- KAZBUNDA, Karel: Jaroslav Goll a Josef Pekař ve víru války světové, Praha, 2000, str. 185.
- KAZBUNDA, Karel: Otázka česko-německá v předvečer velké války, Praha 1995.
- KLIMEK, Antonín: Velké dějiny zemí koruny české, svazek XIII. (1918- 1928), Praha, 2000.
- KLIMEK, Antonín: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. (1929-1938), Praha, 2002.

- KOUKAL, Pavel: Muži 28. října na severu Čech, Praha, 2008.
- KURAL, Václav: Konflikt místo společenství, Češi a Němci v československém státě, Praha, 1993.
- PEROUTKA, Ferdinand: Budování státu I. (1918-1919), Praha, 1991.
- PEROUTKA, Ferdinand: Budování státu II. (1919), Praha, 1992.
- PEROUTKA, Ferdinand: Budování státu III. – IV. (1920-1922), Praha, 2003.
- SEIBT, Ferdinand: Německo a Češi, Praha, 1996.
- VESELÝ, Martin: Vojenské dějiny Ústecka, Ústí nad Labem, 2003.
- ZIMMERMAN, Volker: Sudetští Němci v nacistickém státě, Praha, 2001.

Články a studie ve sbornících:

- ALEXANDER, Manfred: Zahraníčnopolitické postavenie a vnútorná situácia ČSR z pohľadu Ministerstva zahraničných vecí v Berlíne (1918-1933) in (eds.) HOENSCH, Jörg, KOVAČ, Dušan: Češi, Slováci a Němci v první republice 1918-1939, str. 37-62.
- GRISA, Miroslav: Ústecký spolek mezi válkami in Dílo sedmi generací – 150 let spolku pro chemickou a hutní výrobu v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, 2008.
- HAAS, Hans: Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení: od habsburského státu k Československu – Němci v českých zemích v letech 1918 až 1919 in (eds.) MOMMSEN, Hans, KOVÁČ, DUŠAN, MALÍŘ, Jiří: První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci, Brno, 2000, str. 113-177.
- HOUFEK, Václav: Nacionalizace společnosti a dělnictvo na Ústecku do roku 1918 in Nacionalizace společnosti v Čechách 1918-1914, Ústí nad Labem, 2008, str. 291-315.
- KŘIČKA, Jiří: Výroba v období 1858-1938 in Dílo sedmi generací – 150 let spolku pro chemickou a hutní výrobu v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, 2008.
- KURAL, Václav: Hlavní organizace Sudetoněmeckých vysídlenců v SRN 1945-1989 in KURAL Václav a kol. Studie o sudetoněmecké otázce, PRAHA, 1996, str. 23-53.
- PRAŽÁK Richard: Česko-Maďarské vztahy in: KONTLER, László: Dějiny Maďarska, Praha, 2001, str. 485.
- ŠNOREK, Vojtěch: Sokol v Ústí nad Labem od roku 1894 do roku 1994 in 100 let Sokola v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem, 1994
- VALENTA, Jaroslav: Legenda o „rebelech, s nimiž se nevyjednává“ in Moderní dějiny 2, 1994, str. 197-214.
- VALENTA, Jaroslav: Nezdařený pokus o jednání mezi Čechy a Němci na přelomu let 1918 – 1919 in Moderní dějiny 3, 1995, str. 229-239.

Nevydané práce:

BANDŽUCH, Tomáš: Boj o Slovensko, Separatistické státní útvary na východním Slovensku (1918-1919), bakalářská práce obhájená r. 2008 na Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Práce encyklopedického charakteru:

Lexikon české literatury, Praha, 2000.

HEMMERLE, Rudolf: Sudetenland-lexikon für alle, die das Sudetenland lieben, Würzburg, 1992

Ottův slovník naučný, Praha, 1897

Ottův slovník naučný nové doby, Praha, 1935

Technický naučný slovník, Praha, 1985.

Prameny:

ALEXANDER, Manfred (ed.): Deutsche Gesandtschaftsberichte aus Prag. Innenpolitik und Minderheitenprobleme in der Ersten Tschechoslowakischen Republik. Teil I. Von der Staatsgründung bis zum ersten Kabinett Beneš 1918-1921. Berichte des Generalkonsuls von Gebstättel, des Konsuls König und des Gesandten Professor Saenger, München, 2003

DRAŠAROVÁ, Eva, HORKÝ, Roman, ŠOUŠA, Jiří, VELEK, Luboš (eds.): Promarněná šance I., Praha, 2008

HOFFMAN, Roland, HARASKO, Alois (eds.): Odsun - die Vertreibung der Sudetendeutschen : Dokumentation zu Ursachen, Planung und Realisierung einer "ethnischen Säuberung" in der Mitte Europas 1848/49 - 1945/46. Band 1, Vom Völkerfrühling und Völkerzwist 1848-49 bis zum Münchner Abkommen 1938 und zur Errichtung des "Protektorats Böhmen und Mähren" 1939 / Vyhnání sudetských Němců : dokumentace o příčinách, plánování a realizaci "etnické čistky" ve středu Evropy 1848/49-1945/46. Svazek 1 München, 2000.

HARNA, Josef, ŠEBEK, Jaroslav (eds.): Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, 2002.

HABEL, Fritz Peter (ed.): Dokumente zur Sudetenfrage, Unerledigte geschichte, München, 2003.

KOMPIŠ, Peter: Zvolen in VENKOV, Ústřední list Republikánské strany Československého venkova, 22. 6. 1919, str. 2-3.

KREIBICH, Karel: Těsný domov - Širý svět, Liberec, 1968.

LODGMAN, Rudolf: Die staatsrechtliche Stellung der Deutschen im tschechoslowakischen Staat in FLUSSER, Gustav (ed.): Deutsche Politiker an das tschechische Volk, Praha, 1921.

MACEK, Jaroslav: Osobnost předsedy Sudetoněmeckého krajanstva dr. Lodgmana v. Auen ve světle jeho pozůstalosti in (ed.)KURAL Václav, Studie o sudetoněmecké otázce, Praha, 1996, str. 216-231.

Elektronické zdroje:

AUBRECHT, Richard: Sokolovsko a vznik ČSR – http://www.valka.cz/clanek_133279.html

Bulletin Společnosti přátel historie města Chrastavy 87/2001 – <http://www.chrastava.cz/muzeum/cesky/bull.htm>.

Cena Sudetoněmeckého landsmanšaftu pro českého publicistu Petra Uhla? - http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/aktualne_-nazory_-rozhovory/cena-sudetonemeckeho-landsmansaftu-pro-ceskeho-publicistu-petra-uhla_

HELLICH, Jan: Dějiny Židů v Poděbradech a okolí – <http://www.hugogold.com/bohemia/podebrad.pdf>.

Österreichisches Biographisches Lexikon (1815-1950) – http://hw.oeaw.ac.at/oebl/oebl_G/Goldbach-Sulittaborn_Anton_1866_1919.xml

SEUBERT, Harald: Lodgman von Auen in Ostdeutsche biographie – www.ostdeutsche-biographie.de/lodgru02.htm.

Stenoprotokoly ze schůzí Poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé - <http://www.psp.cz/eknih/index.htm>

Záběry rodinného hrobu Lodgmanů – <http://www.youtube.com/watch?v=XwL5DWApV30>

ZÜHLSDORFFE, Volkmar von: Lodgman von Auen – www.zeit.de/1954/23/Lodgman-von-Auen?page=1